

До вірних

«Збудую Церкву Мою, і пекельні сили не подолають її» (Мт. 16, 18).

Ще вчора мільйони людей підіймали руки проти Бога й кричали: «Нема Бога!» А сьогодні здіймають руки до Того ж, Котрого прокололи (Ів. 19, 34, 37; Зах. 12, 10). Скільки раз в історії людства так було і, певно, й ще буде? А це тисячі раз підкреслює правдивість наведених слів пророка.

Ми ж, християни, не повинні хитатися кожним вітром людських міркувань. Вивчаючи події, ми з кожним разом повинні поглиблювати нашу віру в Господа, в яких би обставинах ми не були і де б не знаходилися.

Через безвірство й відступлення від Бога безмірно збільшилися беззаконства, злоба та неправда. Бо де Бог, там і любов, бо Бог є Любов (1 Ів. 4, 8, 16). Де Бог, там згода, там милосердя, там чесноти й братерство, там спокій і радість. А де немає Бога, там неправда, там насильство, розбрат, страждання. Правдиве слово: *«Хто не служить Богові, той служить сатані»*. Середини нема.

Які ж наслідки безбожного життя? Кров, руїна, смерть, голод, нужда, страждання...

Життя лише в Богові, бо Він Сам — життя, а смерть у сатані, бо він сам неправда і смерть, винувник смерті.

Ось більша частина світу стала руїною, ось мільйони калік та безпритульних, ось мільйони позбавлені Батьківщини. Чому так сталося? Де початок цього лиха?

У боговідступництві. В тому, що, забувши Бога, люди стали жорстокі, егоїстичні, ненаситливі. Ще давно пророк про них сказав: «Не змилосердиться людина до людини» (3 Езд. 15, 19). Отже саме життя навчає нас, як небезпечно відступати від Бога, відкидати віру в Нього, зневажати Його святі заповіді.

Тому будемо не тільки самі навчатися істин Святої Православної Віри, а навчати й інших та спасати душі їх від безвірства, як від чуми. В цій нашій книжці сказано, по можливості коротко, про все щодо віри й служіння Богові.

Мюнхен, Німеччина, 1946

Від автора

Складаючи цей «Поширений катехизис Православної Віри», я намагався дати не тільки підручник для учнів середньої школи, але також дати керівництво у вірі для кожної християнської родини, а душпастирям Церкви Христової дати догматичний матеріал для церковної проповіді і як допомогу при навчанні віри у школах.

Догмати віри я розмістив у систематичному порядку, зв'язавши оповіданнями для легшого вивчення як самого смислу догмата, так і текстів, які його стверджують. Раджу не пропускати нічого, але все добре студіювати для повного зрозуміння головного.

Я намагався високі богословські істини викладати простою популярною мовою, аби кожна людина могла зрозуміти, про що говориться.

Мав би собі за велику ласку Божу, коли б кожна християнська родина використала цю невелику книжку для вивчення віри й уяснила собі ті божественні істини, про які в ній говориться.

Катехизис

Що таке релігія?

Катехизис — це наука релігії.

Під назвою релігія ми розуміємо ставлення наше до Бога і служіння Йому.

Дізнавшись про Бога, що Він Творець усього видимого і невидимого, в тому числі і нас, а також і про Його милі й безмежно високі якості, ми не можемо лишатися байдужими до Нього. Пізнавши Його безмежну ласку та любов до нас, ми не можемо не благоговіти перед Ним, не любити і не прославляти Його.

Ми знаємо, що Бог наш Творець і Отець. Знаємо, що він не байдужий до нас, бо дає нам життя і все потрібне для нього (*Діли. 17, 25*). І не тільки те, бо:

«Так Бог полюбив світ, що й Сина Свого Єдинородного віддав, щоб усякий, хто вірує в Нього, не загинув, а мав би життя вічне» (Ів. 3, 16).

А коли так, то ми не можемо не дякувати Йому, не прославляти Його і не просити у Нього всього необхідного нам.

Отже, устремління наше до Бога, наша пошана до Нього, наша віра в Нього і виявлення її назовні відповідними ділами, служіння Богові духом та істиною, цебто душею і тілом — це наша релігія. А комплекс священнодій, скерованих на прославлення Бога, як молитви, богослужби, складають наше служіння Богові.

Чому на світі існувало і ще й досі існує не одна, а багато релігій?

На початку людського життя на землі була лише одна релігія. Люди не мали сумніву, що Бог є, що він — їхній творець, що вони прогнівили Його і за те позбавлені райського блаженства. Вони старалися умилосердити Його праведним життям, молитвами та приношенням жертв, як навчилися вони від праотця Адама. Таке служіння було угодне Богові, і Він багато разів являвся тим праведним людям, як от Єнохові, Авраамові та іншим патріархам.

Однаке ті, що відходили далеко від патріарших осель, поступово втрачали правдиве розуміння Бога. Ідею про Бога вони скрізь понесли з собою, але поступово замість Бога почали шанувати ті творіння, які так або інакше вражали їх, наприклад сонце, місяць, зорі, море, ліси, грім, блискавку, звірів і т. п. Почали їм служити і приносити жертви.

Св. апостол Павло каже про поган:

«Вони знали Бога, але не прославляли Його, як Бога, а осуєтилися в мудруваннях своїх... і славу нетлінного Бога змінили на образ тлінної людини, птахів, чотириногих та гадів» (Рим. 1, 21, 23).

Крім того, різні народи по-різному розуміли Бога. По іншому стали служити тому, кого вважали за бога. Навіть у християнстві багато різноманітностей у служінні Богові, тому що кожний народ вніс дещо своє в розуміння тих чи інших істин, а дехто й просто вносив свої людські міркування, хоч Євангеліє для всіх одне.

Яке ж християнське віровизнання найправдивіше?

Очевидно, таке, яке в непорушній чистоті оберігає передані святими апостолами Боговідкриті Істини, без додатку будь-яких людських земних міркувань, і не відхилилося від апостольського вчення.

Чесноти Божі: віра, надія, любов

Вся наша християнська релігія ґрунтується на трьох головних чеснотах, як пише св. апостол Павло: *«Нині діють оці три: віра, надія, любов» (1 Кор. 13, 13)*. Ці три чесноти настільки тісно пов'язані між собою, що стають нерозлучними. Вони робляться досконалими і угодними Богові тоді, коли діють разом.

Про віру

«Без віри не можна догодити Богові, і кожному, хто приходить до Бога, треба вірувати, що Він є і тим, що шукають Його, дає нагороду» (Євр. 11, 6).

«Віра — це основа того, на що надіємось. Повність того, чого не бачимо» (Євр. 11, 1).

«Бо як тіло без душі мертво, так і віра без діл (любові) мертва» (Як. 2, 26).

Що значить вірувати?

То значить: мати повну упевненість в існуванні Бога і в правдивості богооб'явлених істин, записаних у книгах Святого Письма.

Ми віруємо в Бога тому, що Бог є Абсолютна Істина.

В Ньому немає неправди (Пс. 91, 16). Він праведний (1 Ів. 2, 29; 3, 7). Дух (Божий) - Істина (1 Ів. 5, 6).

Тому то все, що об'явлено нам Богом через пророків і що об'явлено Сином Божим та записано в Євангелії — це безумовна Істина, і ми приймаємо її безумовно.

Чому необхідно вірувати в Бога?

Тому, що без віри неможливо догодити Богові (Євр. 11, 6). Сам Господь наш Ісус Христос заповідає нам віру, як єдину умову, при якій можливе здійснення того, чого просимо в молитві:

«Коли стоїте й молитесь, віруйте, що одержите, і буде вам... майте віру Божу» (Мр. 11, 22, 24-25).

При кожному uzдоровленні хворих і калік Господь вимагав віри. Наприклад:

Каже Він капернаумському сотникові: *«... іди, і як увірував, так нехай буде тобі» (Мт. 8, 13).*

Кровоточивій: *«будь бадьора, дочко, віра твоя спасла тебе» (Мт. 9, 22).*

Двом сліпцям: *«Чи віруєте ви, що Я можу зцілити вас?» Вони кажуть: «Так, Господи». Христос доторкнувся до очей їх і каже: «По вірі вашій нехай буде вам» (Мт. 9, 29).*

Чому так? Що за сила віри?

Віра з любов'ю нерозлучні. Коли ми віримо кому, то стаємо з ним одно. Діти вірять своїм батькам і стають з ними одно. Вірні друзі вірять один одному, і тому вони — одно: те саме люблять, те саме діють. Отже, віра нас об'єднує в одно, наче зливає до купи. А тим більше — віра в Бога.

Чим сильніше й глибше віруємо, тим більше любимо, тим більше наближаємося до Бога, а тим самим робимося кращими. Через віру ми стаємо одне з Богом, як рідні діти з батьками.

Без віри ж неможливо ні служити Богові, ні молитися, бо молитва без віри — то порожні слова.

Про надію християнську

Надія християнська — то заспокоєння серця в Бозі з певністю, що Він безперестанно турбується про нас і наше спасіння, дасть нам усе необхідне до життя і обітоване блаженство, якщо ми будемо виконувати заповіді Його.

«Господь Ісус Христос — надія наша» (основа нашої надії). (1 Тим. 1,1).

«Цілком покладайтеся на подану нам благодать явленням Ісуса Христа» (1 Петр. 1, 13).

Надія християнська полягає в тому, що істинний християнин не надіється на свою силу, або мудрість чи багатство, і не на сильних віку цього, а на Бога, що підводить мертвих (2 Кор. 1, 9).

На чому ґрунтується християнська надія?

На Божих обітцаннях. Як сказав Господь:

«Чи забуде мати грудне дитя своє, щоб не жаліти його? Але коли б і забула, то Я людей Своїх не забуду» (Іс. 49, 15).

Бог є творець і Отець наш, ми ж Його творіння й діти, хоч і прогнівили Його. Але Христос Господь, прийнявши на Себе наше тіло, взяв і наші гріхи і викупив нас Своєю Кров'ю, загладив нашу вину перед Богом і знову дав нам право дітьми Божими бути (Ів. 1, 12) і, як синам і дочкам, дав право кликати до Бога: «Авва, Отче» (Гал. 4, 6).

Отже, ми не раби у Бога, а сини й дочки, наслідники ласки Божої через Ісуса Христа (Гал. 4, 7).

Христос виразно навчає нас надіятися на Бога. Наприклад:

«Не турбуйтеся душею вашою, що вам їсти, що пити або в що одягатися... Бо знає Отець ваш Небесний (раніше, ніж ви попросите), що все те потрібне вам» (Мт. 6, 25, 32).¹

Що ґрунтується на християнській надії?

1. Молитва. Бо нащо б і молитися, коли б не було надії, що Господь задовольнить те, чого просимо? А Він сказав: *«Коли чого попросите у Отця в ім'я Моє, Я задовольню, щоб прославився Отець у Сині» (Ів. 14, 13).*
2. Учення про небесне блаженство і слідування за тим ученням.

Про любов християнську

Християнська любов — це прив'язаність нашого серця до Бога. Це чуття, яке невидимими нитками зв'язує нас з Богом невимовним чуттям душі і серця до ревності. Через любов ми стаємо одно з Богом, так що коли хтось зневажає Бога, то він страшними болями проймає наше серце і найніжніші почуття душі.

Така любов буває лише тоді, коли ми всією душею віруємо в Бога, бо без віри любити не можна. Віра тоді корисна, коли вона об'єднується з любов'ю до Бога та ближніх і виявлена добрими ділами.

Кажуть апостоли:

¹Цих слів не треба розуміти так, що можна скласти руки і чекати поки Бог дасть. Така надія гріхозна і негодна Богові. Господь Сам сказав: *«Всякий, хто трудиться, заслуговує на нагороду свою» (Лк. 10, 7).*

«Яка користь, брати мої, коли хто каже, що має віру, а діл (добрих) не має? Чи ж може (така) віра спасти його?.. Бо як тіло без душі мертво, так і віра без (добрих) діл мертва» (Як. 2, 14, 26, 20).

«Ти віруєш, що Бог один. Добре робиш. Біси також вірують і тремтять» (Як. 2, 19).

«Хто не любить брата свого (близького), той перебуває у смерті» (1 Ів. 3, 14).

«Без віри неможливо догодити Богові, і кожному, хто приходить до Бога, треба вірувати, що Він є і тим, що шукають Його, дає нагороду» (Євр. 11, 6).

Так і любов: якщо вона не виявляє себе добрими ділами, вона не є правдива:

«... бо хто любить Мене, той заповіді Мої виконує» (Ів. 14, 21).

«Це є любов Божя, щоб ми заповіді Його виконували» (1 Ів. 5, 3).

«Не любім словом або язиком, а ділом та Істиною» (1 Ів. 3, 18).

Звідси бачимо, що неможливо спастися лише одними добрими ділами, не маючи віри в Бога. Бо людина, яка не вірить, не може любити Бога і не може нічого доброго зробити для Нього. Всі її «добрі діла» робляться з розрахунком на людську славу або задля власних вигід.

Люди мають природну любов до своїх батьків, дітей, рідних, до свого народу. Така любов побуджує їх піклуватися за них.

Але є й вища любов до людей — ради Господа. Вона базується на тому розумінні, що кожна людина є творіння Боже, що вона викуплена Дорогоцінною Кров'ю Христа Спасителя, що людина має душу, призначену до вічного життя, що кожна людина — це наш брат чи сестра, особливо єдиновірні.

Кожний і кожна з нас повинні любити і шанувати також і себе самих, бо тіло наше — це храм Духа Святого. Ми сини і дочки Божі. Ми маємо в собі душу, яку вдихнув у нас Сам Бог. В цьому Духові є образ і подoba Бога, розуміння високих моральних чеснот: краси, справедливості, любові до Бога, близького, свободи волі.

Бог і найвище знання у світі

Найвище знання у світі — це знання Бога.

«Життя вічне в тому, щоб знали Тебе, Єдиного й Істинного Бога і Того, що Ти послав - Ісуса Христа», — так сказав Ісус Христос, звівши очі Свої до неба у молитві до Свого Отця Небесного (Ів. 17, 3). Продовжуючи Свою молитву, каже Христос:

«Я виявив Ім'я Твоє людям... Тепер зрозуміли вони, що все, що Ти дав Мені, є від Тебе» (їв. 17, 6, 8).

Зрозуміли істинно і увірували.

Святий апостол Павло у своєму посланні сказав:

«... той, хто до Бога приходить, мусить вірувати, що Він є, а тим, хто шукає Його, Він дає нагороду». (Євр. 11, 6).

Далі Христос у тій же молитві каже:

«Не за них (апостолів) тільки благаю, а й за тих, що увірують у Мене через слово їх. Щоб усі були одно, як Ти, Отче, в Мені, і я в Тобі, щоб і вони в Нас були одно. Ти полюбив Мене перше створення світу... Щоб любов, що нею Ти полюбив Мене, в них була, і я в Них» (їв. 17, 20-21, 24, 26).

Чому богопізнання так потрібне?

Тому що від нього залежить вся наша поведінка. Якщо Бог є і Він створив нас, то людина має безмежно високе покликання і призначення. Вона не менша від ангелів. Вона — цар землі, призначена і настановлена від Бога:

«Коли погляну на небо — діло рук Твоїх, на місяць і зорі, що Ти їх поставив, то що є чоловік, що Ти пам'ятаєш про нього, і син чоловіка, що Ти опікуєшся ним? Ти створив його мало чим меншим від ангелів, славою й честю увінчав його. І поставив над творінням рук Твоїх; все підкорив під ноги Його», — каже пророк Давид (Пс. 8, 4-7).

Коли Бог є, то людина має безсмертну душу, яка призначена до вічного щастя, вічної радості. Тоді життя людини — щастя.

Коли ж Бога нема і коли насправді людина походить з тварин, тоді вона ніщо. Тоді вона нічим не відрізняється від тварин, хіба тільки тим, що підліша. Тоді життя її поспільне нещастя, бо страждань у її житті більше, ніж утіх. Тоді немає на що надіятися у майбутньому, бо там нічого немає. Тоді й буття світу якесь непорозуміння. Життя втрачає смисл: бо коли попереду нічого немає, то для чого мучитися?

Що ми розуміємо під іменем Бог?

Під іменем Бог ми розуміємо живу, свідому себе, розумно діючу Істоту, Яка створила всесвіт і управляє ним. Приступаючи до вивчення основ богознання, візьмим до уваги слова Премудрого:

«Сину мій, здобувай мудрість, здобувай розуміння. Не забувай цього і не віддаляйся від слів уст моїх. Не цурайся мудрості, вона буде охороняти тебе. Полюби її, вона буде берегти тебе» (Прит. 4, 5-6). Бо:

«Господь премудрістю збудував землю і небеса утвердив розумом» (Прит. 3, 19).

«Початок (же) премудрості — страх Божий» (Прит. 1, 7).

«Господь дає премудрість, із уст Його знання й розуміння» (Прит. 2, 6).

Пізнання Бога через вивчення явищ всесвіту та видимої природи

Про це пізнання св. апостол Павло каже: *«Що можна знати про Бога, те відкрите для людей. Бо Його невидима вічна сила й Божество від початку світу через розглядання творінь стають видимі» (Рим. 1, 19-20).*

«Від величності краси природи пізнається Виновник її» (Прем. 13, 5).

Це шлях правдивої науки. По ньому багато навіть поган прийшли до богознання. Видима природа — то жива книга, по якій кожний має можливість довідатися про її Творця:

«Небеса проповідують про славу Божу, і про діла рук Його сповіщає твердь. День днів передає слово, і ніч ночі відкриває розуміння» (Пс. 18, 2-3).

«Господь вичерпав води жменею Своєю, і п'яद्धю виміряв небеса, вмістив мірою порох землі, зважив гори» (Іс. 40, 12).

Премудрість Божу видно на всіх її творіннях

На кожній тварині і рослині ми спостерігаємо турботливу премудрість Творця. Краса, симетрична будова, скерована на користь доцільність — все це яскраво свідчить, що над ним хтось думав і турбувався.

Тому правдива наука ніколи не суперечить богооб'явленим істинам і завжди з ними сходиться. Наприклад, геологія сходиться з оповіданнями Мойсеевої книги Буття про походження землі, рослин, тварин.

Скільки чудес виявляє видима природа. Приклади:

- Вода

Усі фізичні тіла від холоду стискаються, а вода розширюється. Чи видно тут якийсь намір? Подумаймо, яке б то було нещастя, коли б і вода від холоду стискала! Тоді б лід тонув і всі води вимерзли б, а все, що у водах, гинуло б. Вода, замерзаючи, розширюється і, потрапляючи в каміння й породи землі, рихлить їх, робить здатними вирощувати рослини. Вода має властивість переходити в пару. Це дає хмари, дощі, сніг, росу. Це дає й нам можливість висушувати все, що потрібно. Яскраво видно призначення води. А хто призначив?

- Земля

Одна й та ж грядка, той же ґрунт, ті самі соки. Сама земля мертва, а на ній виростають разом різні рослини: морква, буряки, редька, хрін, кавуни, дині, перець, цибуля, виноград, груші, яблуна і тисячі інших видів. Ростуть одне біля другого. Коріння їхні переплітаються, але те солодке, те кисле, те гірке. У кожного свій смак, свій колір, свої властивості. Що за дивна лабораторія? Як те відбувається? Хто вклав у неї такий розумний та мудрий закон?

- Рослини

Кожна з них являє собою мудрість та красу. Чудова симетрія, гармонія кольорів, дивний рух соків, дихання листя. Погляньте на кожну квіточку та придивіться. Чи не прославите ви її Творця, ту премудру руку, що її так гарно змайструвала?

На грядці ростуть кавуни, дині, гарбузи. Погляньте на їх бадилля: воно, виростаючи, випускає з себе вусики-батіжки. А для чого? Вони ними прив'язуються до всього, що трапиться на дорозі, щоб вітер не скрутив. Та хіба бадилля знає, що буде вітер? Кажуть: «То природа». А хіба природа свідомо діє? Пі, розум не в природі. Шукайте його вище.

Або плоди: кавуни, дині, помідори, груші, яблука, сливи, персики, різні ягоди. Чи не написано на них: «То для тебе, бери та споживай!» А хто написав?

На світі немає нічого зайвого. Все створене на користь людини і все на своєму місці. Людина повинна тільки пізнавати та винаходити користь, яку вклав у все Господь.

- Тварини

Кожна тварина має своєрідну красу й доцільність. Тіло кожної побудоване відповідно до її потреб. В організмі її відбуваються тисячі різноманітних дій: дія серця, біг крові, травлення їжі, ріст, інстинкти, чуття й т. і. Тварини мають свої закони життя, любов до дітей і інше. Хто все те їм дав?

- Людина

Але найбільше чудо в природі — це сама людина. Колись учні грецького мудреця Сократа попросили його, щоб він сказав їм суть мудрості. Він відповів: «Пізнай себе». В цьому справді велика мудрість: хто пізнає себе, той пізнає світ, бо сама людина є малий світ у порівнянні до великого всесвіту. Тому необхідно вивчати самим себе.

Розум наш у мозку. Мозок родить думку, але як? Розум наш породжує слово, але як? Не знаємо. Розум не матерія, і думка не матерія, бо про них не скажеш, що вони там або тут, спереду чи ззаду, або які вони завдовжки чи завширшки. Це й не світло і не електрика. Як же матеріальний мозок породжує духовну думку? Розум має волю. Подумає, побажає — і ноги йдуть, руки щось роблять, уста промовляють. Знов же, як дух примушує рухатись тіло?

Розум має пам'ять. То дивна комора — в неї ми складаємо все, що бачимо, чуємо, і до чого доторкаємося. В неї складаємо все, чого протягом життя навчаємося. Там немає полицок, і ми не складаємо там рядками і не нумеруємо. Але коли ми захочемо, можемо коли завгодно взяти звідти все, що нам потрібно (згадати). Пам'ять — то скарбниця нашого знання.

Ми можемо з пам'яті викликати образи давно померлих людей, уявити їх голос, ходу, рухи і т. д. Ми пригадуємо пісні й інші музичні речі. Ми думкою говоримо, думкою співаємо, думкою будуємо, малюємо. А між тим у думці немає ні рухів, ні звуків, ні фарб. Правдиво: дивні діла Твої, Господи!

– Людське тіло.

Серце — то дивний апарат! Ще Ноеві Бог сказав: *«Життя людини в крові її»* (Бут. 9, 5).

Серце — це вічнорухлива машина-помпа, яка на протязі усього нашого життя гонить по тілу кров. Без нас воно діє, і ми не маємо сили йому наказувати.

Кров нас гріє, годує і оберігає. Червоні тільця крові разносять кисень по тілу, гріють, годують кожну клітину, забирають з тіла азот та все непотрібне

і виносять його геть у легені, щоб видихнути. Білі тільця — це армія тіла, що оберігає його від усього чужого. Як тільки щось чуже, стороннє потрапить у тіло, вони його обліплюють з усіх боків, і хоч самі гинуть, його викинуть. Без них ми усі швидко померли б. Отже, бачимо, що наш організм діє планово й розумно у той час, коли наш розум у тому участі не приймає.

– Травлення

Людина їсть їжу. Шлунок виділяє соки, розщеплює її, робить молочко. Кров і лімфа розносять його по тілу. Кишки женуть їжу по стравоходу, всмоктують з неї усе, корисне для тіла, а непотрібне виганяють геть. Язик чує смак, ніс чує запах, і все те робиться без нас. Не ми тим завідуємо.

– Зір

Очі — дивний апарат! Вони фіксують тисячі вражень: кольори, форми, величини і дають нам правдиве уявлення про все, що нас оточує. Цей орган — один з найпотрібніших. Але погляньмо, скільки прикладено уваги, щоб охоронити око від ушкодження! Очі приміщені у міцних кістяних коробках. Прикриті повіками, над ними вії й брови, щоб захистити від пороку. До очей проведені сльозові рурочки, щоб завжди ополіскувати їх. Вії мигають, щоб змочувати й очищати очі. Хто ж так потурбувався про них, якщо не розумний Творець?

– Слух

Вуха розпізнають тисячі й тисячі найрізноматнітніших звуків, шумів, гуркотів. Вони чують музику, фіксують слова. Вуха — то найдивніший у світі музичний інструмент з сотнями тисяч «струн»-вузликів. На кожний звук — своя струна. Доторкнеться її звук, вона зазвучить і дасть знати нашій свідомості.

Властивості Божої природи

Розглядаючи творіння Божі, ми довідуємося по них про ті самі властивості Божі, про які свідчить і Св. Письмо.

Христос Господь каже: *«Бог є Дух»* (їв. 4, 24), і ми це бачимо, бо тільки необмежений Дух може діяти в усьому світі в ту ж саму мить. Його діяння видно всюди, а Його Самого не видно, бо Він невидимий.

Єдність законів і гармонія життя природи свідчать, що Бог лише Один. Так і пророк Ісайя передає слова Самого Бога: *«Я Господь і іншого немає крім Мене»* (Іс. 45, 5).

Бог живий. Ми це бачимо з того, що творіння живуть, бо тільки життя творить життя.

Бог створив світ, значить, був раніше світу.

Бог вічний.

Бог розумний і премудрий. Про це свідчить мудрість законів, якими живе всесвіт. Написано: *«Господь премудрістю збудував землю і небеса утвердив розумом» (Прит. 3, 19).*

Бог — вічна краса. Про це свідчать міріади творінь, які вражають нас всебічною красою. Творець їх Бог, початок і кінець всякої краси.

Бог добрий і благий, Він любить Своє творіння. Про це свідчить доцільність будови усіх творінь, від рослин до людини. Доцільність же скерована на добру користь їм. Так і написано: *«Добрий Господь до всього, і ласка Його на всіх ділах Його» (Пс. 144, 9).*

Бог є любов (1 їв. 4, 8, 16).

Бог необмежений і всюди суцільний. Він проймає Собою все, як проміння сонця кришталь, і діє всюди. Поза Богом немає нічого.

Бог всезнаючий. Він проникає все. Йому все відоме і відкрите перед очима Його. Він не має минулого або майбутнього: усе перед ним сучасне. Йому відомі всі людські помисли.

Бог знає все (1 їв. 3, 20).

«Дух Господній наповняє всесвіт. Він обіймає все, знає кожне слово» (Прем. 1, 7).

Бог є вічне світло і творець світла у всесвіті:

«Бог є світло, і в Ньому немає ніякої тіні» (1 їв. 1, 5).

«Бог живе у світлі неприступному» (1 Тим. 6, 16).

Бог незмінний. Він завжди той самий вічно, і яким був тоді, таким є тепер, і таким буде вічно:

«У Отця світів немає переміни або хоч тіні зміни» (Як. 1, 17).

«З початку Я той самий» (Іс. 43, 13).

З об'явлень Божих і з досліджень над Божими творіннями ми упевняємося, що:

Бог Один.

Бог Дух, Живий, Оживляючий, Вічний, Розумний, Премудрий, Всеблагий, Вседобрий, Всеправедний, Незмінний, Неосяжний, Необмежений, Самосущий, Самобутній, Всесильний, Всемогутній, Вседержитель, Всеуправитель, Вседосконалий, Всезадоволений, Всещасливий, Всеблажний. Бог — Вічна Істина, Вічна Правда, Світло, Любов.

Властивостей Божих перелічити неможливо:

«Великий Господь, і велика сила Його, і розуму Його немає числа» (Пс. 146, 5).

Кожна властивість Божа має своє ім'я. Одначе одне ім'я обіймає все; це ім'я — Бог. В ньому ми знаходимо все, що є найвище, найкраще, найчистіше, найсвятіше — Істину, Любов, Правду, Красу, Радість, Утіху, Щастя, Спокій, Блаженство. Немає більшого щастя, як знати, що нас створив Вседосконалий Бог, а звідси і наша любов до Бога і наше благоговіння перед Ним, перед Його величністю.

Троїстість Єдиного Пресвятого Бога

Бог Істотою Один, але потрійний Особами (Лицями або Іпостасями): Отець, Син (Слово) і Святий Дух. Бог є Пресвята Тройця Одноістотна (Єдиносущна), Нероздільна і Незлитна.

Про Троїстість Єдиного Бога свідчить Сам Син Божий Ісус Христос, як свідчить Він і про рівність усіх трьох Осіб Пресвятої Тройці такими словами:

*«Я і Отець — Одно» (їв. 10, 30).
«Хто бачив Мене, той бачив Отця» (їв. 14, 9).*

«Великий Господь, і велика сила Його, і розуму Його немає числа» (Пс. 146, 5).

Після Свого славного воскресіння, посилаючи учнів на проповідь, Ісус Христос заповідав їм:

«Ідіть, навчайте всі народи і хрестить їх в ім'я Отця і Сина і Святого Духа. Навчайте їх додержуватися всього, що Я заповідав вам» (Мт. 28, 19-20).

Всі три Особи (Іпостасі) Святої Тройці рівні між Собою, Рівносовічні, Рівноспрестольні. Ніхто не більший, ніхто не старший, ніхто не менший. Єдине Божество, Єдине Царство, Єдина Сила, бо Єдиний завжди Сам Собі рівний. Початком же Божественних Осіб (Лиць) є Отець.

У творінні світу брали участь усі три Особи Пресвятої Тройці. Отець помислив (побажав) і сказав (Слово — Син): *«Нехай буде»*. А Дух Божий носився над водою (хаосом). (Бут. 1, 2-3). Перед тим, як створити людину — чоловіка, Бог сказав (у Святій Тройці): *«Сотворімо чоловіка (а не сотворю) по образу Нашому і подобі»* (Бут. 1, 26).

Після гріхопадіння перших людей, Адама і Єви, Бог сказав: *«Ось Адам став, як один із Нас»* (Бут. 3, 22).

Перед розселенням народів після потопу у Вавилоні, Господь сказав (у Святій Тройці):

«Зійдімо, змішаймо мову їх» (а не зійду, змішаю). (Бут. 11, 7).

Тому й пророк Давид у псалмі говорить:

«Словом Господнім небеса утворені і Духом уст Його вся сила їх» (Пс. 32, 6).

«Він (Отець) сказав (Слово — Син), і сталося, повелів² і створилося» (Пс. 32, 9).

Властивості Осіб Пресвятої Тройці

Отець не народжується й не сходить від іншої Особи Пресвятої Тройці. Син превічно народжується від Отця. Дух Святий превічно сходить від Отця.

Однаке внутрішнього Божого життя ніхто не знає: ні ангели, ні люди, як і каже святий апостол:

«Божого ніхто не знає, тільки Дух Божий» (1 Кор. 2, 11).

«Ніхто не знає Сина, тільки Отець, і Отця ніхто не знає, тільки Син» (Мт. 11, 27).

Образ Божий на людині

Деякі розуміння великої тайни Святої Тройці дано нам у нас самих.

Людина створена по образу Божому і подоби. Чим же вона подібна до Бога? Зрозуміло, що не тілом, бо Бог безтілесний. На Бога ми подібні нашою душею. Душа наша розумна, вільна і безсмертна. Вона — дух. Виявом душі є розум.

Бог є розум усього світу, Він і Владика світу. Розум людини є розум її тіла (організму) і є владика всієї людської істоти. Коли б розум людини не виявляв себе назовні, то це все рівно, що його й не було б. Розум може виявити себе лише двома способами: словом і волею (вольове діяння). Інших способів немає.

Слово безліч разів народжується на протязі всього життя розуму, і ніколи не буває так (в нормальному стані), щоб слово, народившись раз із розуму, уже не могло б більше народитися, тобто, що ми не могли б сказати його вдруге. Бо хоч ми й сказали його, але воно від розуму не відділилось. Назовні воно втілилося в звук, а в розумі лишається те ж саме.

У той же час слово, будучи сказаним (народившись) уже не може повернутися в розум, наче і не було сказане. Отже, слово наше від розуму невіддільне і незлитне з ним.

Подібно і наше вольове діяння. Розум помислив, і воля виходить в діях. Такі дії ми можемо повторювати безліч разів, бо воля від розуму ніколи не відділяється. Воля (як діяння), яка виявила себе в діях, не може повернутися

²Повелів означає виявив волю, послав Духа Святого

в розум і злитися з ним. Значить і діяння (вольове) невіддільне від розуму і незлитне з ним.

Звідси бачимо, що й наш розум (а значить і наша душа) є трійця одиністотна, нероздільна і незлитна (слово — то втілений розум, а воля - розум в діянні). Коли б розум був позбавлений слова або діяння, то він не був би довершений і досконалий. Тому троїстість розуму є необхідністю. Троїстість — то повнота життя (буття): перше в Богові, а потім і в нас, як в образі Божому. Однак наша троїстість дуже далека від Божої, оскільки Бог безмежно більший від нас. На таке розуміння наводить нас і Святе Письмо: *«Словом Господнім небеса створені і Духом уст Його вся сила їх... Він сказав, і сталося, повелів, і впорядковувалося»* (Пс. 32, 6, 9).

Про Ісуса Христа, Сина Божого, апостол Іван каже: *«Споконвіку було Слово, і Слово було у Бога, і Слово було Бог. Усе Ним сталося, і без Нього ніщо не сталося, що сталося»* (їв. 1, 1, 3).

Дух Святий у Св. Письмі завжди зветься: Животворчий, Вседіючий, Оживляючий (їв. 6, 63).

Чим людина подібна до Бога?

Подібність людини до Бога у тому, що дух наш прагне до добра, правди, краси, досконалості, любові, правосуддя та інших подібних доброт, які належать лише Богові.

Ми отримали ці прекрасні якості від Самого Бога тоді, коли Він вдихнув нам від Себе нашу душу (але не частину Себе Самого). І з того часу й дотепер душа наша шукає тих небесних красот і насолоджується, коли знаходить їх (або бодай подібні до них). Чим ближче людина наближається до Бога через віру, любов, праведне життя, тим більше зростає бажання й необхідність тих Божих чеснот.

Св. апостол Павло каже: *«Ми від Нього, Ним живемо і до Нього повертаємось»* (Рим. 11, 36).

«Відзначилося на нас світло лиця Твого, Господи», — каже пророк Давид (Пс. 4, 7).

Найвищий образ і подобу Бога явив нам Собою Син Божий Ісус Христос, щоб ми мали зразок для себе.

Джерела Богопізнання

Звідки, ми, довідуємося, що Бог є і про Його властивості?

До пізнання Бога маємо дві дороги:

1. Об'явлення Боже.
2. Пізнавання Бога через вивчення явищ Всесвіту і явищ видимої природи (див. розділ III).

Об'явлення боже

Що ми, розуміємо під цією назвою?

Під Об'явленням Божим ми розуміємо те, що Бог Сам явив Себе першим людям — Адамові та Єві, їхнім дітям, внукам, а далі являв Себе багатьом святим людям, але не в образі людини, а в образі Божества-Духа (Іс. 6, 1).

Правда, розсіявшись по світу, люди потроху розгубили правдиве розуміння Бога і стали поклонятися та служити силам природи, тваринам та рукотворним ідолам, вважаючи їх за богів. Проте ідея Бога ніколи не зникала серед людей. На світі не було і немає такого народу, який так чи інакше не шанував би Бога.

Бог часто свідчив про Себе

Даючи людям через Мойсея Закон на горі Синаї, Бог сказав: *«Я Господь Бог твій...»* (Вих. 20, 2). Те саме Він багато разів повторив через пророків. Всі ці об'явлення Божі записані у книгах Святого Письма (Біблії).

Об'явлення Боже ми приймаємо, як безсумнівну істину, засвідчену Самим Богом.

Богооб'явлені істини поширюються між людьми і зберігаються в Церкві двома способами: через Святе Передання і Святе Письмо.

Святе передання

Під Святим Переданням розуміємо те, що святі й достойні люди передавали наступним поколінням про віру, закони Божі, церковні таїнства, побожні звичаї і про все те святе, що не записано у святих книгах. Святе Передання переходить у Церкві Христовій у молитвах, у церковних піснях, у писаннях святих Отців Церкви.

Вірною скарбницею Святого Передання є Церква, як і каже апостол Павло: *«Церква Бога Живого — стовп і твердиня істини» (1 Тим. 3, 15).*

Однак Передання тільки тоді дійсно святе, коли воно не суперечить Святому Письму й ученню Церкви. Вигадані перекази, навіть якщо вони побожного змісту, не можна вважати за Святе Передання.

Святе Передання давніше, ніж Святе Письмо. До всесвітнього потопу і до Синаю Святого Писання не було. Все учення про Бога й діла Його передавалося усно від одного покоління до другого. Святе Передання не втратило свого значення й тоді, коли появилось Святе Письмо, бо у книгах Святого Письма записано не все. Євангелист Іван пише: *«Багато й інших чудес створив Ісус перед учнями Своїми, про які не написано у книгах цих» (їв. 20, 30).* Та й неможливо все записати, бо тоді б книг було стільки, що їх ніхто не перечитував би.

Господь наш Ісус Христос Своє Божественне учення і Свої постанови передав учням усно, словом і прикладом, а не на письмі. Тим же способом спочатку й апостоли поширювали Віру Христову й засновували Церкви.

Передання, згідне із Святим Письмом, треба дотримуватися, як про це навчає апостол Павло: *«Отже, браття, стійте й тримайтесь Передання, якого ви навчилися через слово чи через послання наше» (2 Сол. 2, 15).*

Для чого й тепер потрібне Святе Передання?

Для нашого керівництва у правдивому розумінні Святого Письма, для правильного виконання таїнств та для оберігання священних обрядів у чистоті їхнього первісного встановлення. Святий Василій Великий про це каже:

«Із догматів, що зберігаються у Церкві і проповідань деякі ми маємо від писаного настановлення, а деякі прийняли від апостольського передання по переємству у таємниці. Одні й другі мають одну й ту ж силу для побожності, і цьому ніхто не стане заперечувати, хоча б і мало свідомий в установах церковних. Бо якщо одважимося відкидати написані звичаї, як щось дуже неважливе, то безперечно пошкодимо Євангелії в найважливішому, або ще більше: від проповіді апостольської залишимо порожнє ім'я.

Наприклад: згадаємо насамперед про найперше й загальне: хто вчив писанням, щоб ті, хто надіється на Господа нашого Ісуса Христа, осіняли себе образом хреста? Яке писання нас учило, щоб у молитві повертатися на

схід? Хто із святих залишив нам писане слово призивання у перетворенні хліба у Святій Євхаристії й вина у Чаші Благословення? Бо ми не задовольняємося тими словами, що їх апостоли або Євангелії згадують, але й перед ними і після них виголошуємо й інші слова, як такі, що мають велику силу для таїнства, прийнявши їх від неписаного учення.

По якому писанню благословляємо й воду хрещення й оливу помазання, а також і самого хрещеника? Чи не по замовчаному переданню? Або ще: самого помазання яке писане слово навчило нас? Звідки трикратне занурення чоловіка у воду? Та й інше, що стосується хрещення: одречення від сатани і слуг його з якого взято писання? Чи ж не з цього неоприлюдненого й невисловленого учення, яке Отці наші зберегли в недоступному для цікавих і вивідування мовчанні? Бо чи розумно було б писанням оголошувати те, на що нехрещеним і глянути не дозволяється?» (Василій Великий, «Правило про Святого Духа», розділ 27).

Святе Передання треба відрізнити від вигаданих переказів (апокрифів), яких Церква не визнає.

Святе Письмо

Книги Святого Письма написані в різні часи: одні до приходу на землю Спасителя Христа, інші після того. Книги, писані до Христа, становлять Старий Заповіт, а книги, писані після Його приходу — Новий Заповіт. Слово Заповіт означає союз або спілка Бога з людьми.

В чому полягає Старий Заповіт?

В тому, що Бог обітував людям Божественного Спасителя й готував їх до прийняття Його. Це готування виявляв Господь через поступові об'явлення про Нього, через пророцтва та прообрази. Книги Старого Заповіту оповідають, як люди чекали приходу Спасителя, які закони давав Бог для того, щоб зберегти людей в істинній вірі, які творив чуда, як давав силу переборювати зло.

В чому полягає Новий Заповіт?

Новий Заповіт полягає в тому, що Господь дарував людям обітованого Спасителя — Єдинородного Сина Свого, Господа нашого Ісуса Христа. У книгах Нового Заповіту оповідається про пришествя Спасителя на землю, про Його вчення, про чуда, які Він звершив для упевнення людей в тому, що саме Він є Посланник Божий, про страждання Христові, смерть, воскресіння і вознесіння на небо. Про це оповідають чотири Євангелія. В інших книгах

(Діяннях святих апостолів та апостольських посланнях) оповідається про те, як поширювалось Христове вчення між народами, як засновувалися Церкви.

Біблія — священна книга

Книги Старого і Нового Заповіту зібрані в одну книгу, що зветься Біблією (в перекладі це слово означає книги). Написані вони не з мудрості людської, а по натхненню Духа Святого. Писали їх освячені Богом мужі — пророки і апостоли. Біблія — це священна книга, вища за всі книги на світі.

Святе Письмо дане для того, щоб об'явлення Божі збереглися найточніше й без змін. У Святому Письмі ми читаємо слова пророків і апостолів так, наче б ми з ними жили і їх слухали, не дивлячись на те, що святі книги написані тисячі років тому.

Як належить читати Святе Письмо?

Святе Письмо — це Слово Боже. В ньому заховані величні Божі істини. Тому не можна читати книги Святого Письма так, як ми читаємо звичайні людські книжки. Біблію треба читати з великим благоговінням, як слова Самого Бога, і з молитвою, щоб Господь дав мудрість розуміти їх. Святе Письмо неможливо кожному тлумачити по своєму власному розумінню. В ньому багато таємниць Божих, яких з одного рядка або з одного місця неможливо зрозуміти. Тому, щоб не впасти в помилку, треба триматися того розуміння, якого в даному питанні тримається Свята Вселенська Церква Православна в писаннях святих Отців і Вчителів Церкви та Вселенські Собори.

Які є свідчення про Божественне походження Святого Письма?

Святе Письмо само в собі містить свідчення, що вчення його — це Слово Боже. Свідчення ці такі:

1. Високість цього вчення, що могло вийти тільки з уст Божих, бо розум людський не зміг би видумати його.
2. Чистота цього вчення, що могло вийти тільки з найчистішого Розуму Божого.
3. Пророцтва, які вже справдилися і тому видно, що вони не були видумані людьми.
4. Чудеса, які творив Господь при очевидцях і які записані в цих книгах.

5. Вплив цього вчення на серця людей, можливий тільки Божій силі. Наприклад, цим ученням прості рибалки-апостоли підкорили Христові увесь світ.

«Все писання богонатхненне й корисне для научення, для виявлення гріхів, для виправлення життя, для керівництва до праведності» (2 Тим. 3, 16).

Чи не шкодить святості Біблії те, що у ній в деяких, місцях згадуються жорстокі вчинки окремих людей?

Біблія описує людей такими, якими вони були, тобто з гріховними нахилами їхньої ушкодженої гріхом природи, показує, як Господь допомагав тим, що каюлися, і як тяжко карав нерозкаяних грішників. Святе Письмо, згадуючи погані вчинки людей, засуджує їх, але з особливою силою підносить праведних, які за своє праведне життя одержали Боже благовоління й благословення.

Книги Старого Заповіту

Головним предметом Старозаповітніх книг є: створення світу і людей, гріхопадіння перших людей, Боже піклування про їх спасіння, обітування їм Спасителя та готування людей до прийняття Його.

Ісус Христос часто посилається на Святе Письмо:

«Дослідіть Писання... вони свідчать про Мене» (їв. 5, 39).

«Тоді розкрив їм розум розуміти Писання» (Лк. 24, 45).

«І почав від Мойсея й від усіх пророків і виясняв їм з усіх Писань про Нього» (Лк. 24, 27).

І апостоли свою проповідь стверджували Святим Письмом. Бо *«ніколи пророцтво не виходило з волі людської, а керовані Духом Святим (його) виголошували святі Божі люди» (2 Петр. 1, 21).*

Скільки є книг Старого Заповіту?

Їх властиво 50. Але св. Кирило, патріарх Єрусалимський, св. Афанасій Великий і св. Іван Дамаскин нараховують їх 22, згідно з тим, як їх рахували євреї до пришествя Христового на їх первісній мові. Таке розходження в рахунку полягає в тому, що у той час деякі книги зводили в одну, а деякі з різних причин не вводили до канону. Той перерахунок і ми приймаємо

тому, що їм (євреям) були доручені Слова Божі (Рим. 3, 2), а новозаповітня християнська Церква прийняла книги Старого Заповіту від старозаповітньої. Книги Старого Заповіту за списком, прийнятим Православною Церквою:

1. Буття
2. Вихід
3. Левит
4. Числа
5. Второзаконня (або Повторення закону) ³
6. Книга Ісуса Навина
7. Судді (з книгою Руф)
8. Перша і Друга книга Царств
9. Третя й Четверта книга Царств
10. Перша й Друга книга Параліпоменон
11. Перша й Друга книга Ездри (Неемії)
12. Книга Естер
13. Книга Іова
14. Псалтир
15. Книга Притч (Приповістки Соломонові)
16. Книга Екклесіаста
17. Пісня Пісень
18. Пророка Ісайї
19. Пророка Єремії
20. Пророка Єзекіїла
21. Пророка Даниїла
22. 12-ти малих пророків.

³Ці перші п'ять книг Старого заповіту називаються Книгами (Законом) Мойсея.

У цей список не увійшли книги: Ісуса сина Сирахового, Товіта, Премудрості Соломона, Юдифи, Третя книга Ездри, книги Маккавеїв. Не увійшли вони тільки тому, що вони не числяться в єврейському списку. Але вони також священні і, як зазначає св. Афанасій, призначені святими Отцями головно для тих, що вступають у Церкву. Для всіх же вірних вони мають велике виховавче значення.

Поділ книг Старого Заповіту

Старозаповітні книги поділяються на: законодавчі, історичні, учительні і пророчі.

Законодавчі: п'ять книг Мойсея: Буття, Вихід, Левит, Числа, Второзаконня. Історичні: Ісуса Навина, Суддів, Руф, Царств, Параліпоменон, Ездри, Есфір, Маккавеїв.

Учительні: Іова, Псалтир (книга псалмів), книги Соломона, Товіта, Ісуса сина Сирахового.

Пророчі: Ісайї, Єремії, Єзекиїла, Даниїла, 12-ти малих пророків.

Примітка: Про Псалтир треба знати, що це особливо висока богонатхненна книга, повна молитовного піднесення, найвищої святої поезії. Вона разом і учительна, бо навчає високої побожності, разом і історична, бо показує історію тієї побожності, разом і пророча, бо вміщає в собі багато пророцтв про Христа Спасителя. Псалтир — це найкраще керівництво до молитви, і в молитві та прославленні Бога підносить дух наш до найвищого ступеня. Тому ця книга безперестанно вживається у церковному богослужінні. Псалтир — це настільна книга усіх побожних християн. Вони щодня прочитують по одній або й більше кафізм після ранішніх молитов.

Книги Нового Заповіту

Новий Заповіт складається з 27 книг: Законодавчих (4 Євангелія), історичної (Діяння святих апостолів), учительних (послання святих Апостолів) та пророчої (Об'явлення св. Івана Богослова).

Євангеліє

Це слово грецьке, що означає благовістя, радісна вість. Євангеліє благовіщує про пришестя на землю обітованого Спасителя світу, Господа нашого Ісуса Христа, про Його Божество, про втілення від Духа Святого і Марії Діви, про Його дивне народження, про життя на землі, про чудесні діла Його та спасительне вчення і, нарешті, про Його хресні страждання, смерть на хресті, поховання, преславне на третій день воскресіння, вознесіння на небо та сидіння праворуч Бога Отця.

Книга ця названа Євангелієм тому, що для людини не може бути радіснішої вістки, як вістка про Божественного Спасителя та про вічне спасіння. Тому то перед читанням Євангелії і після читання ми радісно співаємо: «Слава Тобі, Господи, слава Тобі».

Євангеліє — це книга законодавча у найвищому розумінні.

Євангеліє написали чотири учні Христові, які називаються євангелистами: Матвій, Марко, Лука та Іван Богослов.

Діяння святих апостолів

У цій історичній книзі Нового Заповіту повіствується про зшествя Святого Духа на апостолів та поширення через них Церкви Христової по світі між народами.

Слово апостол також грецьке і означає посланник, від того, що Христос послав своїх учнів-апостолів на проповідь.

Послання апостольські

Послання святих апостолів — це учительні книги Нового Заповіту, їх є разом 21:

Сім соборних послань, що призначалися для всіх людей (Церков), а саме: послання апостола Якова, 2 послання апостола Петра, 3 послання апостола Івана Богослова і послання апостола Юди (брата Господнього).

Чотирнадцять послань апостола Павла: до Римлян, 2 послання до Коринфян, до Галатів, до Єфесян, до Філіпійців, до Колосян, 2 послання до Солунян, 2 послання до Тимофія, до Тиха, до Філимона, до Євреїв.

Об'явлення св. Івана Богослова (Апокаліпсис)

Це — пророча книга, яка містить у собі таємниче зображення майбутньої долі Церкви Христової та всього світу. Як старозаповітні пророцтва не були зрозумілими, доки не справдилися, так і ця пророча книга Нового Заповіту є таємницею для нас. А все ж таки по ній можна багато догадуватися.

Яке значення мають пророцтва після того, як вона справдилася?

Апостол каже, що вони світять, як світильник у темному місці (*2 Петр. 1, 19*). Вони показують нам, що святі книги написані по натхненню Святого Духа, бо ніхто з людей не може знати майбутнього. Знає тільки Дух Божий.

Здійснені пророцтва наочно показують нам, що Господь дійсно опікується долею людей і скеровує їх до спасіння.

Як ми довідуємося, що пророцтва від Бога?

Коли пророк Ісайя провістив про народження Христа Господа від Діви, чого розум людський і помислити не міг, і коли через кілька століть Христос народився від Пресвятої і Пречистої Діви Марії, тоді не можна не бачити, що здійснення пророцтва — це діло Боже і що Сам Бог наперед сповістив його. Євангеліст Матвій, повіствуючи про народження Христа, наводить і пророцтво Ісайї. Це все сталося, каже він, щоб збулося сказане від Господа: *«Ось Діва в утробі прийме, породить Сина і дадуть йому ім'я Еммануїл, що означає: з нами Бог»* (Мт. 1, 22-23; Іс. 7, 14). Таким же доказом Божого піклування про нас є чуда, записані у святих книгах.

Що таке чудо?

Це те, чого неможливо зробити ні силою, ні умінням людським⁴, а тільки всемогутньою силою Божою, наприклад воскресити мертвого. Чуда також є ознакою Слова Божого. Хто творить правдиве чудо, той діє Божою силою. Значить, він угодний Богові, і в ньому діє Дух Святий. Тому, коли він говорить іменем Божим, то через нього промовляє Боже Слово.

Христос посилається на створені Ним чуда, як на доказ Свого Божественного Посланництва: *«Діла, які дав Мені Отець, щоб чинив Я, ті діла, які Я чиню, свідчать про Мене, що Отець Мене послав»* (їв. 5, 36).

⁴Не можна вважати за чуда фокусів або наукових відкриттів, бо всі вони діються згідно з законами природи, а чудо — це дія вища від законів природи.

Догмати Православної віри

Слово «догма» або «догмат» значить учення. Але таке вчення, що відкрите Самим Богом через Господа Ісуса Христа та святих пророків. Воно не може бути ніким змінене, зменшене чи доповнене.

Наприклад — Бог Один. Бог Триєдиний. Бог вічний. Догмат про Осіб Пресвятої Тройці. Про втілення Сина Божого. Про зачаття Його від Духа Святого. Про безсмертя душі. Про загробне життя. Про Страшний Суд і ін.

Догмати знаходяться у Святому Письмі у різних книгах і в різних місцях. Для того ж, щоб вони всі стали відомі всім людям, святі Отці і Вчителі Церкви виявили їх та зібрали в один список, що зветься Символом Віри.

Символ віри

Символом Віри зветься коротке, але точно викладене вчення (догмати) віри, як повинен вірувати кожний християнин, щоб стати членом Істинної Церкви Христової і унаслідувати спасіння. Для легшого розуміння і вивчення Символа Віри, його поділяють на дванадцять частин, які зветься членами Символа Віри. Перші сім з них були прийняті Отцями Першого Вселенського Собору (325 рік), решту прийняли Отці Другого Вселенського Собору (381 рік). Члени Символа Віри ідуть у такому порядку:

1. Вірую в Єдиного Бога Отця, Вседержителя, Творця неба і землі, видимого всього і невидимого.
2. І в Єдиного Господа Ісуса Христа, Сина Божого, Єдинородного, від Отця рожденного перше всіх віків: Світло від Світла, Бога Істинного від Бога Істинного, рожденного, несотвореного, Єдиносущного з Отцем, через Якого все сталося.
3. Що заради нас людей і для нашого спасіння зійшов з небес і тіло прийняв від Духа Святого і Марії Діви і став чоловіком.
4. І розп'ятий був за нас при Понтії Пілаті, і страждав і був похований.
5. І воскрес на третій день, як було написано.
6. І вознісся на небеса і сидить праворуч Отця.
7. І знову прийде зі славою судити живих і мертвих, і Царству Його не буде кінця.

8. І в Духа Святого, Господа, Животворчого, що від Отця сходить, що з Отцем і Сином рівнопоклоняємий і рівнославимий, що говорив через пророків.

9. В єдину, Святу, Соборну і Апостольську Церкву.

10. Визнаю одне Хрещення на відпущення гріхів.

11. Чекаю воскресіння мертвих.

12. І життя будучого віку. Амінь.

ПЕРШИЙ ЧЛЕН СИМВОЛА ВІРИ

Вірую в Єдиного Бога Отця, Вседержителя, Творця неба і землі, видимого всього і невидимого.

У цьому члені подається вчення (догмат) про Першу Особу (Лице, Іпостась) Пресвятої Тройці — Бога Отця.

Слово «вірую» означає: всім серцем визнаю, приймаю і відкрито перед усіма людьми ісповідую (виявляю) мою віру.

Чи потрібно виявляти свою віру перед людьми?

Христос Господь так каже: «Хто визнаватиме Мене перед людьми, того визнаю і Я перед Отцем Моїм небесним, а хто одцурається Мене перед людьми, того відцураюся і Я перед Отцем Моїм Небесним» (Мт. 10. 32-33).

Відкрито виявляти свою віру в Бога, значить проповідувати віру. Тому й сказано: «Серцем вірується на праведність, а устами визнається на спасіння» (Рим. 10, 10).

... в Єдиного Бога ...

Цими словами відзначається, що Бог є тільки один. Сам Господь через пророка Ісайю свідчить: *«Я — Господь, і іншого немає, крім Мене»* (Іс. 45, 5). *«Я Перший, Я й Останній, і крім Мене немає Бога»* (Іс. 44, 6).

Так же свідчить і апостол Павло: *«Немає іншого Бога, крім Одного... у нас один Бог Отець, з Котрого все і ми для Нього, і Один Господь Ісус Христос, через Котрого все і ми Ним»* (1 Кор. 8, 4, 6).

Самого Єства Божого ніхто не знає: ні ангели, ні люди, бо Воно вище їх розуміння, як і написано: *«Божого ніхто не знає, тільки Дух Божий»* (1 Кор. 2, 11). *«Бог живе у світлі неприступнім, Його ніхто з людей не бачив і бачити не може»* (1 Тим. 6, 16).

Бог Дух (їв. 4, 24, 2 Кор. 3, 17).

Бог Вічний (Іс. 41, 4).

Бог Добрий, Благий (Мт. 19, 17).

Бог — Любов (1 їв. 4, 16). *«Щедрий і Милостивий Господь, Довготерпеливий і Многомилостивий. Добрий Господь до всього, і ласка Його на всіх ділах Його» (Пс. 144, 8-9).*

Бог знає все (1 їв. 3, 20). *«Дух Господній наповняє всесвіт. Він обіймає все, знає кожне слово» (Прем. 1, 7).*

Бог Правосудний. *«Праведний Господь, любить правду, на праведних дивиться Лице Його» (Пс. 10, 7).*

Бог Всемогутній. *«Він сказав, і сталося, повелів, і створилося» (Пс. 32, 9).*

Бог Всюдисущий, Повсюдний. *«Дух Господній наповняє всесвіт. Він обіймає все» (Прем. 1, 7).*

Бог Незмінний. *«У Отця світу немає переміни або хоч тіні зміни» (Як. 1, 17).*

Бог Вседовільний, Самодостатній. *«Нічого ні від кого не потребує, і Сам усім дає життя і все» (Діян. 17, 25).*

Бог Всеблаженний, Найщасливіший, Джерело найвищого щастя. *«Цар царів і Господь володарів» (1 Тим. 6, 15).*

Бог — Дух, то значить не має тіла. Коли ж Святе Письмо приписує Йому серце, руки, очі, слух, то все те треба розуміти духовно. Наприклад: серце — Доброта Божа, очі — Всебачення Боже і т. п. Бог, як Дух, перебуває всюди, але місцем Його вічної слави є Небеса, як і сказав: *«Небо — престол Мій» (Іс. 66, 1).*

Бог також перебуває Своєю Благодаттю і у святих храмах на землі, через те святі храми називаються домами Божими. Присутність Бога у храмах віруючі відчують серцями у своїх благоговійних молитвах. Іноді Господь виявляє Свою присутність особливими ознаками. Сам Христос Спаситель сказав: *«Де двоє або троє зберуться в ім'я Мое, там і Я посеред них» (Мт. 18, 20).* Дух Божий перебуває і в серцях тих людей, які люблять Бога, тому святий апостол Павло каже: *«Хіба ви не знаєте, що тіло ваше — храм Духа Святого, Який живе у вас і Якого ви маєте від Бога?» (1 Кор. 6, 19).*

... в Єдиного Бога Отця ...

Бог — Єдиний Істотою, але потрійний Особами (Лицями): Отець, Син і Святий Дух.

Бог — Трійця Одноістотна, Незлитна і Нероздільна.

Бог Отець є Перша Особа (Іпостась) Пресвятої Трійці. Від Нього превічно народжується Бог Син і від Нього ж превічно сходить Дух Святий.

Сам же Бог Отець не народжується і не сходить від іншої Особи Пресвятої Трійці і тим одрізняється від інших Осіб Пресвятої Трійці.

... Вседержителя...

Бог є Вседержитель тому, що Він сам все содержить (утримує) Своєю силою і Своєю владою. *«Зведіть очі ваші на небеса й погляньте: Хто створив їх? Хто виводить воїнство їх числом? Він усіх їх знає на ім'я і по множеству могутності Його в Нього ніщо не вибуває» (Іс. 40, 26).*

... Творця неба й землі, всього видимого й невидимого.

Бог Отець усе створив Словом (Сином) Своїм і впорядкував Духом Своїм. Ніхто інший Йому не помагав. *«Ним створено все, що на небесах і що на землі, видиме й невидиме» (Кол. 1, 16). «Я створив землю й... чоловіка» (Іс. 45, 12). «Я — Бог, Який усе створив один» (Іс. 44, 24).*

Що ми розуміємо під словом «небо»?

Перше — світ ангельський (Іов 38, 7; Пс. 32, 6; Кол. 1, 6), а потім — небесні оселі, серед яких перебувають ангели і духи святих праведних Божих людей (Мт. 25, 34). Це ті оселі, про які сказав Господь до апостолів: *«В домі Отця Мого осель багато» (Ів. 14, 2).* Про них же говорить і апостол Павло, називаючи ті оселі «раєм»: *«Знаю такого чоловіка... що був взятий у рай і чув невимовні слова, яких не можна людині висловити» (2 Кор. 12, 3-4).*

АНГЕЛЬСЬКИЙ СВІТ

Ангели — це розумні безтілесні духи, створені Богом раніше видимого світу, як і каже пророк Давид: *«Ти твориш ангелами Своїми духів...» (Пс. 103, 4).* Слово «ангел» грецьке і означає вісник. Так ангели зветься тому, що Господь посилає їх сповіщати (вістити) людям Своєю волю. Ангели створені раніше видимого світу. Це ми бачимо із слів, сказаних Богом праведному Іову: *«Хто поклав наріжний камінь на ній (основу землі)? Коли були створені зорі, (тоді) великим голосом похвалили Мене всі ангели Мої» (Іов 38, 6-7).*

Ангели обдаровані великою мудрістю й силою, так що найменший з ангелів вищий від найвищого чоловіка, яким є святий Іван Предтеча (Мт. 11, 11). Тільки Пренепорочну Богоматір, Пречисту Діву Марію, Господь превозніс вище херувимів і серафимів.

Святі ангели є посередниками між Богом і людьми та послуговують нашому спасінню, як каже апостол Павло: *«Всі вони — служебні духи, які посилаються на служіння тим, що мають унаслідувати спасіння» (Євр. 1, 14).*

Ангельське служіння для нашого спасіння нам відоме із Святого Письма (наприклад служіння святого архангела Гавриїла (Лк. 1, 26).

Всі ангели створені Богом добрими. Всі вони однодушно прославляли Бога і раділи великою радістю, коли Він творив світ (Іов, 38, 7).

Але один з найвищих ангелів, що звався Денниця (Найперший) позавидував славі Божій, забажав сам діяти, як Бог, незалежно від Бога. Він загордився, став противитися Богові, зненавидів Бога, став непокірний і злий, став говорити неправду на Бога, і тому набув назву «диявол», що значить обмовник, наклепник. Є така церковна думка, що цей ангел мав спочатку ім'я Сатанаель, що значить «перший Божий», бо на гебрейській мові Бог зве-

ться Еллогім. Звідси старші ангели на кінці своїх імен мають «ель» (Бог), напр. Миха-ель, Гаври-ель (по-нашому Михаїл, Гавриїл). Коли ж той недобрий ангел став ворогом Богові, тобто став безбожником, то й ім'я Боже «ель» у нього відібрано і він став зватися лише «сатана».

Як дух сильної волі, він вплинув і на підкорених йому ангелів, обмовляв перед ними Бога. Вони повірили йому, зненавиділи Бога, стали противитися Йому, стали злими й неправдивими. Таким чином сатана перший согрішив (1 їв. 3, 8), учинив беззаконство (1 їв. 3, 4), порушив закон Єства, бо повстав проти Творця свого і за добро відплатив злом. Отже зло вніс у світ сатана. Зло від диявола, бо Бог зла не створив. Від диявола ж і смерть (Прем. 1, 13-14).

Так і всі ті ангели, що пішли за ним, втратили святість, саяво покинуло їх, обличчя їх потемніли. Вони стали злі і хулили Ім'я Боже.

Тоді всі ангели, на чолі з архистратигом Михаїлом, піднялися проти них за славу Бога свого і з криком Імені Божого: «Хто як Бог!» устремилися на злих духів і скинули їх з осель небесних у безодню. Демони утворили тоді свою державу з князем своїм сатаною і в страшній злобі та ненависті до Бога поклялись робити все наперекір Йому, руйнувати й поганити все, що будь-коли творитиме Бог. Всі ті злі ангели стали тепер злими демонами, ворогами Бога й людей, і всього того, що від Бога - правди, згоди, любові...

Перебуваючи увесь час у злобі, лжі, ненависті та лукавстві, вони робляться щедалі гіршими, тому що не можуть покаятися, і їх жде страшна погибель (Мт. 25, 41).

Свою руйнуючу діяльність демони виявляють у тому, що, як духи, впливають на людей і примушують їх діяти проти добра, проти любові й згоди між людьми. Демонське діяння завжди веде до руїни, до смерті. Тому й каже святий апостол: «Хто чинить гріх, той від диявола, бо спочатку диявол грішить» (1 їв. 3, 8).

Всі ж інші ангели, що zostалися вірні Богові, перебуваючи завжди у славі Божій, у покорі та благоговінні перед Величчю Бога, навіки утвердилися в святості, у правді, в добрі, так що стали неприступними ні для якого зла.

Чи багато є ангелів?

їх «тьма тьмуца і тисячі тисяч» (Об. 5, 11), тобто безліч.

Про життя ангелів Святе Письмо нам мало каже. Але святий апостол Павло був Духом піднесений «до третього неба» (2 Кор. 12, 2), тобто в оселі Божі між ангелів, і там бачив і чув таке, що його неможливо висловити. Він не відкрив того людям з невідомих нам причин, можливо через нездібність грішними людьми те собі уявити. Але дещо сказав улюбленому ученикові своєму Діонісію Ареопагіту. І ось святий Діонісій свідчить, що ангели поділяються на дев'ять чинів у такому порядку:

1. Серафими, херувими, престоли.
2. Господства, сили, власті.
3. Начала, архангели, ангели.

Господь доручає ангелам різні служіння, як це бачимо із Святого Письма Старого й Нового Заповіту, їм доручено охороняти окремі народи, як архистратигу Михаїло-ві народ ізраїльський. Крім того ангели охоронителі даються й людям, як свідчив сам Ісус Христос, коли говорив про дітей: *«Не зневажайте ні одного з малих цих, бо кажу вам, що ангели їх на небесах повсякчас бачать лице Отця Мого Небесного»* (Мт. 18, 10).

Ангели завжди оточують на небесах престол Божий і невинно прославляють Величність Божу (Об. 5, 11-12).

Ангели Господні є друзі наші, вони завжди моляться за нас перед Богом (Об. 8, 3-4).

ТВОРЕННЯ ВИДИМОГО СВІТУ

У словах Символа Віри: *«Творця неба і землі»* під словом «земля» розуміється видимий всесвіт. Творення всесвіту тривало шість днів (очевидко це не були дні в нашому розумінні, а довгі періоди часу).

День перший

Пр початок створення всесвіту пророк Мойсей так повіствує: *«В початку створив Господь небо і землю...»* (про небо вже сказано вище). Земля ж була невидима і невпорядкована. Темрява оповивала її, і Дух Божий носився над водою» (Бут. 1, 3-5).

Як бачимо, то була не наша планета-Земля. То був якийсь хаос газопаровидної речовини-матерії, з якої Господь створив всесвіт за шість днів творіння.

«І сказав Бог: нехай буде світло)! І сталося так. І бачив Бог, яке воно гарне, і відділив Бог світло від темряви. І назвав Бог світло днем, а темряву назвав ніччю».

Що то було за світло? Припускають, що Дух Святий зогрів ту матерію, і вона почала горіти й виділяти світло. Так думають тому, що зорі, які є часткою тієї горючої матерії, й досі горять. Інші думають, що з того хаосу перше виділилася енергія світла і освітила небесні простори. Це був перший день творіння (очевидно, що не день, як період часу в нашому розумінні).

День другий

І сказав Бог: «Нехай буде твердь! І нехай буде розділ між «водою» і «водою». І сталося так (Бут. 1, 6-7).

З цього бачимо, що той початковий клубень хаосу з наказу Божого розірвався на окремі різні великі й малі частини. Ті частини зайняли визначене їм місце в небесних просторах і понеслися по орбітах своїх по закону усталеного Богом тяжіння. Так утворив Господь оту дивну небесну механіку небесних світил у «день другий».

Під словом «твердь» треба розуміти небесні простори зо всіма світилами небесними — небозвід або видиме небо.

День третій

І сказав Бог: *«Нехай збереться вода у зборища свої, і нехай явиться суша. І сталося так...» (Бут. 1, 9).* Як то зробилося, не знаємо. Припускаємо, що з наказу Божого планета Земля охолола, і пара, що обгортала її густими хмарами, охолола і зібралася океанами в місцях своїх. Інші ж речовини, охолонувши, укрили земну кулю земною корою.

... І сказав Бог: «Нехай вирощує земля билини, трав по роду їх так, щоб було в них насіння по роду їх»... (Бут. 1, 11).

День четвертий

І сказав Бог: «Нехай будуть світила на тверді небесній, щоб освітлювали землю і одділяли день від ночі та відзначували час днів і років»... і сталося так, і бачив Бог, як то гарно (Бут. 1, 14, 19).

Події другого дня дають підставу думати, що сонце й зорі почали існувати від другого дня творіння, але може в іншому стані, ніж у четвертий день. Крім того, сама планета Земля була тоді вогняною, і сонце для неї не мало значення. У третій день земля була оповита хмарами, і світил небесних не було видно. Тільки в четвертий день, з наказу Божого всі небесні світила зайняли своє становище щодо землі з визначеними їм Богом функціями. Це — день четвертий.

День п'ятий

І сказав Бог: «Нехай виведе вода лазячих істот живих, і птахи нехай полетять понад землею у просторах небесних». І сталося так. І створив Бог риб великих і всяких лазячих, що їх вивела вода по роду їх, і всяких птахів пернатих по роду їх. І бачив Бог, яке все гарне. І благословив їх

Бог і сказав: *«Плодіться, розмножуйтеся, наповняйте води в морях; і птахи нехай розмножуються на землі»* (Бут. 1, 20-23).

Це — п'ятий день творіння.

День шостий

І сказав Бог: *«Нехай виведе земля істот живих по роду їх: скотів і гадів і звірів земних»*. І сталося так... І бачив Бог, які вони гарні. Це — день шостий. (Бут. 1, 24-25).

Так створив Господь всесвіт і всю природу на землі. Нарешті, Господь створив перших людей і тим закінчив творити спочатку (Бут. 1, 26-31).

У сьомий день Господь «відпочив», тобто перестав творити спочатку, благословив сьомий день і освятив його для Себе (Бут. 2, 1-3).

Необхідно звернути увагу на те, що все живе з наказу Божого вивели вода й земля, а людину Бог створив інакше. Перед творінням людини Бог у Святий Тройці сказав: *«Створімо чоловіка по образу нашому й по подоби»* (Бут. 1-26). І створив Бог першого чоловіка, тіло йому Він створив із землі (грязива землі), а потім удихнув у нього (створену Ним) душу розумну, вільну й безсмертну (Бут. 2, 7), і назвав його Адам, що значить земляний.

Адам був створений найкращим по красі з великим світлим розумом, і безгрішним, як ангел, тільки в тілі.

Розум свій Адам виявив у пізнаванні Бога та в синовній до Нього любові. Коли ж Господь привів до нього й показав йому всіх тварин, то Адам швидко розпізнав їх характери й якості й від того дав їм назви (Бут. 2, 19-20).

Тоді сказав Господь: *«Недобре бути чоловікові одному; створімо йому помічника, відповідного йому»*. І навів Господь на чоловіка міцний сон, а коли він заснув, узяв одне ребро його і закрив те місце тілом. І створив Господь Бог із ребра, взятого у чоловіка, жону і привів її до чоловіка. Коли Адам прокинувся і побачив її, то сказав: *«Це кість від костей моїх, і тіло від тіла мого. Вона буде зватися „жона бо від чоловіка вона взята»* (Бут. 2, 18-23).

Як Адам, так і жона його Єва були обоє непорочні, як діти. Вони обоє були нагі, але не помічали того й не соромились (Бут. 2, 25). Перше подружжя Господь створив з одної крові (Діян. 17, 26), щоб могли породжувати дітей, подібних до себе.

Для їх життя Господь насадив рай, тобто сад. Дав їм на їжу всі плоди райські, також і плоди з Дерева життя, що росло посеред раю. Плоди ж Дерева життя давали їм безсмертя, завжди оновляли їх.

Але щоб укріпити волю їх і навчити слухняності, Господь заборонив їм їсти плоди від одного лише дерева, яке теж росло посеред раю і сказав так: *«Від усіх дерев будете їсти плоди, а від того дерева не їжте, бо як тільки з'їсте, то зараз же помрете»* (Бут. 2, 16-17).

Після того Бог благословив перших людей і сказав: *«Плодіться, розмножуйтесь, наповняйте землю й володійте нею»* (Бут. 1, 28), тобто володійте над усіма творіннями, навіть над самою природою землі та щоб через творіння все більше пізнавали Бога і разом з Ним блаженствували.

Бог вдихнув у людину душу. Що таке душа? Душа життя є в кожній тварині, навіть у рослин. То — саме життя. Але те життя умирає, воно несвідоме. Людина ж має інакшу душу, ніж тварини. Тваринам життя з наказу Божого дали земля та вода, а душу людині дав Бог. Душа людини — це істота духовна (дух), самосвідома, розумна й безсмертна. Вона має волю й може чинити так, як хоче. Апостол Павло відзначає в людині трьохчастковість: дух (від Бога), душу (життя тіла) і тіло (1 Сол. 5, 23). Але ми душею називаємо оту духовну істоту, дану нам від Бога. Та душа безсмертна.

Що таке смерть?

То — руйнування тіла, розпад на початкові елементи (речовини). Дух же не складний, він простий (одиначний), тому не може розпастися, а значить і вмерти. Дух від Бога й до Бога повернеться. Так навчає нас Святе Письмо. Але ми самі в собі маємо доказ, що дух наш від Бога. Наприклад, ми розуміємо правду й прагнемо справедливості. Ми любимо красу, прагнемо до неї, скрізь її шукаємо: в кольорах, у звуках, у симетріях. Розуміємо добро, ласку, любов, радість, мораль. Дух наш прагне до доброго, високого, гарного. Все це не властиве тваринам. Чому? Тому, що їх з наказу Божого, створила земля, яка не могла їм дати тих властивостей, бо сама не має.

Людину ж безпосередньо створив Бог, який Сам є вічна Правда, Краса, Любов, Добро, і все те ми маємо від Бога, воно й веде нас до Бога.

Боже піклування про людей

У сьомий день Бог спочив від діл Своїх, тобто перестав творити з нічого.

Однак Бог не залишив створеного Ним світу. Він ним управляє й піклується, особливо долею людини. Ця Божа турбота за світ зветься Божим Промислом або Божим піклуванням, тобто це безперестанне діяння всемогутності, премудрості й ласки Божої, якими Бог оберігає життя й сили творінь та все скеровує до доброї мети на користь їм, перешкоджає діянню зла й повертає його на добро. Про Боже піклування Господь так каже: *«Погляньте на пташок небесних: вони не сіють, не жнуть і не збирають у засіки, а Отець Небесний годує їх, а чи ж ви не кращі від них?»* (Мт. 6, 26).

Псалом 90 з особливою силою відзначає Боже піклування про людей.

ДРУГИЙ ЧЛЕН СИМВОЛА ВІРИ

І в Єдиного Господа Ісуса Христа, Сина Божого, Єдинородного, від Отця рожденного перше всіх віків, Світло від світла, Бога Істинного від Бога Істинного, рожденного, несотвореного, Єдиносущного з Отцем, через Котрого все сталося.

В цьому члені Символа Віри викладено вчення (догмат) про другу Особу Пресвятої Тройці — Сина Божого.

Сказано: в Єдиного Господа Ісуса Христа. Це значить, що Син Божий є Єдиний Господь, як і Бог Отець.

Син Божий по благовістю архангела прийняв на землі ім'я Ісус, що означає Спаситель. Слово Христос значить Помазаник (Духом Святим), як і сказано через пророка Ісайю: *«Дух Господа Бога на Мені, бо Господь помазав Мене благовістувати убогим»* (Іс. 61, 1).

... Сина Божого, Єдинородного ...

Цими словами відзначено, що тільки Боже Слово — Ісус Христос є істинним Сином Божим, що предвічно народжується від Бога Отця з Його Єства й Божества. Святе Письмо про Сина Божого — Бога Слово так говорить: *«В початку було Слово, і Слово було у Бога, і Слово було Бог»* (їв. 1, 1). Бог Слово — Син Божий є Єдинородний, бо тільки Він один предвічно народжується з Єства Бога Отця, тому Він такий же Істинний Бог, як і Бог Отець. Він без усякого порівняння є превищий усіх ангелів і святих людей, які також звуться синами Божими, але не по єству, а по благодаті (їв. 1, 12).

Сам Христос називає Себе Сином Божим Єдинородним: *«Так Бог полюбив світ, що й Сина Свого Єдинородного віддав, щоб усякий, хто вірує в Нього, не загинув, а мав би життя вічне»* (їв. 3, 16).

... від Отця рожденного перше всіх віків ...

Цими словами відзначається превічне народження Сина Божого від Отця, чим Він відрізняється від інших Осіб Пресвятої Тройці, та що Син Божий такий же вічний Бог, як і Бог Отець.

Про Свою вічність Господь Ісус Христос у молитві до Отця так каже: *«Отче, хочу, щоб де Я, там і вони (апостоли й вірні) були, щоб бачили Славу Мою, яку Я мав у Тебе раніше, ніж настав світ»* (їв. 17, 24).

... Світло від Світла ...

Цими словами відзначається незбагненна таємниця народжування Сина Божого від Отця. Як світло народжується від світла, так і Син Божий народжується від Отця. Бо Бог є Світло (1 їв. 1, 5). Від Нього народжується Син Божий, Який є те ж Світло, невідділиме від Божественного Єства Бога Отця.

... Бога Істинного від Бога Істинного... Цим відзначається, що Син Божий є такий же Істинний Бог, як і Бог Отець. Каже святий апостол Іван Богослов:

«Знаємо, що Син Божий на землю прийшов і дав світло й розуміння, щоб ми пізнали Бога Істинного і щоб перебували в Істинному Сині Його Ісусі Христі, Він є Істинний Бог і життя вічне» (1 їв. 5, 20).

... рожденного, несотвореного...

Ці слова додані проти учення Арія, який учив, що ніби Син Божий є створений, а не рождений, не рівновічний з Отцем і не рівний Йому.

... Єдиносущного з Отцем ...

Цими словами показано, що Син Божий є того ж самого Божественного Єства, що й Бог Отець.

Сам Бог через пророка до Сина Свого каже: *«Із Себе Самого раніше світу я породив Тебе»* (Пс. 109, 3). Сам Христос про Себе й Отця так свідчить: *«Я й Отець — Одно»* (їв. 10, 30). *«Хто бачив Мене, той бачив Отця»* (їв. 14, 9).

... через Якого все сталося.

Ці слова показують, що Бог Отець усе створив Сином Своїм, Який є Превічна Божя Премудрість, Вічне Боже Слово.

Святий Іван Богослов так каже: *«Все через Нього сталося, і без Нього ніщо не сталося, що сталося»* (їв. 1, 3).

Сам Син Божий про Себе через премудрого так каже: *«Господь поставив Мене на початок дій Своїх... раніше всіх створінь споконвіку. Від вічності Я помазаний раніше, ніж з'явилася земля. Я народився, коли ще не було безодні. Коли Він готував небеса. Я був там, коли Він проводив кругову лінію по безодні»* (Прит. 8, 22-27).

«Словом Господнім небеса створені» (Пс. 32, 6).

Це проголошує і апостол Павло:

«Ним створено все, що на небесах і що на землі, видиме й невидиме, чи то престоли (це ангельські чини), чи то господства, чи начала, чи власті, все Ним і для Нього створене — Він є раніше всього, все Ним стоїть» (Кол. 1, 16-17).

ТРЕТІЙ ЧЛЕН СИМВОЛА ВІРИ

«Що заради нас людей і для нашого спасіння зійшов з небес і тіло прийняв від Духа Святого і Марії Діви і став чоловіком».

В цьому члені говориться про зшестя з небес Сина Божого, про Його зачаття від Духа Святого і про втілення та вчоловічення.

Як же міг сходити, з небес Син Божий, коли Він, як Бог, перебуває всюди?

То правда, що Син Божий як Бог завжди перебував і перебуває на небі й на землі, але Єством Він перебуває в Отці, як Особа Пресвятої Тройці. Його то й послав тепер Отець, як Свого Сина, на землю для спасіння людей. Раніше, як Дух, Він був невидимий, тепер же, одягшись в наше тіло, Він став видимий, як і каже апостол: *«Велична побожності тайна: Бог з'явився в тілі...»* (1 Тим. 3, 16). Про зшествя Своє Христос каже Никодимові: *«Ніхто не виходив на небеса, тільки Той, що з небес зійшов — Син Чоловічеський, сущий на небесах»* (їв. 3, 13).

Син Божий зійшов на землю, як сказано, ради нас людей і ради нашого спасіння, щоб спасти нас від гріха, прокляття й смерті.

Що таке гріх?

То — беззаконство (1 їв. 3, 4), порушення закону. Гріх — то діло диявола: *«Хто чинить гріх, той є від диявола, бо спочатку диявол згрішив»* (1 їв. 3, 8).

Отже диявол навчив людей грішити й далі навчає. Про це Святе Писання так оповідає:

Адам і Єва жили в раю, як ангели, і блаженствували. Сатана їм позаздрив і вирішив погубити їх. Він увійшов у змія і почав клеветати на Бога, що ніби Бог тому заборонив їм їсти плоди від Дерева пізнання добра і зла, щоб вони не стали такими, як Бог. Єва, до якої диявол зі змія говорив, повірила йому, а Богові перестала вірити, перестала Його любити, зрадила Бога, загордилася і, на зло Богові, наперекір Його заповіді, стала їсти заборонені плоди, щоб самій стати, як Бог. Потім пішла і Адама намовила зробити те ж саме. Він їй повірив і також став їсти заборонені плоди. Так вони обоє, по намові сатани, згрішили, переступили Божу заповідь, зрадили Бога й схилилися до ворога Божого, до сатани.

І ось з ними сталася велика зміна: їм стало соромно й страшно. Вони побачили, що вони голі, й стали соромитися. Тепер вони стали боятися Бога. Природа їхня зіпсувалася і підпала впливам зла й тління. Раніше вони їли плоди від Дерева життя, і тіло їхнє не старіло. Тепер же, будучи заражені гріхом гордині, вони вже не могли доторкнутися до Дерева життя, і над їх тілом запанувала смерть, як над тілом тварин, а душі їх, заражені гріховністю, стали чужі Богові.

Гріх свій перед Богом вони вчинили свідомо, тому провина їхня перед Богом була повною. Вони свідомо стали ворогами Богові, а тому вже не могли лишатися в раю. їхній гріх так образив Бога, що вже ніякі заслуги людські не могли задовольнити Боже Правосуддя. Тому Господь прокляв спокусника на гріх змія-диявола. Але людей Господь пожалів і не знищив їх, а визначив

їм кару. Адамові сказав: *«Проклята земля в ділах твоїх: колючки та бур'ян буде вона вирощувати тобі замість хліба. А ти в поті чола свого будеш добувати собі хліб, аж доки не повернешся в землю, з якої ти взятий, бо ти земля, і в землю повернешся»* (Бут. 3, 17-19).

А Єві сказав: *«Ти будеш залежати від чоловіка твого, матимеш багато скорбот і в муках будеш породжувати дітей»* (Бут. 3, 16). Одначе, проклинаючи сатану, Господь тут же дав людям обітування Спасителя, Який поверне людям утрачене блаженство (Бут. 3, 15). Після того Господь зробив Адамові й Єві «одежини» (опоясання) із шкіри тварин і вислав їх з раю, щоб вони тепер не доторкнулися до Дерева життя, не з'їли його плоду та не жили б отакими скверними вічно (Бут. 3, 21-23).

Так осквернилася гріхом природа перших людей. Так повисло на них Боже прокляття й засудження на смерть. Все те перейшло й на їх дітей, і на внуків, і на все потомство, бо від грішних родителів стали родитися зіпсовані гріхом діти, як з поганого джерела витікає погана вода, каже апостол:

«Через одного чоловіка гріх увійшов у світ і з гріхом смерть, так смерть увійшла у всіх людей, бо в ньому (першому чоловікові) всі згрішили» (Рим. 5, 12).

Обітування Спасителя Господь дав у таких словах (до сатани): *«Ворожнечу покладу між тобою і женою, між нащадками твоїми й нащадком її. Ти будеш жалити Його в п'яту, а Він зітре тобі голову»* (Бут. 3, 15).

І ось: «Коли прийшов призначений час, Бог послав Сина Свого Єдинородного, Який народився від жони, підкорився закону, щоб викупити підзаконних і повернути їм знову синівство Боже» (Гал. 4, 4-5).

Тому й говориться: «... заради нас людей і для нашого спасіння зійшов з небес... і тіло прийняв від Духа Святого і Марії Діви і став чоловіком». Господь не тільки дав обітування Спасителя першим людям. Він багато разів повторив його на протязі історії Старого Заповіту, щоб люди не втратили в нього віри.

Так він повторив його Авраамові (Бут. 22, 18), Ісаакові (Бут. 26, 4), Якову (Бут. 28, 14), Давиду і через Давида (див. псалми 2, 6-9; 44, 3-9; 71, 6-17; увесь псалом 109 – взагалі, більшість псалмів Давидових повні пророкувань про Спасителя). Пророк Ісайя передсповістив, що Син Божий народиться від Діви (Іс. 7, 14), про Його смирення (розділ 42), про страждання (розділ 53), і ін. Пророк Михей — що Він народиться у Вифлеємі (Мих. 5,1-2). Пророк Захарія — про вхід Спасителя в Єрусалим (Зах. 9, 9), про затьмарення сонця в час смерті Господа Ісуса Христа (Зах. 14, 6-7). Пророк Осія — про воскресіння Христове і з Ним воскресіння мертвих (Ос. 6, 1-2). Господь же через ангела відкрив пророкові Даниїлу, що Спаситель явиться через сімдесят сідмин після початку відбудови Єрусалиму (Дан. 9, 24-27).

Син Божий зійшов на землю, як «роса на руно» (Пс. 71, 6), тобто непомітно, невидимо.

Перед самим зшестям Його посланий був архангел Гавриїл від Бога в місто Галілейське, що звалось Назарет, до Діви, зарученої мужеві на ім'я Йосиф, з дому Давидового, ім'я Діви Марія. І, ввійшовши до неї, сказав: «Радуйся, Благодатна, Господь з Тобою, Благословенна Ти між жонами». Вона ж, побачивши ангела, схвилювалася від слів Його й думала: що за таке дивне привітання?

Але ангел сказав: «Не бійся, Маріє, Ти знайшла благодать у Бога. Ось зачнеш в утробі й породиш Сина і даси Йому ім'я Ісус. Він буде Великий і назветься Сином Вишнього. І дасть йому Господь престол Давида Отця Його, і буде царювати над домом Якова повіки, і Царству Його не буде кінця».

Сказала Марія: «Як же те може статися, коли Я мужа не знаю?»

Ангел відповів їй: «Дух Святий найде на Тебе, і Сила Вишнього осінить Тебе, тому й Те, що родиться, Святе і назветься Сином Божим».

Марія сказала: «Я раба Господня, нехай буде зо мною по слову твоєму».

І відійшов від неї ангел (Лк. 1, 26-38).

Так сталося Благовіщення Святій Діви, і разом із словами архангела, Дух Святий вселився в Неї. Вона зачала в утробі Сина Божого. Тому й сказано: тіло прийняв від Духа Святого і Марії Діви (Іс. 7, 14).

Сказано «Діви», а не «жони» тому, що Вона не знала мужа, зачала Сина по нашестві Духа Святого, породила безболізно і після родин зісталася такою, як і була, Дівою. Свята Церква правдиво називає її «Завжди Діва» або «Вседіва», бо вона до родин була непорочною й чистою Дівою і тілом, і душею, так віддавши Себе Богові, що ніколи не помишляла про земного мужа. Такою ж непорочною й чистою Дівою лишилася й після родин.

В Неї вселилося Слово Боже і «стало тілом» (їв. 1, 14), тобто прийняло на Себе тіло й кров від Пресвятої Діви Марії, або, як у церковних піснях говориться; «Зіткалося з святого тіла й крові її і стало Дитятком, як людина. Одначе народилося дивно й безболізно, не так, як усі люди. Тому й Свята Діва ні в чому не змінилася й зосталася після родин такою ж, якою була до родин.

... і став чоловіком.

Цими словами відзначається, що Син Божий — Слово Боже — прийняв від Діви Марії не тільки тіло, а й душу людську, тільки без прародительського Адамового гріха, бо зачався не від гріховного мужа, а від Бога. Син Божий став правдиво повною людиною з тілом і душею, але не перестав бути й Істинним Богом, цебто Божество Його не змінилося й не змішалось з людством. Він є Богочоловік (Боголюдина). А Свята Діва Марія, хоч породила Сина Божого не по Божому Єству, а по людському, одначе через Неї пройшов Бог і в образі людини народився на землі, Тому Вона є істинно й правдиво Богородиця і Мати Божа, бо в Ній перебувало Божество Єством Своім.

Цим Господь поставив Пресвяту Діву Марію превище всіх людей і всіх ангелів, як і співається в церковній пісні: «Чеснішу від херувимів і незрівняно славнішу від серафимів...»

ЧЕТВЕРТИЙ ЧЛЕН СИМВОЛА ВІРИ

І розп'ятий був за нас при Понтії Пілаті, і страждав, і був похований.

Як можна розп'ясти Бога?

Ісус Христос, Син Божий, виростав на землі як і всі люди. Божество Його не проявлялося дуже помітно. Він до часу Свого не творив чудес, хоч благодать Божа перебувала на Ньому невідлучно (Лк. 2, 40). Євангелія споминають лише один випадок, коли та Божа благодать проявилася на Ньому особливо ясно.

Коли Ісусу Христу було 12 років і Він з Матір'ю Своєю та праведним Йосифом, як звичай велів, був на свята в Єрусалимі в храмі, то давав такі відповіді й запитання книжникам та законникам, що ті дуже дивувалися й казали: «Звідкіля така мудрість у цієї Дитини?» (Лк. 2, 42-52).

Але Христос завжди знав Себе, як Сина Божого й Своє призначення. Це видно із слів Його, які Він сказав Матері Своїй, що шукала Його: «Нащо вам було шукати Мене? Хіба ви не знали, що Мені належить бути в тому (місці), яке належить Отцеві Моєму?» (Лк. 2, 49).

Коли ж Він досяг повноліття — 30 років, прийняв хрещення і тоді виступив на проповідь одкрито, як Месія — Син Божий. Проповідь Його тривала три з половиною роки, як передповістив ангел через пророка Даниїла (Дан. 9, 26). Зціляв недужих, воскрешав з мертвих, виганяв бісів з людей, навчав людей притчами і просто. Сталося все так, як про Нього передповістили пророки.

Народ пізнав у Ньому небесного Посланця — Месію-Христа. Але юдейський синаedrion (найвища керівна установа), первосвященники й законники зненавиділи Його за те, що не йшов поруч з ними в беззаконствах і докоряв їм за їх лицемірство. Чудеса Його вони стали приписувати нечистій силі (їв. 8, 52), Його ж Самого за те, що звав Себе Сином Божим, звинуватили в богохульстві, а перед прокуратором Понтієм Пілатом, римським управителем, оклеветали як бунтаря, що підбурює народ проти імператора, називаючи Себе Царем Юдейським. Пілат бачив, що юдеї клеветали на

Христа, і сам у Ньому не знаходив ніякої вини, але, будиши легкодушним, побоявся відпустити Його і, щоб заспокоїти народ, віддав Його на знущання воякам, а потім засудив на смерть.

Суд над Ісусом Христом був цілком беззаконний, бо Він провини не мав (Іс. 53, 9), і Його судили на показах лжесвідків (Мт. 26, 59). Беззаконний був суд і по самій формі. По юдейських законах для того, щоб засудити людину на смерть, треба було судити 9 днів в такому порядку: один день слухали справу звинуваченого, а два дні ходили сурмачі по місту й сурмили, може знайдеться хтось, хто скаже щось на захист звинуваченого. І так до трьох разів по три дні. Тільки тоді, коли вже ніхто не ставав на захист звинуваче-

ного, віддавали його на смерть. У найгостріших випадках суд тягся три дні. Христа ж засудили на смерть менше, ніж за один день (див. «Життя Ісуса Христа» Барсова).

Так і пророк каже: «У приниженні Його на суд Його взято» (Іс. 53, 8).

Суд не мав права мучити підсудного. Христа ж Господа в синедріоні нещадно били й мучили (Мт. 26, 67). Пілат не мав права засуджувати Христа на хресну смерть через недоведеність Його вини (Лк. 23, 14г 16), але засудив Його, щоб догодити юдеям (Мр. 15, 15), ще й перед тим велів мучити.

Смерть на хресті вважалася за найганебнішу. На неї засуджували тільки безправних рабів за найтяжчі провини. Ще в Старому Заповіті сказано: «Проклятий всякий, хто висить на дереві» (Втор. 21, 23). Цю муку й смерть присудили Христові.

Чи не міг би, Христос, як Бог, знищити ворогів Своїх і не страждати?

Міг би. Але Він на муки пішов добровільно.

Сам Він сказав: «Я душу (життя) Мою віддаю, щоб знову прийняти її. Ніхто не відбирає її в Мене, Я Сам віддаю її. Я маю владу віддати її, і маю владу знову взяти її. Цю заповідь я одержав від Отця Мого» (їв. 10, 17-18).

Ще давно Син Божий сказав до Отця: «Жертв і приношень Ти не захотів, а звершив тіло Мені... тоді Я сказав: ось іду... виконати волю Твою, Боже. Закон Твій у серці Моїм (Пс. 39, 7-9).

Христос добровільно підкорив Себе волі Отця Свого, як каже апостол: «смирив себе, слухняним був аж до смерті хресної» (Фил. 2, 8). Бо Отець — Бог так «полюбив світ, що й Сина Свого Єдинородного віддав, щоб усякий, хто вірує в Нього, не загинув, а мав би життя вічне» (їв. 3, 16).

Отже Христос не тільки не відмовлявся від страждань, а навмисно Сам не хотів полегшити собі їх. Коли перед розп'яттям Йому дали перекислового оцту з жовчю, від якого терпло тіло й менше відчувався біль, Він не захотів його пити (Мт. 27, 34).

... і страждав ...

Це сказано для того, щоб не подумав хто, що Христос як Бог тільки показував вид, що ніби страждає. Так думали єретики «докети». Ні, страждання Його були такі тяжкі, що Він умлівав і просив у Бога помочі словами:

«Боже Мій, Боже Мій, нащо Ти Мене покинув?» (Мт. 27, 46).

Смерть Його сталася від страшних мук і виснаження. Подія то була така страшна, що навіть сама природа здригнулася. Коли Христос востаннє скрикнув, зітхнув і вмер, земля потряслася, каміння розпалося, мертві ожили, завіса церковна роздерлася надвоє зверху донизу (Мт. 27, 50-53).

Коли розп'яли Христа, то від полудня почався якийсь сумерк по всій землі, бо сонце потьмарилося (Мт. 27, 45). Дехто з невірних хоче вбачати в тому

звичайне затемнення сонця. Але то неправда: затемнення сонця ніколи не триває три години. Крім того, те затьмарення сонця передповіщене пророком: «І буде в той день — не стане світла, світила затьмаряться... день той буде єдиний (безподібний), відомий тільки Господу: ні день, ні ніч, тільки під вечір явиться світло» (Зах. 14, 6-7).

Чи не міг би, Господь спасти світ без страждань Христових?

Міг би. Але тоді порушилося б правосуддя Боже. Закон моральний діє так же необхідно, як і фізичний. Коли нас хтось образив, ми вимагаємо відплати, кари чи пробачення, або прощаємо, передавши справу на суд Божий. Без цього ми не заспокоюємося, хоч фізичної рани нам не зроблено.

Отже, й правосуддя Боже було порушене людьми. Люди за любов і ласку Божу відплатили Йому не тільки чорною невдячністю: вони зрадили Бога, не повірили Богові, а повірили сатані — страшному ворогові Бога — й стали на його бік проти Бога, осквернили своє чисте єство гордощами та злобою, затьмарили в собі образ Божий. Падіння страшенне, і образа правди Божої така велика, що тільки Сам Бог зміг її урівноважити. І ось, Господь по милосердю Своєму вибирає такий засіб, щоб разом і правосуддя Боже задовольнити, і людей спасти.

Він посилає Сина Свого Єдинородного на землю, щоб узяв на Себе провину всього світу. І Син Божий підкоряється волі Отця, бере на Себе вину всіх, терпить страшні муки, проливає Свою святу кров і нею змиває з людей ту вину. Він віддає Себе на смерть і за Себе викупляє нас від гріха, прокляття й смерті. Умирає на хресті, сходить Духом в пекло, знесилює сатану, розриває кайдани смерті і виводить усіх, починаючи від Адама. А тим, що живі або ще мають народитися, відкриває новий шлях до неба, шлях Євангельський, давши засоби спасіння — Свої Божественні Тайни.

Так і апостол свідчить:

«Ми маємо викуплення кров'ю Його, і прощення гріхів по багатству благоді Його» (Еф. 1, 7).

«Бог... нас, мертвих гріхами, оживив з Христом, воскресив із Ним і посадив на небесах у Христі Ісусі» (Еф. 2, 5-6).

«Христос викупив нас з-під прокляття закону, взявши на Себе прокляття» (Гал. 3, 13).

«Як в Адамі всі вмерли, так у Христі всі ожили» (1 Кор. 15, 22).

... і був похований.

Ці слова додано для того, щоб не подумав хто, що Ісуса Христа зняли з хреста ще живого.

Він дійсно вмер. Для того, щоб не було сумніву в Його смерті, вояк навіть проколов Йому списом ребра так глибоко, що з рани полилися кров і

вода (їв. 19, 34). Його мертвого Йосиф з Никодимом зняли з хреста, оповили покривалами й пахощами, по тодішньому звичаю, поклали в новому гробі, в якому ніхто не був покладений, привалили до дверей тяжкий камінь. А первосвященники запечатали гріб і поставили сторожу, щоб ніхто не виніс тіла Ісусового (Мт. 27, 60-66; Мр. 15, 46; Лк. 23, 53; їв. 19, 40-41).

Як же страждання і смерть Христові визволяють нас від гріха, прокляття і смерті?

Через глибоку віру. Щоб скористати з них, треба від усього серця вірити у Христа як Спасителя світу і через віру й таїнства стати членом зібраної Ним Його кров'ю Церкви — громади Христової. Треба дотримуватися всього, що Він заповідав нам. Іншими словами, треба жити у Христі через віру й таїнства, і не по прихотях свого серця, а по заповідях Христових.

«Хто Мені служить, нехай іде слідом Моїм; де Я, там і слуга Мій буде» (їв. 12, 26).

«Хто в Христі, ті розп'яли тіло (своє) з пристрастями та прихотями» (Гал. 5, 24), тобто відмовилися від гріховних бажань своїх і всеціло передали себе Богові.

Син Божий звершив наше спасіння на землі троїстим чином: як Бог, як Цар, як Первосвященник.

Зійшов на землю, як Бог — Син Божий, таким перебував, і таким до Отця повернувся.

Як Бог, Він творив чудеса, воскрешав мертвих, наказував природі, і як Бог, зійшов до пекла, знеслили смерть, знеслили губителя-сатану, вивів з пекла Адама й увесь рід його, а потім Сам воскрес із мертвих силою Божества.

Як Цар і Богочоловік, Христос Сам постраждав людським (а не Божественним) єством і викупив нас від гріха, прокляття й смерті Своєю безцінною Кров'ю. Заснував Своє Царство — Церкву Свою — і дав їй закони Правди й Істини.

Як Первосвященник Вічний, по чину Мелхиседека (Євр. 5, 5-10), Він звершив страшну жертву — Сам Себе в жертву приніс на страшному жертівнику — на хресті. Його молитва записана в Євангелії від Івана. То первосвященницька молитва над жертвою — Самим Собою, молитва освячення, як і казав: «... за них (апостолів і людей) Я освячую Себе, щоб і вони були освячені Істиною» (їв. 17, 19-20).

Голгофська жертва — то незбагненна таємниця Божої любові до людей. Перед цією страшною таємницею усі народи в усі віки в німому благоговінні схиляються, і те благоговіння ніколи не зменшиться, бо людство ніколи не вичерпає глибини її, як і каже святий апостол, що перед «ім'ям Ісуса преклониться всяке коліно небесних, і земних, і підземних, і всякий народ визнаватиме, що Господь Ісус Христос (є) слава Бога Отця» (Фил. 2, 10-11).

Йому слава на віки вічні. Амінь.

П'ЯТИЙ ЧЛЕН СИМВОЛ А ВІРИ

І воскрес на третій день, як було написано.

В цьому члені Символа Віри сказано про воскресіння Господа нашого Ісуса Христа.

Смерть Його сталася в п'ятницю о 9-й годині (за нашим обрахунком часу це була 3-я година після полудня). В суботу тіло Господнє перебувало в гробі, а душею (людською) й Божеством Христос зійшов до пекла і звідти вивів душі померлих, як свідчить апостол Петро:

«Щоб привести нас до Бога, був умертвлений по тілу, ожив духом, котрим (духом) зійшов до темниці (пекла) і духам (померлих), що там були, проповідав (воскресив)» (1 Петр. 3, 18-19).

Яскраво змальовує пасхальна пісня стан душі Його в час смерті:

«У гробі тілом, у пеклі душею, як Бог, в раю з розбійником і на престолі був єси, Христе, з Отцем і Духом, все наповняючи, як Необмежений». Воскрес же Господь на третій день.

В перший день тижня дуже рано, на світанку здригнулася земля. Ангел Господній, зійшовши з небес, одвалив камінь від дверей гробу й сів на ньому. Вид його був, як блискавка, а одяга біла, як сніг. Вояки, що стерегли гріб, від страху попадали як мертві, а потім, отямившись, розбіглися (Мт. 28, 1-3).

Як сталося саме воскресіння, євангелисти не повіствують. Може тому, що воно сталося без свідків, а може й тому, що немає слів, щоб його передати. То невимовне й незбагненне чудо з чудес: як Господь устав тілом з гробу, не порушивши печаті?!

Церковні пісні оповідають, що першу звістку про воскресіння одержала Пренепорочна Мати Господня: «Ангел привітав Благодатну: Діво Чистая, радуйся, твій Син воскрес!»

Свята Діва не відходила від гробу Христового, як чуємо в каноні «Плач Богоматері» у Велику П'ятницю:

«Не відійду від гробу, Сину Мій...»

Пречиста Діва Марія бачила сильне світло з гробу в момент воскресіння. Жінки бачили велике сяйво ангела. Ангел сказав до них: «Не бійтеся ви, знаю, що шукаєте Ісуса розп'ятого. Нема Його тут, Він воскрес. Ось місце, де лежав Господь. Біжіть скоріше і скажіть ученикам Його, що Він воскрес із мертвих і буде ждати вас у Галілеї, там Його побачите. Це я сказав вам». Як вони йшли, ось Сам Ісус зустрів їх і каже їм: «Радуйтеся». Вони ж упали до ніг Його і поклонилися Йому (Мт. 28, 5-7, 9).

А вояки побігли й розказали про все первосвященникам. Тоді ті дали їм грошей і наказали їм розпускати чутку, що ніби ученики вкрали тіло Христове, коли вони спали (Мт. 28, 11-15).

Після воскресіння Господь явився окремо Марії Маг-далині (їв. 20. 11-18), апостолу Петрові (1 Кор. 5, 12), апостолам Луці і Клеопі (Лк. 24, 13-34), жінкам мирноносцям (Мт. 28, 1-8), всім апостолам (Лк. 24, 36-53), більш ніж 500 вірних на галілейській горі (1 Кор. 15, 6).

Господь являвся їм протягом 40 днів, з ними їв і навчав їх про Царство Боже. В сороковий день востаннє з'явився їм, благословив їх і вознісся на небо (Діян. 1, 4-10).

... як було написано.

Господь воскрес так, як написано у пророків:

«Він (Бог) поранив нас, Він і зцілить нас... оживить нас через два дні, на третій день воскресить нас і будемо жити перед лицем Його» (Ос. 6, 1-2).

«Оживуть мертві Твої і встануть мертві тіла» (Іс. 26, 19).

Але ті пророцтва є прикровенні. Яскравий прообраз воскресіння Христового Господь показав на пророкові Іоні. На нього й Сам Христос вказує:

«Як Іона пробув в утробі китовій три дні, так і Христос у гробі» (Мт. 12, 40; кн. пророка Іони).

Сам Господь Ісус Христос чудо з Іоною називає прообразом Свого воскресіння.

Яке значення має воскресіння Христове?

Воскресіння Христове є завершальним актом в ділі нашого спасіння.

Коли б Христос не воскрес, то Його наука і Його чудеса й страждання не мали б тієї ціни, яку мають тепер. Його б розцінювали тільки як великого учителя й мученика за ідею, не більше. Самий же факт воскресіння Христа має вирішальне значення для нашої віри. Апостол Павло каже: «Якщо Христос не воскрес, то суєтна віра наша, бо ми ще під гріхом» (1 Кор. 15, 17).

Воскресіння — то найяскравіший доказ Божественної місії Ісуса Христа. Своїм воскресінням Христос, наче печаттю, затвердив істинність усього Свого Вчення. Коли б Христос не воскрес, то смерть і пекло ще б і досі панували над родом людським.

Що ж дало нам воскресіння Христове?

Христос воскрес із мертвих і став першим між мертвими (1 Кор. 15, 20). Він разом з Собою воскресив усіх померлих від віку і всім життя дарував. Як каже святий Іван Золотоустий:

Воскрес Христос, і зруйновано смерть. Воскрес Христос, і впали демони. Воскрес Христос, і радуються ангели. Воскрес Христос, і життя живе. Воскрес Христос, і спустошено гроби... Христос Своїм Воскресінням потвердив істину, що всі люди воскреснуть в останній день.

«Як в Адамі всі вмерли, так у Христі всі оживуть, кожний у своєму порядку. Перший Христос, а потім усі Христові в пришестя Його», — каже апостол (1 Кор. 15, 22-23).

«Нині Христос устав з мертвих, ставши первенцем з мертвих» (1 Кор. 15, 20).

«Христос один раз за гріхи наші постраждав. Праведник за неправедних, щоб привести нас до Бога, був умертвлений по тілу, ожив духом, котрим (духом) зійшов до темниці (пекла) і духам (померлих), що там були, проповідав (воскресив) (1 Петра 3, 18-19).

ШОСТИЙ ЧЛЕН СИМВОЛА ВІРИ

І вознісся на небеса і сидить праворуч Отця.

В цьому члені Символа Віри говориться про вознесіння Господнє і сидіння праворуч Бога.

Христос Господь після воскресіння Свого 40 днів являвся ученикам Своїм, їв з ними і навчав про Царство Боже (Діян 1, 3). Заповів їм іти навчати й хрестити всі народи (Мт. 28, 19-20), а поки що наказав не відлучатися з Єрусалиму і ждати обітованого від Отця Святого Духа (Діян. 1, 4).

Після того вивів їх до Віфанії на гору Єлеон (Оливна гора), підняв руки і благословив їх. І сталося, коли благословляв їх, то відділився від них, вознісся на небо і сів праворуч Бога Отця (Лк. 24, 50-52; Діян. 1, 9).

Так завершив місію нашого спасіння Син Божий і знову повернувся до Отця. Але тепер він повернувся до Отця в нашому тілі, яке прийняв від Пресвятої Діви Марії, в якому страждав і в якому воскрес з мертвих. Одначе у воскресінні тіло Його стало інакшим, ніж було до воскресіння. Воно одухотворилося так, що стало не речовинним. Тому Христос вийшов з гробу, не порушивши печаті: з цим тілом Він входив до апостолів, як двері були замкнені (їв. 20, 19).

... і сидить праворуч Отця.

Ці слова показують, що Син Божий знову одержав від Отця рівну з Ним честь і славу (1 Петр. 3, 22).

Христос вознісся до Отця разом із Своєю людською природою і наше людське єство в Собі посадив поруч з Отцем. Цим Він підніс нас на недосяжну височінь і показав нам, де наша правдива Батьківщина.

«Бог, багатий в милості, по Своїй великій любові нас, мертвих гріхами, оживив з Христом... воскресив із Ним, і посадив на небесах у Христі Ісусі» (Еф. 2, 4-6). «Той, що зійшов (з неба), Той і вийшов превище всіх небес, щоб наповнити (Собою) все (Еф. 4, 10). «Такого маємо Первосвященника, Який сів праворуч Престолу величності на небесах» (Євр. 8, 1). Так свідчить нам Святе Письмо.

Господь наш Ісус Христос вознісся на небо тільки Своєю людською при-

родою, а Божеством він ніколи не відділявся від Отця і завжди перебував на небі.

СЬОМИЙ ЧЛЕН СИМВОЛА ВІРИ

І знову прийде зі славою судити живих і мертвих, і Царству Його не буде кінця.

В цьому члені Символа Віри говориться про друге пришестя Господа нашого Ісуса Христа, про останній

Страшний Суд і про вічне нескінченне Царство Христове

Віра в те, що Господь звершить Свій останній суд над людьми, перебуває в людях з самого початку, починаючи від Адама. Ще Єнох, сьомий від Адама, передсповіщав, кажучи: «Ось іде Господь з безліччю Своїх ангелів учинити суд над усіма і виявити між ними всіх нечестивців» (Юд. 1, 14-15).

Та ж віра в кінець світу й останній суд Божий проходить через усю історію людства. Так пророк Давид про кінець світу каже:

«В початку Ти, Господи, землю заснував, і діло рук Твоїх є небеса. Все те погине, Ти ж перебуватимеш. Все постаріє, і Ти, мов одіж, змотаєш його і (воно) зміниться. А Ти все Той же, і роки Твої не зменшаться» (Пс. 101, 26-28).

А про суд він каже: Господь «іде судити землю, судити вселенну правдою і людей правотою» (Пс. 97, 9).

Все створене має початок і кінець; все матеріальне змінюється й старіє. Так і світ: він створений, як каже премудрий, мірою, числом і вагою (Прем. 11, 21), тобто на час.

Останній же суд Божий є істотною необхідністю Правди Божої.

Бог є Вічна Правда, Чистота й Святість. Бог не створив зла і наслідку його — смерті (Прем. 1, 13). Все те вніс у світ сатана своїм злобним діянням проти Бога. Цей світ, як каже святий Іван Богослов, «у злі лежить» (1 їв. 5, 19). Тому на світі цьому порушена правда Божа: одні живуть неправдою й гнобительством і насолоджуються життям, а інші цілий вік проживають у нужді й стражданнях. Після кінця цього світу має настати вічне Царство Правди, де вже не може бути ніякої кривди, бо там «буде Бог все у всьому» (1 Кор. 15, 28), і смерті там не буде (1 Кор. 15, 26).

Отже не було б правосуддя, коли б пошкоджені ніколи не одержали винагороди за свої страждання, а гнобителі — кари за свої неправди. Це було б противне Правді Божій.

Тільки суд Божий виявить правду, і до Царства Божого ввійдуть тільки праведні. Нечестивці не можуть перебувати у Царстві Правди, у сяйві Бога, серед святих, як темрява не може бути серед світла або скверна серед

чистоти.

Про кінець світу засвідчив Сам Господь Ісус Христос, а також і про останній Свій суд. І свідчення Своє затвердив такими словами: «Небо й земля пройдуть, а слова Мої не пройдуть» (Мт. 24, 35).

«Прийде Син Чоловічеський у славі Отця Свого з ангелами Своїми. Тоді кожному віддасть по ділах його» (Мт. 16, 27).

«Надходить час, в який ті, що в гробах, почують голос Сина Божого і вийдуть: ті, що чинили добро, воскреснуть для життя, а ті, що чинили зло, воскреснуть для суду» (Ів. 5, 28-29).

Коли ж буде кінець світу і Страшний Суд?

Час другого пришествя не відкритий нам.

«Про день той і годину ніхто не знає, не знають і ангели, тільки Отець Мій один», — каже Христос (Мт. 24, 36). «А тому завжди будьте готові, бо не знаєте ні дня, ні години, коли Син Божий прийде» (Мт. 25, 13).

Але Господь вказав ознаки, по яких видно буде, що кінець світу і Страшний Суд наближаються. Вони такі:

Євангеліє Царства Божого буде проповідане по всій землі (Мт. 24, 14). Страшенно збільшиться беззаконня між людьми, зникнуть любов і правда. Ослабне віра. Будуть страшні війни. Появляться різні лжехристи і лжепророки, які обманюватимуть народи. Нарешті, прийде антихрист, противник Христа, який явно повстане проти Бога, себе видаватиме за бога й творитиме неправдиві чуда (2 Сол. 2, 8-9). Тоді почнуться ознаки в сонці, і в місяці, і в зорях. На людей нападе великий страх і туга, всі будуть ждати нещастя (Мт. 24, 3-44; Мр. 13, 3-17; Лк. 21, 7-36). Кінець світу станеться несподівано:

«Як перед потопом їли, пили, женилися... і не думали, аж поки прийшов потоп і не знищив усіх, так буде і в пришествя Сина Чоловічеського» (Мт. 24, 38-39).

Але воно буде явне для всіх:

«Як блискавка блисне на сході і видно її на заході, так буде й пришествя Сина Чоловічеського» (Мт. 24, 27).

У день загального воскресіння мертві воскреснуть, а живі переміняться.

Як те станеться?

Апостол Павло пояснює: «Не всі ми вмиremo, але всі перемінімося, дуже швидко, в миг ока, при останній трубі: затрубить, бо і мертві оживуть, а ми перемінімося» (1 Кор. 15, 51-52).

Тіла наші стануть такими, як було тіло Христове після воскресіння, тобто духовними.

«Як носили ми образ земного (Адама), так будемо носити й образ небесного (Христа)» (1 Кор. 15, 49). Тому й суд буде не на землі, а на блакиті

небесній (1 Сол. 4, 17).

Чи можливе воскресіння мертвих?

Святий апостол Павло каже: «Те, що ти сієш, не оживе, якщо не вмере... Бог дає йому тіло, яке хоче» (1 Кор. 15, 36, 38).

Безвірні кажуть: якщо тіла мертвих згнили і перейшли в інші речі чи навіть істоти, то як же вони воскреснуть?

Їм відповідаємо: для людської мудрості то неможливо, а для Бога все можливо. Йому покірні стихії. Він покликав з небуття світ до життя, з нічого створив його. Тому не тяжко Йому повернути всі частки рознилого тіла нашого знову до нього і при тому не матеріально, а духовно.

Як же станеться Суд?

Господь наш Ісус Христос змалює останні події світу цього і Свій Страшний Суд так:

«Як блискавка блисне на сході і видно її на заході, так буде й пришествя Сина Чоловічеського... І зразу ж після скорбот тих сонце померкне, місяць не дасть світла свого, зорі зникнуть з неба, основи небесні захитаються» (Мт. 24, 27, 29).

Апостол Петро пояснює це місце словами: «В початку Словом Божим небеса й земля складені з води й водою, тому й люди погинули, потоплені водою. А теперішні небеса й земля, що утримуються тим же Словом, готуються до вогню на день суду й загибелі нечестивих людей» (2 Петр. 3, 5-7).

«І явиться на небі знамення Сина Чоловічеського (Христа Господа). І заплачуть усі народи землі. І побачать Сина Чоловічеського, що йде на блакиті небесній з силою і славою великою. Він пошле ангелів Своїх з трубою громозвучною, і збере вибраних Своїх зі всього світу від краю небес до краю їх» (Мт. 24, 30-31).

«Тоді сяде Він на престолі слави Своєї. І зберуться перед Ним усі народи, і розділить їх між собою, як пастух відділяє овець від козлів, і поставить овець праворуч Себе, а козлів ліворуч. Тоді скаже до праведних: «Прийдіть, благословенні Отця Мого, унаслідуйте Царство, приготоване вам від початку світу. Я голодний був, ви нагодували Мене; хотів пити, ви напоїли Мене. Роздягнений був, ви зодягнули Мене, Подорожнім був, ви прийняли Мене; хворий був, ви відвідали Мене; у в'язниці був, ви прийшли до Мене». Тоді праведники скажуть: «Господи, коли ми бачили Тебе й послужили Тобі?» А Господь їм скаже: «Ви це зробили меншим братам Моїм і цим послужили Мені». Тоді скаже й до грішників: «Ідіть від мене, прокляті, у вогонь вічний, приготований для диявола і слуг його. Я голодний Був, ви не нагодували Мене; хотів пити, ви не напоїли Мене. Роздягнений був, ви не зодягнули Мене. Подорожнім був, ви не прийняли Мене. Хворий був і у в'язниці, ви

не прийшли до Мене». Тоді ці скажуть: «Господи, коли ми бачили Тебе і не послужили Тобі?» А Господь відповість їм: «Ви нікому того не зробили, значить не зробили й Мені». І підуть ці в муку вічну, а праведники в життя вічне».

Так змальовує долю праведників і грішників євангелист Матвій (Мт. 25, 31-46).

... і Царству Його не буде кінця. Про яке Царство тут говориться?

Царство Христове почалося з того моменту, коли Він смертю Своєю переміг смерть і владу диявола, і сів праворуч Бога (Кол. 3, 1).

І, як каже святий апостол Павло, «Йому належить царувати аж доки покладе всіх ворогів Своїх під ноги Свої. Останнім знищиться ворог — смерть... Коли ж усе покорить Йому Бог, тоді й Сам Син Божий покориться Отцю, і тоді буде Бог все у всьому» (1 Кор. 15, 25-26, 28).

Отже, Син перебуватиме в Отці, Бог буде у всьому, і Царству Його не буде кінця.

Так сказав і святий архангел Гавриїл Пресвятій Діві Марії в час благовістя про народження від неї Сина Божого: «... і буде царювати над домом Якова (Церквою) повіки, і Царству Його не буде кінця» (Лк. 1, 33).

Чи всіх людей буде судити Господь?

Всіх без винятку. І не тільки за діла, а й за слова і за помисли. «Кажу бо вам, — каже Господь, — що за кожне погане слово, яке скажуть люди, дадуть за нього відповідь в день судний» (Мт. 12, 36).

Суд той буде воістину Страшний, бо не хтось інший судитиме нас, а діла наші: «Всім нам належить явитися перед судищем Христовим, щоб кожному одержати, відповідно до того, що він робив, коли в тілі жив — чи добре, чи погане» (2 Кор. 5, 10).

Тоді ніхто не зможе допомогти нам, бо буде «суд без милості тим, хто не був милостивим» (Як. 2, 13).

Суд той останній, і не буде вже надії на помилування. Страшні демони схоплять осуджених грішників, а грізні ангели Божі кинуть їх і грішників у вогонь вічний. Тому то й каже Господь: «Пильнуйте й моліться, бо не знаєте, коли настане той час» (Мр. 13, 33).

ВОСЬМИЙ ЧЛЕН СИМВОЛА ВІРИ

І в Духа Святого, Господа, Животворчого, що від Отця сходить, що з Отцем і Сином рівнопокляняємий і рівнославимий, що говорив через пророків.

В цьому члені Символа Віри говориться про третю Особу (Іпостась) Пресвятої Тройці — про Духа Святого.

Божественний Дух зветься Святим не тому тільки, що Він Святий по єству, як Бог, а ще й тому, що Він усе Собою освячує.

Животворчим Дух Святий зветься тому, що Він все Собою оживотворює і впорядковує від самого початку світу. Так Дух Святий носився над першоствореним хаосом матерії і вселяв у неї життя (Бут. 1, 2).

«Словом Господнім небеса створені, і Духом уст Його вся сила їх» (Пс. 32, 6).

Духом Своїм Господь дарував життя людині, вдихнувши в неї душу розумну, вільну й безсмертну (Бут. 2, 7).

Духом Своїм Господь завжди оновляє природу. «Однімеш душу (життя) їх (тварин), вони вмирають і в порох повертаються. Пошлеш Духа Твого, вони знову створюються і оновляєш лице землі» (Пс. 103, 29-30). Дух Святий всюди вносить життя, і без благодаті Духа Святого неможливе життя праведне.

Дух Святий є третя Особа (Лице, Іпостась) Пре-божественної Тройці, невіддільна і незлитна. Дух Святий превічно сходить від Отця і цим відрізняється від інших Осіб Пресвятої Тройці. Це сходження є істотне вічне. Сам Господь наш це засвідчив словами: «Я ублагаю Отця, і дасть вам іншого Утішителя... Духа Істини... Утішитель же — Дух Святий, Якого пошле Отець в ім'я Моє, навчить вас всього, що Я говорив вам» (їв. 14, 16, 17, 26).

«Коли ж прийде Утішитель, Якого Я пошлю від Отця, Дух Істини, Який від Отця сходить, Він посвідчить про Мене» (їв. 15, 26).

Дух Святий в інших місцях Святого Письма зветься і Духом Христовим (1 Петр. 1, 11).

Також і після воскресіння, коли Христос явився апостолам, то, дихнувши на них, сказав: «Прийміть Духа Святого» (їв. 20, 22).

Однак те сходження Духа Святого від Ісуса Христа, як Сина Божого, є часове. В цьому сходженні давалася не вся повнота Божества, яка перебуває в Дусі Святому, а сила і влада Духа Святого, потрібна для даної місії апостолам.

Отже, істотне сходження Бога Духа Святого у всій повноті звершується лише від Отця превічно, як і родження Бога Сина звершується превічно лише від Отця. Цей догмат затвердив Третій Вселенський Собор (правило 7) і заборонив змінити його.

Святий Іван Дамаскин так пише:

«Дух Святий від Отця сходить, тому зємо Його Духом Отцевим, од Сина ж Дух Святий не походить, а тільки зємо Його Духом Синовим» («Бог», кн. 1, розд. 11).

... що з Отцем і Сином рівнопоклоняємий і рівнославимий...

У Святій Тройці Єдине Божество, Єдине Господство, Єдина Влада, Єдина Сила і Єдине Єство Боже. Осіб Пребожественної Тройці три: Отець, Син і Святий Дух. Ніхто з Них не старший, не більший, не менший, а всі в Собі рівні. Бо один і незмінний завжди рівний Сам Собі. Коли ж у переліченні

Бог Отець є першим, то тільки в переліченні. Він — початок або вмістилище Божества.

Тому то Духові Святому, як Богові, належить однакове поклоніння і славлення, як Отцю й Синові, бо Вони — Одно. І тому то Господь Ісус Христос заповідав хрестити в ім'я Отця і Сина і Святого Духа (Мт. 28, 19), як у Одного.

... що говорив через пророків.

Цими словами відзначається, що Господь сповіщав волю Свою людям через пророків. Через них говорив Дух Святий (1 Петр. 1, 11). «Дух Святий передсповістив устами Давида про Юду, що привів тих, які взяли Ісуса» (Діян. 1, 16).

«Ніколи пророцтво не виходило з волі людської, а (його) виголошували святі Божі люди, керовані Духом Святим» (2 Петр. 1, 21).

Той же Дух Святий зійшов на апостолів у виді вогненних язиків у 50-й день після воскресіння Христового:

«І з'явилися язики поділені, немов би вогненні і на кожному з них по одному осів. Всі ж вони переповнилися Духа Святого й почали говорити іншими мовами, як їм Дух промовляти давав» (Діян. 2, 2-4). Святий Дух керував апостолами у проповіді євангельській.

Дія Духа Святого

Дух Святий діє в кожній достойній людині. «Хіба ви не знаєте, що ви — храм Божий, і Дух Божий живе у вас?» (1 Кор. 3, 16). Отже через побожне життя й усердні молитви ми можемо сподоблятися благодаті Духа Святого.

Дари Духа Святого численні, а головніші з них сім:

1. Дух страху Божого (страх прогнівити Бога).
2. Дух пізнавання.
3. Дух сили (могутність духовна).
4. Дух поради (мудрість радити, навчати).
5. Дух розуміння.
6. Дух мудрості (у всьому).
7. Дух Господній (побожність, горіння у вірі та любові до Бога) (Іс. 11, 2).

Плоди діяння Святого Духа в нас такі: любов, радість, мир (спокій, лагідність), довготерпіння (в бідах і до кривд людських), доброта (до всіх), милосердя, віра, лагідність, стриманість (Гал. 5, 22-23).

Немає страшнішого гріха, як хула на Духа Святого. Вона не проститься ні в цей вік, ні в будучий (Мт. 12, 31-32).

ДЕВ'ЯТИЙ ЧЛЕН СИМВОЛА ВІРИ

В Єдину Святу, Соборну і Апостольську Церкву.

Церква — це установлена Богом громада людей, об'єднаних Православною вірою, священноначалієм (ієрархією) і таїнствами.

Що значить вірувати в Церкву?

Це значить побожно шанувати істинну Церкву Христову, коритися її навчанням і настановам з повною певністю, що в ній перебуває, спасенно діє, навчає й керує благодать Божа, що зливається на неї від її Вічного Голови, Господа Ісуса Христа.

В тому ми упевнюємося з того, що:

1. Церкву встановив Сам Господь Ісус Христос, як і обітував, коли сказав: «Збудую Церкву Мою, і пекельні сили не подолають її» (Мт. 16, 18).
2. Вічним Головою Церкви є Богочоловік Христос Ісус, повний благодаті й істини. Він і тіло Своє, тобто Церкву, завжди наповняє благодаттю й істиною. «Бог Отець дав Його (Христа), як Голову Церкви, яка вище всіх, а Церква є тіло Його» (Ефес. 1, 22-23).
3. Він обітував ученикам Своїм Святого Духа, щоб був з ними (в Церкві) вічно. І дійсно послав Духа Святого на учеників у день П'ятдесятний у виді вогненних язиків (Діян. 2, 2-4).
4. Дух Святий настановляє пастирів Церкви (їв. 14, 16-17, 26). Так каже апостол Павло до пастирів: «Пильнуйте себе і всього стада, над яким вас Дух Святий настановив єпископами, щоб ви пасли Церкву Господа й Бога, що її придбав Він Собі Своєю кров'ю» (Діян. 20, 28).

Благодать Божа діє в Церкві й донині і буде діяти до кінця віку, як і сказав Господь: «Я з вами по всі дні до кінця віку» (Мт. 28, 20).

Святий апостол Павло ту ж істину відзначає словами: «Йому (Богу Отцеві) слава в Церкві через Христа Ісуса у всі роди на віки вічні. Амінь» (Еф. 3, 21).

Церква Христова Єдина

Вона — одне суцільне тіло, що має Єдиного Голову Христа Господа і одушевляється Єдиним Духом Святим.

«Єдине тіло і Єдиний Дух, як ви й покликані в єдиній надії вашого поклонання. Один Господь, одна віра, одне хрещення, один Бог і Отець усіх, Який над усіма, через усіх і в усіх нас» (Еф. 4, 4-6).

Так каже апостол і додає, що «для Церкви, як Божої будівлі, підвалини іншої ніхто не може покласти ліпшої, ніж та, що лежить, якою є Ісус Христос» (1 Кор. 3, 11).

Єдинство Церкви заповіджене Самим Господом Ісусом Христом. Перед Своїми стражданнями в молитві в саду Гефсиманському, Він благав Отця про те єдинство:

«Не за них (апостолів) тільки благаю, а й за тих, що увірують у Мене через слово їх. Щоб усі були одно, як Ти, Отче, в Мені і Я в Тобі, щоб і вони в Нас були одно, щоб увірував світ, що Ти Мене послав, і славу, що Ти дав Мені, Я дав їм, щоб були одно, як і Ми одно. Я в них і Ти в Мені» (їв. 17, 20-23). Тому й апостол навчає: «оберігати єдність духа в союзі миру» (Еф. 4, 3).

Якщо Церква єдина, то як розуміть, що існує багато Церков, як наприклад Єрусалимська, Грецька, Російська, Українська, Румунська і інші?

То лише адміністративний поділ Єдиної Христової Церкви для зручності керування і впорядкування. Поділ вимагається ще й тим, що до єдиної Церкви входять різні народи, що живуть у різних державах. Хоч ті Церкви (частини Єдиної Вселенської Церкви) і незалежні одна від одної в адміністративному керуванні (автокефальні), вони керуються тими ж самими законами Святого Євангелія, постановами св. апостолів і Вселенських Соборів, і тим являють собою Єдину Соборну Апостольську Церкву, яка в цілому є Єдиним тілом Христовим. Вони об'єднуються між собою єдністю віри, молитвами й таїнствами.

На які частини поділяється Єдина Церква?

Новозаповітню Церкву придбав Господь Ісус Христос Своєю неоцінимою кров'ю, але до Єдиної Церкви належать як новозаповітні, так і старозаповітні люди, бо Господь один. Тому Єдина Церква поділяється ще й так:

1. На Старозаповітню (Церква підзаконна).
2. Новозаповітню (Церква благодаті), Церква діюча, змагальна (та, що змагається).
3. Небесну Церкву (Церква слави), Церква блаженних.

Церква Старозаповітня (Підзаконна)

Цю Церкву створив Господь ще в раю після гріхопадіння перших людей Адама й Єви, коли обітував їм Спа-сителя і навчив приносити кровні жертви,

як прообрази будучої Хресної Жертви Христової.

Ця підзаконна Церква готувала людей до прийняття Спасителя до самої смерті Христової, коли завіса церковна роздерлася (Мт. 27, 51). Розідрання завіси відзначило, що Старий Заповіт закінчився. Богослуження Старозаповітної Церкви полягало у прославленні Бога, у подяках за благодіяння і в прохальних молитвах, а центром його було принесення жертв.

Підзаконною зветься вона тому, що Закон, даний Богом через Мойсея на горі Синай, був законом примусу, відповідно до непокірливості народу. Він вів людей так, як наказний учитель, і тому був суворий. За порушення його наказів вимагалася тяжка кара. Наприклад за богохульство, порушення суботи, зневагу батьків, за перелюбство каралося смертю, за вбивство також смерть: око за око, зуб за зуб (Вих. 21, 24; Мт. 5, 38).

Закон старозаповітній не визволяв від прародительського гріха і не спасав від шеолу (пекла), а був лише вихователем до майбутнього (тітню грядущого).

Всі надзвичайні події у Старозаповітній Церкві, як принесення в жертву Ісаака, продаж Йосифа в неволю, пасхальний агнець, перехід через море, манна, мідний змії, скінія, ковчег Заповіту, жезло Арона і інше, також і всі жертви — все то були прообрази Спасителя Христа, Церкви й подій новозаповітніх. Тому то Церква Старозаповітня у церковних піснях зветься тітню Новозаповітньої Церкви благодаті: «Минулася тінь закону, коли прийшла благодать...» (догматик 2-го голосу, див. Євр. 10, 1).

Церква Новозаповітня (Церква благодаті)

Про Новозаповітню Церкву так говорить Господь через пророків:

«Ось дні надходять, і Я укладу з домом Ізраїля і з домом Юди Заповіт Новий... і напишу Закон Мій на серцях їх» (Євр. 8, 8-10; 10, 16-17) «і буду їм Богом, а вони будуть Мені людьми» (Лев. 26, 12), «оселюся в них і ходитиму (в них) і буду їм Отцем, а вони будуть Мені синами й дочками» (Єр. 3, 19; Осії 1, 10; 2 Кор. 6, 16).

Початок Новозаповітньої Церкви поклав Господь Ісус Христос, коли покликав учнів Своїх і Сам став її видимим Головою. Затвердив же її Своїми хресними стражданнями і освятив Своєю дорогоцінною кров'ю.

Перед Своїми стражданнями, на Тайній Вечері, Христос Господь Церкві Своїй через святих апостолів дав на їжу Своє Пречисте Тіло і Найсвятішу Кров Свою під видами хліба й вина (Мт. 26, 26-28; Мр. 14, 22-24; Лк. 22, 19-20), щоб Святе Його Тіло перебувало в нашому тілі і Пречиста Його Кров текла в нашій крові, так що всі, хто достойно причащається, фактично стають членами Тіла Його. Тому й Церква, що складається з таких членів, стала фізично Тілом Його.

Після воскресіння з мертвих, у той же перший день тижня, Христос Спаситель явився ученикам Своїм у сіонській горниці, як двері були замкнені,

і сказав їм: «Мир вам! Як послав Мене Отець, так і Я посилаю Вас». І, сказавши це, дихнув на них і каже: «Прийміть Духа Святого. Кому відпустите гріхи, відпустяться, на кому залишите — залишаться» (їв. 20, 19-23).

Цими словами Господь передав апостолам, а через них і Церкві Своїй в особах її ієрархії, повноту влади священства — священнодіяти й прощати гріхи тим, хто щиро кається.

А посилаючи апостолів на проповідь, Христос сказав: «Дана Мені всяка влада (вся повнота влади) на небі й на землі. Ідіть, навчайте всі народи, і хрестіть їх в ім'я Отця і Сина і Святого Духа. Навчайте їх додержуватися всього, що Я заповідав вам. І ось я з вами по всі дні до кінця віку. Амінь». (Мт. 28, 18-20).

Цим повелінням Господь Ісус Христос дав апостолам уповноваження будувати Церкву Христову, дав напрям її діяння і визначив час її перебування — до кінця віку.

У 50-й день після Свого воскресіння, Христос послав апостолам від Отця Духа Святого, щоб нагадав їм усе, що Він казав їм (їв. 14, 26), щоб і майбутнє сповістив їм (їв. 16, 13), тобто керував ними і перебував з ними (з Церквою) навіки (їв. 14, 16). «І вони пішли і проповідували всюди» (Мр. 16, 20). Засновували Церкви між народами, навчаючи їх жити по науці Христовій; встановили чини богослужень, навчили звершувати таїнства. А владу в Церкві, дану їм від Господа, передали своїм наступникам — архиєреям і пресвітерам, встановивши ступені ієрархії священства. Так Господь створив Церкву Своєю Чесною Кров'ю (Діян. 20, 28).

Церква Новозаповітня зветься ще «Церквою воюючою» або «Церквою змагальною», бо вона веде боротьбу з ворогами Божими — сатаною та його послідовниками, взагалі з темними пекельними силами, які даремно намагаються повалити її. Бо Господь сказав: «Збудую Церкву Мою і пекельні сили не подолають її» (Мт. 16, 18).

Про ту боротьбу так каже апостол Павло: «Паша боротьба не проти тіла і крові, а проти начальства, проти власті, проти світоправителів темряви віку цього, проти піднебесних духів злоби» (Еф. 6, 12).

Церква Небесна, Церква Святих, Церква Слави

До Небесної Церкви, Церкви Слави належать перш за все незчисленні сонми ангелів, а потім душі (духи) святих людей, які сподобилися стати членами Царства Божого Небесного. Між ними першою є Свята Діва Марія, Пренепорочна Мати Сина Божого, Христа Господа.

Про життя святих на небі так каже Господь: «Ті, що сподобилися досягти того віку і воскресіння з мертвих, не женяться ні заміж не виходять, і вмерти не можуть, бо вони рівні з ангелами і є (вони) сини Божі, ставши синами воскресіння (Лк. 20, 35-36).

Тому то апостол каже до тих, що увірували в Христа: «Ви приступили до

гори Сіону, до міста Бога живого — Єрусалиму Небесного, до безлічі ангелів, до урочистих зборів Церкви первородних, на небесах записаних, до Судді всіх Бога, до духів праведників досконалих, до посередника Нового Заповіту — Ісуса» (Євр. 12, 22-24).

Між земною й Небесною Церквами завжди перебуває безперервна єдність у тому, що як Небесна, так і земна, мають своїм Головою Єдиного Господа Ісуса Христа і оживляються Єдиним Духом Святим. Між ними також безперервно перебуває спілкування у вірі, молитві й любові.

Вірні, що належать до Церкви земної, приносячи молитви Богу, призивають до помочі святих, які належать до Церкви Небесної. А ті, стоячи близько до Господа, моляться, щоб Господь прийняв молитви земних. І по волі Божій допомагають нам невидимою силою, чи своїми явленнями, чи іншими якими засобами.

Чи дозволено призивати святих у молитвах?

За словами Спасителя, святі стали синами Божими (Лк. 20, 36). І молитви їх, як синів, угодні Богові.

Коли Господь обіцяв задовольнити все, чого з вірою попросимо (Мр. 11, 24), то тим більше задовольняє прохання угодників Своїх (їв. 16, 23-24, 26-27).

Святі — то наші брати по крові й по земному життю. Вони близькі нам і знають усі наші немочі, тому не можуть не клопотатися за нас перед Богом, особливо Пренепорочна Мати Господня.

Так само й святі ангели Божі намагаються допомогти нам спастися уже тому, що Господь бажає нашого спасіння. Для того й дані вони нам, як наші охоронителі (Лк. 15, 10).

Про ангелів апостол каже: «Всі вони служебні духи, які посилаються на служіння тим, що мають у наслідувати спасіння» (Євр. 1, 14).

А про молитви (за нас) святий євангелист Іван Богослов пише так: «... і я бачив... сімох ангелів, що стояли перед Богом... і підійшов інший ангел і став перед жертівником, держачи золоту кадильницю, і дано було йому багато ладану, щоб він з молитвами святих поклав його на золотий жертівник, що перед престолом. І піднявся дим ладану з молитвами святих од руки ангела перед Богом» (Об. 8, 2-4).

Померлі святі являються земним людям, як то засвідчено і в Євангелії. В момент смерті Христа на хресті «каміння розпалося... гроби відкрилися і багато тіл померлих святих воскресли і, вийшовши з гробів... увійшли в святе місто і явилися багатьом» (Мт. 27, 51-53).

Таке велике чудо не могло бути без важливої мети. Тому треба думати, що воскреслі святі явилися для того, щоб сповістити про зшестя Ісуса Христа в пекло, звідки Він вивів померлих, та щоб допомогти тим, що народилися у Старому Заповіті (у Старозаповітній Церкві), перейти в Новозаповітню, яка в цей момент відкрилася.

Маємо також докази і з Святого Письма, що святі й після смерті своєї не перестають чудодіяти для нас, як і за життя свого. Коли тіло мертвого чоловіка доторкнулося до тіла спочилого пророка Єлисея, то мертвий ожив (4 Цар. 13, 21).

Святі творять чуда не тільки самі, а силу свою являють і через різні речі. Так, пов'язки з голови святого апостола Павла й рушники, взяті від нього, зціляли хворих (Діян. 19, 12).

Особливо часто Пресвята Богомати і святі являють свою поміч через святі ікони.

На цій підставі земна Церква завжди призиває святих Церкви Небесної у своїх молитвах. Особливо на Божественній Літургії призиває вона святих патріархів, пророків, апостолів, мучеників і всіх святих, щоб за їх молитви й заступництво Бог прийняв молитви наші (св. Кирил Єрусалимський, «Поучення тайновод.» 5, розд. 19).

Святі угодники Божі являють свою благодатну допомогу і через свої святі останки — мощі.

Святий Іван Дамаскин так пише:

«Мощі святих, наче святі джерела, дарував нам Владика Христос. Вони багатоглибні благодіяння нам виточують... бо через їх розум і в тіло їхня вселився Бог» (Богос. кн. 4, розд. 15).

Церква свята

Вона освячена Ісусом Христом: Його наукою, Його стражданнями, Його молитвою в саду Гефсиманському:

«Отче... освяти їх Істиною Твоєю; Слово Твоє — Істина... і за них я освячую Себе, щоб і вони були освячені Істиною» (їв. 17, 17-19). Церква завжди освячується Духом Святим у святих таїнствах.

«Христос полюбив Церкву й Себе віддав за неї, щоб освятити її, очистивши купіллю водною через слово. Щоб показати її славною Церквою, яка не має плями або пороку, або чогось такого, а щоб була свята й непорочна» (Еф. 5, 25-27).

«... не за них (апостолів) тільки я благаю, а й за тих, що увірують у Мене через слово їх» (їв. 17, 20).

Церква не перестає бути святою, хоч у ній перебувають і грішні люди — подібно, як ліс не перестає бути живим, хоч у ньому є й сухі гілки й дерева. Бо ті, що согрешають, через каяття очищаються і через святу Євхаристію освящаються. А нерозкаяні грішники, як сухі гілки, відсікаються від неї видимим дієм церковної влади, як заповідав Господь: «... якщо й Церкви не послухає, нехай буде для вас, як чужий... істинно бо кажу вам: що зв'яжете на землі, буде зв'язано й на небі, і що розв'яжете на землі, буде розв'язано й на небі» (Мт. 18, 17-18).

І апостол завіщав: «Виключіть злого з-поміж себе» (1 Кор. 5, 13).

Або через крайню гріховність вони духовно вмирають і, як сухі безплідні вітки, Самим Богом відсікаються (їв. 15, 2).

Таким чином, святість Церкви не зменшується. Твердо будівля Божа стоїть, маючи ознаку цю:

«Пізнав Бог Своїх; і нехай відступить від неправди кожний, хто іменує ім'я Господнє» (2 Тим. 2, 19).

Кафолицька чи Вселенська

Вона не обмежується одним місцем, часом, або народом, а вміщає в собі правовірних усіх часів, країв і народів.

«В Церкві Христовій немає ні юдея, ні грека, ні обрізання, ні необрізання, чужинця, чи скифа, чи раба, чи вільного, а все і у всьому Христос» (Кол. 3, 11).

«І всі, що у вірі, благословляються з вірним Авраамом» (Гал. 3, 9).

Вселенська Церква не може впадати в помилки і проповідувати якісь вигадки людські або неправду замість правди, тому що:

1. В ній завжди діє Дух Святий через праведних Отців і Вчителів Церкви (Послання Східних патріархів про Православну Віру, чл. 12). 2. Вона пильно дотримується всього того, що завіщали святі апостоли і що розкрили і утвердили керовані Духом Святим Вселенські Собори. Звідси вона — Православна, бо право (правдиво) навчає вірувати і право ж, правдиво, істинно прославляє Бога.

Для того, щоб досягнути спасіння через заслуги Господа нашого Ісуса Христа, необхідно належати до Вселенської Православної Правовірної Церкви. Бо, як каже апостол: «Христос Господь є Головою Церкви і Він (є) Спаситель тіла (Церкви)» (Еф. 5, 23).

Отже, щоб мати участь у спасінні, необхідно бути членом Тіла Христового — Церкви.

Святий апостол Павло навчає нас, що тайна святого Хрещення спасає нас по зразку Ноевого ковчега. Спаслися лише ті, хто був у ковчезі, а всі, що були поза ковчегом, загинули. Так загивають і ті, що перебувають поза Церквою Христовою (1 Петр. 3, 20-21).

Не можна вважати за Церкву ті об'єднання людей, які порвали з Вселенською Церквою і базуються на навчанні новітніх самочинних учителів, що іншого, ніж Вселенська Церква, учать. Святий апостол каже: «Коли б ми, або навіть ангел з небес почали навчати іншого ніж ми (апостоли) навчаємо, то нехай буде анафема, цебто відлучені від Церкви. Таких і Христос називає лжехристами і лжепророками» (Мт. 24, 11).

А святий апостол Павло про таких каже: «Знаю, що після мого одшестя увійдуть до вас і з-між вас повстануть вовки люті, які не пошкодують отару» (Діян. 20, 29).

Церква Христова іменується Апостольською

Це тому, що вона безперервно і незмінно оберігає вчення, прийняте через апостолів і переємство Дарів Благодаті Святого Духа через переємственне рукоположення священства. «Ви не чужі й не захожі, — каже апостол, — а співники життя святих і свої Богові, будучи збудовані на підвалинах апостолів і пророків, де наріжним каменем є Сам Ісус Христос» (Еф. 2, 19-20).

Через те необхідно твердо триматися вчення й передань апостольських і відхилятися від такого вчення й таких учителів, які не тримаються вчення апостольського. Так і апостол наказує: «Отже, браття, стійте (твердо) й тримайтеся переданая, якого ви навчилися чи через слово, чи через послання наше» (2 Сол. 2, 15).

«Єретика чоловіка після першого й другого умовляння одцурайся» (Тит. 3, 10). «Бо багато є непокірних пустословів, обманутих в розумі, які збаламучують родини, навчаючи того, чого не годиться, ради скверного прибутку» (Тит. 1, 10-11).

Яким чином у Церкві передається і оберігається преємство апостольського служіння?

Через ієрархію священства. Бо ієрархія священства християнської Православної Церкви встановлена Самим Господом нашим Ісусом Христом. Вона почала діяти з дня зшествя Святого Духа на апостолів, а через переємственне рукоположення в таїнстві священства діє й до нині.

«Той (Христос) настановив одних апостолами, інших пророками, інших же пастирями й учителями на удосконалення святих, на діло служіння, на збудування тіла Христового (Церкви)» (Еф. 4, 11-12).

Як здійснюється керування всією Вселенською Церквою?

Частинами Вселенської Церкви — помісними Церквами — керують патріархи, митрополити, архиєпископи і єпископи, а на всю Вселенську Церкву свою владу поширює лише Вселенський (Всесвітній) Собор.

ДЕСЯТИЙ ЧЛЕН СИМВОЛА ВІРИ

Визнаю одне хрещення на відпущення гріхів.

В цьому члені Символа віри говориться про таїнство святого Хрещення. Але Христова Церква має ще й шість інших таїнств. Це — така широка тема, що вона буде розглянута в окремому, наступному, розділі.

ОДИНАДЦЯТИЙ ЧЛЕН СИМВОЛА ВІРИ

Чекаю воскресіння мертвих.

У цьому члені Символа Віри говориться про передсповіщене Господом загальне воскресіння померлих. Тіла померлих людей знову з'єднаються з душами своїми, оживуть і будуть духовними, як тіло Христове після воскресіння, і безсмертними. Все це станеться всемогутньою силою Божою.

Пояснюючи воскресіння, святий апостол Павло пише: «Сіється тіло звичайне (матеріальне), а встає тіло духовне» (1 Кор. 15, 44). «Бо належить тлінному цьому стати нетлінним, і смертному цьому стати безсмертним» (1 Кор. 15, 53).

Як можуть тіла померлих воскреснути, коли вони розсіпаються або навіть переходять в інші речі?

Святий апостол каже: «Тіло й кров не можуть бути у Царстві Божому (в Царстві Духа), і тлінне не може унаслідувати нетлінне» (1 Кор. 15, 50). Отже: Мертві воскреснуть не в таких тілах, в яких померли, а в тілах духовних, подібних до Христового після воскресіння.

«Який земний (Адам), такі й земні (люди); який небесний (Христос), такі й небесні всі після воскресіння» (1 Кор. 15, 48).

«Як в Адамі всі вмерли, так у Христі всі оживуть» (1 Кор. 15, 22).

Бог у початку з землі створив тіло людині, Він же й воскресить тіла померлих людей. Святий апостол Павло пояснює це прикладом посіяного зерна: «Те, що ти сієш, не оживе, якщо не вмере» (1 Кор. 15, 36).

Мертві воскреснуть, а що буде з живими?

«Не всі ми вмеремо, але всі перемінимся дуже швидко, в миг ока, при останній трубі, затрубить бо, і мертві оживуть, а ми перемінимся» (1 Кор. 15, 51-52).

Все те станеться при кінці цього видимого світу, бо цей тлінний світ переміниться на нетлінний (1 Кор. 15, 53).

«Саме творіння визволиться з неволі тління для волі слави дітей Божих» (Рим. 8, 21). Бо «нового неба й нової землі ми по Його (Божому) обітуванню чекаємо, на яких правда живе» (2 Петр. 3, 13).

Все преобразиться через вогонь:

«Теперішні небеса й земля, що утримуються тим же Словом (Божим), зберігаються для вогню на день суду й загибелі нечестивих людей» (2 Петр. 3, 7).

Де перебувають душі померлих до часу воскресіння мертвих?

Згідно з Словом Божим (Лк. 16, 23), душі праведних перебувають у сійві Божому в покої й радості. Це вже є початком вічного блаженства. А душі грішних в протилежному стані, бо будучи осквернені гріхом, вони не можуть наблизитися до Бога (Лк. 16, 19-31).

Але повна нагорода або кара настануть тоді, коли приведе́ться Правда вічна в день Страшного Суду Христового, як каже апостол: «... тепер готується мені вінець правди, якого дасть мені Господь, Праведний Суддя, в той день, і не тільки мені, а й усім, хто полюбив явління Його» (2 Тим. 4, 8).

«... бо всім належить явитися перед судищем Христовим, щоб одержав кожний за те, що в тілі содіяв, чи добре, чи зле» (2 Кор. 5, 10).

В якому стані перебувають до часу воскресіння душі тих людей, які померли в добрій вірі, але не змогли принести плодів покаяння?

Вони далеко від Бога через гріховність і мучаться, але їм допомагають молитви живих рідних, милостиня за їх душі, а особливо молитви Церкви з принесенням за них безкровної Жертви на Божественній Літургії.

Віра в те стверджується безперервним церковним переданням, починаючи з часів апостольських. Бо молитви за померлих завжди були невід'ємною частиною Святої Літургії, починаючи від Літургії св. апостола Якова.

Святий Кирил, патріарх Єрусалимський, так каже:

«Превелика буде користь душам, за яких приносяться молитви в той час, коли перед нами лежить Свята і Страшна Жертва» (Тайновод. повч. 5).

Святий Василій Великий (IV стол.) в молитвах у день П'ятидесятниці (Святої Тройці) каже, що Господь сподобляє приймати від нас молитви умиловлення й жертви за тих, що перебувають у пеклі з надією для заспокоєння для них, полегшення й звільнення.

ДВНАДЦЯТИЙ ЧЛЕН СИМВОЛ А ВІРИ

...і життя будучого віку. Амінь.

Життя будучого віку почнеться після воскресіння мертвих і всезагального Суду Христового. Але не для всіх воно буде однакове.

Яка доля чекає праведників?

Для тих, що вірували в Бога, любили Його й чинили добро по заповідях Його, воно буде таке блаженне (щасливе), що ми тепер і уявити собі не можемо. «Ще не відкрилося, що ми будемо», — каже святий апостол Іван Богослов (1 їв. 3, 2).

Апостол Павло був Духом Божим піднесений «до третього неба» (в рай, оселі небесні) і чув там невимовні слова, яких неможливо людині висловити» (2 Кор. 12, 2-4).

Там Господь показав йому оселі для праведників, і він свідчить:

«Око не бачило, вухо не чуло, і на серце людині не сходило те, що наготував Господь для тих, що люблять Його» (1 Кор. 2, 9).

Святий Іван Богослов у Об'явленні оповідає, що він на небесах чув великий голос з неба:

«Ось Скінія Бога з людьми, і Він буде перебувати з ними. Вони будуть Його народом, і Сам Бог з ними буде їхнім Богом. І зітре Бог усяку сльозу від очей їх, і не буде вже смерті, ані плачу, ані стогону, ані страждань, бо все минулося» (Об. 21, 3-4).

«Храму я не бачив у ньому (небесному Єрусалимі), бо Господь Бог Вседержитель є храмом для нього і Агнцем. І місто не має потреби ні в сонці, ні в місяці для освітлення, бо слава Божа освітить його, і світильником його є Агнець» (Об. 21, 22-23).

«І не ввійде в нього ніщо нечисте, ніхто з тих, хто віддавався непотребству й неправді, а тільки ті, які записані в Агнця у Книзі Життя» (Об'яв. 21, 27), і ночі там не буде (Об. 21, 25), і не буде потреби в світильниках, бо Господь освітлюватиме їх і буде царювати по віки вічні (Об. 22, 5).

Там уже не буде й часу, а буде вічність.

Духи праведних будуть у вічній радості, яка ніколи не зменшиться і не обридне їм, бо дух ніколи не втомлюється, подібно як діамант ніколи не перестає сяяти від сонця. Така радість буде від того, що праведники лицем до лица бачитимуть Бога, перебуватимуть у Його сяйві й славі, з'єднаються з Ним. Як каже апостол:

«Ми тепер уявляємо наче в дзеркалі, в загадці, а тоді побачимо лицем до лица; тепер пізнаю тільки дещо, а тоді пізнаю так, як себе знаю» (1 Кор. 13, 12).

«Тоді праведники засяють, як сонця, у Царстві Отця їх» (Мт. 13, 43). «І буде Бог все у всьому» (1 Кор. 15, 28).

В тому блаженстві матимуть участь і тіла наші, але одухотворені, тобто духовні.

«Сіється без честі (кладеться в землю), а встає у славі. Сіється (ховається) тіло звичайне (матеріальне), а встає тіло духовне» (1 Кор. 15, 43-44).

«Як носили ми образ земного (Адама), так будемо носити й образ небесного (Господа Ісуса Христа)» (1 Кор. 15, 49).

Але слава і у святих не буде однакова, і очевидно по заслугі, як каже апостол: «Інша слава сонцю, інша слава місяцеві, інша слава зорям, бо й зоря від зорі відрізняється у славі. Так і воскресіння мертвих» (1 Кор. 15, 41-42).

Що чекає неправедних?

Безбожників і беззаконників чекає зовсім інша доля. Вони уготували собі вічну смерть, вічний вогонь, вічну муку разом з сатаною й демонами його.

«Хто не знайдеться записаним у Книзі Життя, той буде вкинутий у вогняне озеро» (Об. 20, 15). «І це друга смерть» (Об. 20, 14).

Їм скаже Господь в день Суду: «Ідіть від мене, прокляті, у вогонь вічний, приготований для диявола і слуг його» (Мт. 25, 41).

»Підуть ці в муку вічну, а праведники в життя вічне» (Мт. 25, 46), «... в геєну вогняну, де чевьяк (докори сумління) не вмирає і вогонь не гасне (Мр. 9, 48).

Так Господь покарає їх не тому, що ніби хотів їх загибелі, а тому, що вони самі не послушали заклику євангельського, зненавиділи Бога і, як сатана, все чинили наперекір Йому. Сквернили себе в огидних ділах і цим зробили себе чужими для Бога, негідними бути серед праведних у сяйві Бога.

«Я вас кликав, а ви не слухали, простягав руку Мою, а ви не звертали уваги. Ви відкинули всі Мої поради, і наказів Моїх не прийняли» (Прит. 1, 24-25).

«За те будуть вони вкушати від плоду путів своїх і наситяться від помислів своїх» (Прит. 1, 31). Тоді побачать вони, чого позбавили себе навіки. І в злості на самих себе вони будуть мучитися й ненавидіти одне одного. Пекельний неречовинний вогонь пожиратиме їх, але ніколи не пожере. І не буде вже надії вийти з того стану.

Боже, не допусти нас до того тартару!

Ніколи не треба забувати про смерть і про свою останню долю. Це відбиратиме охоту грішити й прив'язуватися до земних пристрастей. Живімо по-Божому й для Бога, щоб досягнути вічне Царство з праведними.

Амінь (істинно так)

Цим словом, мов би печаттю, стверджується все сказане у Символі Віри, як незмінна Істина.

ВСЕЛЕНСЬКІ СОБОРИ

Православна Церква визнає сім Вселенських Соборів і десять помісних. Вселенські Собори відбувалися тоді, коли на всій землі була лише одна Православна, неушкоджена у вченні, Церква. На цих Соборах були єпископи зі всього світу, тому й Собори правдиво названо Вселенськими, тобто всесвітніми. Після розділення між Сходом і Заходом у 1054 році Вселенських Соборів уже не могло бути. Тому всі собори, які відбулися після розділення Церков, вважаються лише помісними.

ПЕРШИЙ Вселенський Собор відбувся у 325 році в місті Нікеї проти єресі Арія, що не визнавав Ісуса Христа за рівного з Богом Отцем. На цьому Соборі укладено перші сім членів Символа Віри.

ДРУГИЙ Вселенський Собор скликано у місті Константинополі (Царгороді) 381 року проти єресі Македонія, що неправдиво вчив про третю Особу (Іпостась) Пресвятої Тройці — про Духа Святого. На цьому Соборі укладено останні п'ять членів Символа Віри (8-12).

ТРЕТІЙ Вселенський Собор, що відбувся у місті Ефесі в 431 році, був скликаний проти єресі Несторія. Несторій не визнавав Пресвяту Діву Марію за Богородицю. Собор ствердив догмат, що Пресвята Діва Марія є істинно Богородиця, бо Вона породила Сина Божого тілесно Ісуса Христа, Який у Ній одягнувся в єство людське і став Бого-чоловіком.

ЧЕТВЕРТИЙ Вселенський Собор відбувся у місті Халкидоні 451 року проти єресі Євтихія, що визнавав у Христі лише одну природу — Божественну (монофізитська єресь). Собор засудив єретичне вчення Євтихія і утвердив догмат, що Ісус Христос має дві природи — Божественну й людську. Він є Істинний Бог і в той же час і істинний чоловік (людина). Як Бог, Він творив чуда і воскрешав мертвих і як Бог же Сам воскрес із мертвих силою Боже-ства. Як людина, він стомлювався, хотів їсти й пити, страждав на хресті і вмер. Отже Він — Богочоловік.

П'ЯТИЙ Вселенський Собор скликано в Константинополі (Царгороді) 553 року проти трьох листів єпископів Феодора Мопсуетського. Феодорита Кіпрського та Іова Едеського, що підтримували єресь монофізитів (євтихіян). Собор засудив ті писання і потвердив ухвали Четвертого Вселенського Собору.

ШОСТИЙ Вселенський Собор відбувся також в місті Царгороді в 680 році проти єресі монофелітів, що визнавали в Ісусі Христі при двох природах одну волю — Божественну. Собор засудив таке неправдиве вчення і постановив визнавати в Ісусі Христі дві волі — Божественну й людську, але так, що людська підкорилася волі Божій, як і Сам Христос у молитві казав: »Отче... не Моя, а Твоя воля нехай буде» (Лк. 22, 42).

СЬОМИЙ Вселенський Собор скликано в місті Нікеї 787 року проти єресі іконоборців. Собор ту єресь засудив і утвердив догмат шанування й поклоніння святим іконам⁵, на тій підставі, що Сам Бог наказав Мойсееві поставити в Скінії херувимів (Євр. 9, 5). Бо святі ікони — то образи Бога, в яких Він являвся людям, і образи друзів Божих — Богоматері, святих ангелів і святих угодників Божих.

Вселенські Собори прийняли й затвердили постанови десяти помісних соборів, які мають значення для всієї Церкви.

Всі постанови Вселенських Соборів і признаних ними помісних Соборів зібрані в одну книгу, яка зветься «Номоканон» або «Канони Святої Православної Церкви». Канони Вселенських Соборів обов'язкові для кожного християнина, бо вони виявляють волю всієї Церкви. Христос же дав Своїй Церкві повноту влади, коли сказав: «Якщо (хто) й Церкви не послухає, нехай буде (для вас) чужий, як поганин» (Мт. 18, 17).

⁵Примітка: Ми поклоняємося не матеріалові, з якого зроблена ікона, а (через образ) тій живій істоті, образ якої написаний на іконі.

Перший Собор зібрали апостоли в Єрусалимі (Діян. розділ 15), і тому він відомий, як Апостольський Собор. За прикладом апостолів і Церква Христова почала скликати Собори.

Таїнства Православної церкви

Що зветься таїнством?

Таїнство — це священнодій, встановлена Самим Ісу-сом Христом, Головою Церкви. При звершенні цієї священно-дії невидимо подається від Бога благодать Пресвятого Духа тому, над ким священнодія таїнства звершується.

Таїнств у Православній Церкві є сім: Хрещення, Миропомазання, Причастя, або Свята Євхаристія (Благодатна трапеза), Покаяння (Сповідь), Священство (хіротонія, висвята в єпископа, священника або диякона), Шлюб (вінчання, подружжя), Маслособорування (Єлеосвячення).

ХРЕЩЕННЯ

Найперше таїнство, яке звершується над людиною — це святе Хрещення.

Про його значення Христос Спаситель сказав Никодимові: «Істинно кажу тобі: хто не народиться від води й Духа, той не може увійти в Царство Боже. Бо народжене від тіла є (лише) тіло, а народжене від Духа є дух» (їв. 3, 5-6).

З цих слів видно, що святе Хрещення є духовне народження (звиче від Бога) від води й Духа.

Таїнство святого Хрещення установив Сам Христос Господь. Він Сам хрестився від Івана в Йордані. А після воскресіння Свого, посилаючи апостолів на проповідь, сказав: «Ідіть, навчайте всі народи і хрестіть їх в ім'я Отця і Сина і Святого Духа» (Мт. 28, 19).

Таїнство святого Хрещення здійснюється так: того, що хрестять, тричі занурюють у воду з словами:

В ім'я Отця. Амінь. (Перше занурення).

І Сина. Амінь. (Друге занурення).

І Святого Духа. Амінь. (Третє занурення). Це — формула святого Хрещення. Без неї охрещення не здійснюється.

Що означає трикратне занурення в воду?

Занурення в воду означає духовне умирання для життя гріховного і зняття вини первородного гріха Адамового.

А виринання з води означає духовне відродження від води й Духа в нове християнське життя.

Що потрібно для того, щоб достойно прийняти таїнство святого Хрещення?

Для тих, що досягли віку 7 років і більше — покаєння і глибока віра. «Покайтеся, — каже апостол, — і нехай хреститься кожний з вас в ім'я Ісуса Христа для охрещення від гріхів, і приймете дар Святого Духа» (Діян. 2, 38).

І Христос Господь те ж говорить: «Хто увірує й охреститься, той спасений буде» (Мр. 16, 16).

Хрещення дорослих не робиться без підготовки. Спочатку готують людину до святого Хрещення і навчають її віри, молитов, навчають покаятися в гріхах. Це зветься катехизація. А перед самим Хрещенням звершується оголошення хрещеника.

Хрещеник мусить бути вимитий, переодягнений у чисту одежу. До нього ставлять хрещених батьків (кума й куму), які, як духовні батьки, приймуть його від купелі Хрещення і будуть навчати його та керувати ним в доброму християнському житті. Куми самі повинні бути добрими православними християнами. Іновірних або безвірних не можна брати кумами. Не можна також брати в куми людей порочних та розпутних.

Як звершується таїнство Хрещення?

Ставиться купіль з водою, запалюються свічки. На аналой кладуть хрест і Євангеліє. священник в епитрахилі (іноді в ризі) починає оголошення відповідними молитвами за хрещеника і заклинанням, тобто призиванням імені Божого для прощання від хрещеника всіх підступів диявольських.

Тоді хрещеник тричі відрікається від сатани, від демонів його й від усіх діл його, тричі ж висловлює приєднання до Христа. Урочисто проголошує свою віру в Христа, як Царя й Бога, і тричі промовляє Символ Віри.

Коли хрестять малих дітей, то хрестять їх по вірі їхніх батьків та кумів, а все вище наведене за дитину промовляють куми.

Після того хрещеника помазують святою оливою на знак того, що він прищеплюється до дерева Церкви Христової.

Далі освячується вода, і хрещеника занурюють, як сказано вище, тричі у воду.

Людина після виходу з купелі стає очищеною від гріхів, святою. На знак того на новоохрещеного одягається чиста біла одежина, а на шию одягається

хрест, на знак того, що новоохрещений є віднині християнин.

Таїнство святого Хрещення, якщо воно виконано правильно, тобто в ім'я Отця і Сина і Святого Духа, з трьома зануреннями, не може повторюватися над тією ж людиною, бо духовне народження буває раз, як і фізичне (тілесне).

Для того й говориться у Символі Віри: «Визнаю одне Хрещення на відпущення гріхів».

Чи, можна хрестити немовлят, коли вони не можуть вірувати і виявляти свою віру?

В часи Старого Заповіту у восьмий день після народження над немовлятами звершувалося обрізання (Лк. 2, 21), а святе Хрещення у Новому Заповіті заступило собою обрізання, як і каже апостол:

«Ви обрізані обрізанням нерукотворним у звільненні від гріховного тіла в обрізанні Христовому, умерши з Ним у Хрещенні» (Кол. 2, 11-12).

Перед святим Хрещенням, як сказано вже, виголошується заклинання на диявола, який після гріхопадіння прародителів здобув собі деяку владу над людьми.

Святий апостол Павло пише: всі люди, які під благодаттю, «ходять по звичаях віку цього, за князем влади повітряної, за духом, який нині діє в синах супротивлення» (Еф. 2, 2).

Сила заклинання полягає в призиванні імені Христового по обітуванню Його: «Іменем Моїм бісів виганятимуть» (Мр. 16, 17).

Для звершення таїнства святого Хрещення освячується вода. В молитвах освячення випрошується у Бога благодать Святого Духа, яка учинила б ту воду купіллю, що породжує в нове благодатне життя. Тайнозвершитель тричі знаменує воду хресним знаменням і каже: «Нехай під знаменням хреста Твого знищені будуть усі супротивні сили».

Яку ж силу має святий хрест?

Хрест — це знамення Ісуса Христа Сина Божого, на якому Він звершив наше спасіння. То зброя, якою Христос переміг диявола.

Святий Кирил, патріарх Єрусалимський, пише: «Не стидаймося виявляти нашу віру в Розп'ятого і сміливо зображаймо рукою знамення хреста на нашому чолі і на всьому: на хлібі, що їмо, на воді, що п'ємо, при виході з хати й при вході; коли лягаємо спати й коли встаємо, коли йдемо в дорогу, чи в дорозі, чи відпочиваємо. Він є велика оборона, дана нам бідним на дар. Бо це є благодать Божа, ознака вірних і страх для злих духів» («Оглаш. Повчен.» 13, 36).

Вживання хресного знамення почалося з часів апостольських, як про це свідчать учителі Церкви перших віків християнства (Діонісій Ареопіт, Тер-

туліан та ін.)

Після помазання охрещеного святим миром, священник і куми з хрещеником з запаленими свічками тричі урочисто обходять навкруги купелі на знак духовної радості і співають: «Усі, що в Христа хрестилися, у Христа одягнулися. Алілуя».

Таїнство святого Хрещення — це двері до Царства Божого. Хто не охрестився, той не є членом Церкви Христової. Це треба пам'ятати всім батькам, які байдуже ставляться до святого Хрещення. Нехрещена дитина загине з невірними, а душі її Господь від батьків пошукає.

Треба пам'ятати й те, що ми після святого Хрещення були святими і на знак того нас одягали в чисту білу одержу (крижму). Блаженний той, хто збереже ту білу одіж аж до смерті незаплямованою! А той, хто, зневаживши святість святого Хрещення, безоглядно грішить, стає більш винуватий, ніж поганин.

«Коли ми, відбігши від скверни світу цього до розуміння Господа нашого Ісуса Христа, почнемо знову сплутуватися з ними, будши ними переможені, тоді для нас останнє стає гірше першого» (2 Петр. 2, 20).

Для тих нещасних Господь з милосердя Свого дав покаєння для очищення нових гріхів.

МИРОПОМАЗАННЯ

Це таїнство, в якому при помазанні частин тіла в ім'я Духа Святого, віруючому подаються дари Святого Духа, що дають зростання в благодаті Божій та укріплюють у житті духовному.

Початок помазання св. елеєм (оливою) ми бачимо ще в Старому Заповіті, коли Господь повелів Мойсееві помазати Аарона й його синів на священство (Вих. 29, 7). Святим елеєм помазували царів на царство, наприклад пророків Самуїла, Савла й Давида, після чого на них зійшов Дух Святий.

Сам Господь Ісус Христос не мав потреби вживати помазання. Він як Бог дихнув на апостолів і сказав: «Прийміть Духа Святого» (їв. 20, 22). Святі апостоли після зшестя на них Духа Святого, покладали на новоохрещених свої руки, і на тих сходяв Святий Дух (Діян. 19, 6). Але апостоли вживали і помазання св. елеєм:

«Ви маєте помазання від Святого і знаєте все... і як те Помазання (тобто Дух Святий, даний через помазання) навчає вас усьому, і як воно є правдиве й необманне, то чого воно навчило вас, в тому й перебувайте» (1 їв. 2, 20, 27), — навчає Іван Богослов. Так і апостол Павло каже:

«Той, що утвердив нас у Христі і помазав нас (Той) єсть Бог. Він і вибрав нас і дав за поруку Духа (Святого) в серця наші» (2 Кор. 1, 21-22). Тому переемники апостолів — архипастирі, а від них і пастирі Церкви Христової для зведення Святого Духа на новоохрещених стали вживати помазання святим

миром.

Коли і як звершується це таїнство?

Таїнство Миропомазання звершується над новоохрещеним зразу після Хрещення. Його мають право звершувати як архиєрей, так і священники. Але освячувати миро дозволено тільки архиєреям, як пересмішкам апостольським.

Святим миром помазують чоло, груди, очі, вуха, ніс, уста, руки, ноги й спину, щоб освятити всі почування і всі діяння нового християнина. На кожне помазання частин тіла промовляється формула Миропомазання: «Печать дару Духа Святого».

Таїнство Миропомазання не повторюється

ПРИЧАСТЯ (ЄВХАРИСТІЯ)

Це таїнство, в якому вірні під видом хліба й вина причащаються (споживають) Тіла й Крові Господа нашого Ісуса Христа на прощення гріхів і життя вічне.

Таїнство святої Євхаристії встановив Господь Ісус Христос на Тайній Вечері, перед Своїми стражданнями, так:

Споживши старозаповітню пасху, як годилося по закону, Христос Господь взяв хліб, звів очі до неба, подякував Богові й Отцю, поблагословив, розламав і, подаючи ученикам, сказав:

«Прийміть і споживайте, це є Тіло Моє, що за вас ламається на відпущення гріхів» (Мт. 26, 26; Мр. 14, 22; Лк. 22, 19).

Так само й чашу після вечері подав і сказав: «Пийте з неї всі. Це Кров Моя Нового Заповіту, що за вас і за мно-гих проливається на відпущення гріхів» (Мт. 26, 27-28; Мр. 14, 23-24; Лк. 22, 20).

Що дав нам Господь у таїнстві святого Причастя?

Христос Господь Сам пояснює: «Хто їсть Моє Тіло і п'є Мою Кров, той має (в собі) життя вічне, і Я воскрешу його в останній день» (їв. 6, 54).

«Хто їсть Моє Тіло і п'є Мою Кров, той у Мені перебуває, і Я в ньому» (їв. 6, 56).

»Якщо не будете їсти Тіла Сина Чоловічеського і пити Крові Його, життя не матимете в собі» (їв. 6, 53).

Про що доводить нам це величне й найсвятіше Таїнство?

Воно доводить нам про безмежну любов Божу до нас. Христос Спаситель так полюбив нас, що не тільки викупив нас Своєю безцінною Кров'ю, а ще й

побажав, щоб Його Дорогоцінне Тіло перебувало в нашому тілі, і Пречиста Кров текла в нашій крові. Іншими словами, Христос Господь захотів, щоб вірні були Йому кривними братами й сестрами.

Звідси зрозуміло, яку ціну має для нас Божественна Євхаристія і як нерозумно й шкідливо для себе роблять ті, що ухиляються від Святого Причастя.

Як і коли звершується тайна Святої Євхаристії?

Вона звершується єпископами й священниками на Божественній Літургії. Звершується лише в храмі на престолі, на освяченому архиєреєм антимінсі. (Антимінс — це шовкова хустка, на якій зображено покладення Христа Господа в гробі, а вище зашита часточка святих мощів).

Літургія складається з трьох частин: Проскомидії, Літургії оголошених і Літургії вірних.

Проскомидія

Па Проскомидії особливим чином приготівляють хліб і вино для святої Євхаристії. Звершує Проскомидію лише один священник, на жертівнику, ліворуч престолу.

Для Проскомидії потрібно п'ять проскур (просфор) з чисто пшеничного білого борошна (на архиєрейській Службі вживається сім проскур). Проскура складається з двох частин — верхньої і нижньої, на знак двох природ в Ісусі Христі — Божественної й людської. На верхній частині хрест з написом ІС ХС НІ-КА, що означає ІСУС ХРИСТОС ПЕРЕМОЖЕЦЬ.

Промовляючи слова пророка Ісайї (з 53-ї глави) про страждання Христові, священник виймає з першої проскури чотирикутну частку і кладе її на дискос (срібне блюдо на ніжці). Ця частка зветься Агнець, бо на Літургії вірних він має принестися в жертву, як старозаповітнє пасхальне ягнятко (Вих. 12; 3-14 Іс. 53, 7).

Тоді ж вливається й вино в чашу і трошки води на спомин того, що з проколотого ребра Христового витекла кров і вода. Після того священник споминає всю Церкву небесну. Виймає з другої проскури частку на честь Пресвятої Богородиці і ставить на дискосі праворуч Агнця. З третьої виймає дев'ять часток на честь дев'яти чинів ангельських, на спомин Івана Предтечі, пророків, апостолів, мучеників, преподобних, безсрібників, богоотців Якіма й Анни і того святого, чия правиться Літургія — Івана Золотоустого чи Василя Великого. Частки їх ставляться ліворуч Агнця.

З четвертої проскури виймаються частки за Церкву, державу й за здоров'я живих, а з п'ятої — за померлих. Частки їх кладуться в ноги Агнця. Для святого Причастя потрібний лише один хліб (проскура), як і каже апостол: «Один хліб, одне тіло, хоч і багато нас, бо всі від єдиного Хліба причащаємося» (1 Кор. 10, 17).

Літургія оголошених

Так зветься друга частина Літургії, бо на ній мають право бути й ті, що ще готуються до святого Хрещення. На Літургії оголошених слуханням слова Божого та молитвами вірні готують себе до звершення святої Євхаристії.

Літургія вірних

Третя й найголовніша частина Літургії — це Літургія вірних, бо на ній мають право бути присутні тільки вірні.

Після двох коротких ектеній і тайних молитов архиєрея або священника співається Херувимська пісня: «Ми таємно херувимів з себе уявляємо». Цей момент важливий тим, що присутні у храмі, злившись у спільній щирій молитві, правдиво духовно стають херувимами.

Після першої половини Херувимської пісні відбувається Великий вхід. На ньому приготовлені під час Проско-мидії святі Дари — хліб і вино — урочи-сто переносять з жертівника на престол. Цей вхід нагадує нам вхід Христа Спасителя в Єрусалим на добровільні страждання.

Далі священнослужителі й вірні в молитвах та ектеніях просять Бога очистити їх від гріхів і зробити достойними великого Таїнства, а на предложені Дари послати Пресвятого Духа. Всі вірні перед Богом ісповідують свою віру, співаючи Символ Віри: «Вірую в Єдиного Бога...»

Після того починається Євхаристичний канон, під час якого звершується сама Тайна перетворення хліба на Тіло Христове, а вина на Кров Христову. В молитвах Євхаристичного канону архиєрей або священник споминають усі благодіяння Божі родові людському і особливо зіслання у світ Сина Божого на страшні муки. Споминають Його страждання, смерть і погребіння, воскресіння на третій день, во-знесення на небо і друге Страшне Пришестя.

Далі священнослужитель молиться про зіслання Святого Духа і просить Господа, щоб перетворив хліб на Святе Тіло Христове, а вино — на Святу Кров Христову. Він благословляє святий хліб і каже: «І сотвори хліб цей Пречистим Тілом Христа Твого. Амінь». А потім чашу, кажучи: «А те, що в чаші — самою Чесною Кров'ю Христа Твого». Втретє благословляє обох словами: «Перетворивши їх Духом Твоїм Святим. Амінь. Амінь. Амінь».

Всі впадають і вклоняються до землі Господу, Який тепер уже перебуває у Святих Дарах.

В наступних молитвах усі готуються до святого Причастя. Причащаються спочатку священнослужителі, а потім вірні.

Сама Тайна перетворення хліба на Тіло Христове, а вина на Кров Христову є незбагненна для людського розуму. Святий Іван Дамаскин так пише про Божественні Тайни:

«То є Істинне Тіло, прийняте Господом від Святої Діви, з'єднане з Божеством. Але не так, ніби вознесене тіло (на небо) знов на землю сходить, а так,

що самий хліб і саме вино перетворюються на Тіло й Кров Господні. Коли ж шукаєш пояснення: як те стається, то досить з тебе того, що чуєш, як Духом Святим Собі Самому і в Собі Самому Господь тіло Собі зіткав. Більше нічого не можемо сказати; знаємо тільки, що Слово Боже істинне, діюче і всесильне, але дія Його недослідима» (Кн. 4, розд. 13).

Що потрібно для того, щоб достойно приступати до святого Причастя?

Треба перевірити перед Богом своє сумління, покаятися, молитвою, постом і сповіддю очистити себе від гріхів.

«Нехай перевірить себе людина, — каже апостол, — і тоді від Хліба нехай їсть і від Чаші нехай п'є, бо хто їсть і п'є недостойно, той осуд собі їсть і п'є, не розважаючи про тіло Господнє» (1 Кор. 11, 28-29).

Яка користь від Святого Причастя?

Кожний, хто причащається, найтісніше з'єднується з Христом Господом, і через Нього стає спільником життя вічного.

«Хто їсть Моє Тіло і п'є Мою Кров, той має життя вічне» (їв. 6, 54).

«Хто їсть Моє Тіло і п'є Мою Кров, той у Мені перебуває, і Я в Ньому» (їв. 6, 54, 56).

Наскільки часто можна причащатися?

Хто чистий душею, той може і щонеділі причащатися, як це робили древні християни. А нам свята Церква велить причащатися принаймні чотири рази на рік, коли не кожного місяця.

Як повинні тримати себе на святій Літургії ті, що не причащаються?

На Божественній Літургії повинні бути присутні не тільки ті, що причащаються, а кожний вірний і кожна вірна. Обов'язок кожного християнина — брати участь в Божественній Літургії вірою й молитвою та спогадами про Господа Ісуса Христа, Який сказав: «Чиніть це на спогад Мені» (Лк. 22, 19).

Спогади про Ісуса Христа в Божественній Літургії

Такими спогадами повна вся Літургія:

Проскомидія знаменує народження Христове.

Малий вхід з Євангелієм — зшестя Христа на проповідь. Читання Євангелія та Апостола — проповідь Самого Господа і святих апостолів. Великий вхід на Херувимській — зшестя Господа на страждання.

Увесь Євхаристійний канон — це спомин про Тайну Вечерю, суд, страждання, розп'яття, смерть, погребіння Спа-сителя нашого.

Після молитви «Отче наш» — спомин про воскресіння Христа Господа і явлення Його апостолам (виніс чаші для причастя). Віднесення чаші з престолу на жертівник нагадує вознесення Господа на небо.

Переживаючи молитовне всі ті спогади, серце наповнюється тихою неземною радістю, втіхою та спокоєм. Таке чуття стається з нами навіть якщо ми не причащаємося, бо Дух Святий Своєю благодаттю обвіває наші серця.

Так що на Божественній Літургії всі присутні в Церкві наповняються Духом Святим і стають причасниками Божої благодаті духовно, як і співають: «Ми бачило Світло Істинне, прийняли Духа Небесного, знайшли Віру Істинну...»

Божественна Літургія і Тайна святої Євхаристії будуть звершуватися аж до другого Пришестя Христового.

Каже апостол: «Скільки будете Хліб цей їсти й Чашу цю пити, будете про смерть Господню сповіщати, аж доки Він прийде» (1 Кор. 11, 26).

ПОКАЯННЯ (СПОВІДЬ)

Це таїнство, в якому той, хто щиро кається перед Богом, сповідає (виказує) свої гріхи перед священником і через видиме прощення гріхів від священника, невидимо одержує прощення від Самого Ісуса Христа.

Покаяння дане людям від Бога з самого початку, як засіб виправляти свої помилки й провини пред Богом. Так Господь кликав уже Адама до покаяння, коли питав: «Адаме, де ти?» І коли б той був покаявся, Господь би простив йому. Так Ной з наказу Божого проповідував допотопним людям, щоб вони покалися (Бут., гл. 6).

У Старому Заповіті ми маємо багато величних прикладів покаяння. Наприклад, каялися царі Давид, Єзекія, Манасія й ін. Каялися ніневітяни (книга пророка Йони). До покаяння кликали всі пророки. Особливим же проповідником покаяння був святий Іван Предтеча. Як каже євангелист, «приходили люди й сповідали перед ним гріхи свої» (Мк. 1, 4-5).

Коли Господь послав учеників Своїх на проповідь, то вони пішли і проповідували, кажучи: «Покайтеся, наблизилось бо Царство Боже» (Мр. 1,15; Діян. 2, 38).

Що значить покаятися?

Ворог Бога, лукавий сатана, завжди спокушає людей на гріх, на погані протизаконні вчинки, то розпалюючи їх чуття до пристрасті, то приваблюючи оманною насолодою гріха. Тому люди легко впадають у тяжкі гріхи, які віддаляють їх від Бога, бо всякий гріх не від Бога, а від диявола (1 їв. 3, 8). Тому то вчинки свої завжди треба перевіряти і, якщо вони суперечать заповідям Божим, треба щиро покаятися, тобто осудити себе перед своєю совістю, поставити в серці твердий намір не повторювати того гріха, а просити в Бога допомоги й прощення.

Одначе таке покаяння, хоч і щире, не є закінченим, бо хоч ми й покаялися, відповідальність за вже вчинений гріх все ж таки тяжіє на нас.

Тому, щоб зовсім очиститися від гріха, тобто одержати від Бога прощення, треба не тільки розкаятися, а ще й зробити так, як заповідав Господь: сповідати (виказати) гріхи свої перед Церквою в особі її священства — перед священником — і одержати через нього відпущення гріхів.

Бо Господь дав апостолам, а через них і їх наступникам — архиєреям, а далі священникам, в'язати й розв'язувати гріхи людям: «Що зв'яжете на землі, буде зв'язано й на небі, і що розв'яжете на землі, буде розв'язано й на небі» (Мт. 18, 18).

А після воскресіння Свого у всій повноті дав апостолам на те владу, коли дихнув на них і сказав: «Прийміть Духа Святого. Кому відпустите гріхи — відпустяться, а на кому залишите — залишаться» (їв. 20, 22-23).

Таким чином, покаяння складається з двох частин:

1. Із внутрішнього визнання своєї провини перед Богом, жалкування, що так зробив, самоосудження і твердого наміру виправити своє життя.
2. Із щирої сповіді гріхів своїх перед священником і одержання від нього в імені Божому прощення гріхів.

Самий акт прощення гріхів священником складає таїнство Покаяння.

Одначе й після щирої сповіді не треба забувати своєї вини перед Богом, бо ми гріхами образили Бога. Треба правдиво жалкувати, що ми так зробили, просити у Бога пробачення і силкуватися добрими ділами загладити вину свою, як той Закхей, що казав: «Якщо я когось чим скривдив, то поверну йому вчетверо» (Лк. 19, 8).

«Бо скорбота перед Богом незмінно приводить до покаяння на спасіння» (2 Кор. 7, 10).

«І коли грішник повернеться від беззаконства свого і стане чинити правосуддя й правду, він залишиться живий через них» (Єз. 33, 19).

«Про Нього (Ісуса Христа) всі пророки свідчать, що кожний, хто увірує в Нього, одержить прощення гріхів іменням Його» (Діян. 10, 43).

Які є засоби, що готують до покаяння?

Це — піст і молитва, бо вони наближають до Бога, а Господь розм'якшує серце і нахиляє до покаяння.

Іноді буває, що внутрішнє розкаяння й самоосуд не заспокоюють сумління грішника, і він бажає зовнішньої кари або подвигу, щоб загладити гріх і заспокоїти совість. Тоді духовник накладає на нього покуту або епітимію на певний реченець. Наприклад, нічні молитви, поклони, пости, обов'язок творити милостиню або щось інше, як знайде краще духовник. Іноді духовник забороняє на певний реченець приступати до святого Причастя.

Каятися треба кожний день і час:

«Гнівайтесь, та не грішіть. Нехай не зайде сонце у гніві вашому» (Еф. 4, 26).

«На ліжках ваших розкайтеся» (Пс. 4, 5).

А сповідатися треба перед кожним Причастям, бо таїнство Покаяння очищає від гріхів і робить достойними прийняти Тіло і Кров Господні.

Чи можна сповідатися у священника, який сам согрішає?

За свої гріхи він відповідає перед Богом. Коли ж недостойно сповідає, то гріхи бере на душу свою. Однак той, хто сповідається, не терпить шкоди у сповіді своїй, якщо щиро кається.

ТАЇНСТВО СВЯЩЕНСТВА

Це — таїнство, в якому Дух Святий настановляє правильно обраного достойного кандидата через святительське рукоположення священнодіяти таїнства й пасти отару Христову. Священство установлене Богом ще у Старому Заповіті. Господь повелів Мойсееві посвятити Аарона на первосвященника, синів його на священників, а все покоління Левія на левитів, тобто нижчих служителів при Скінії (Лев. 8. 1-36).

Христос Господь, установляючи Новий Заповіт, не відмінив священства, як інституту священнослужителів Церкви, лише наповнив його новим змістом, як і сказав: «Я не прийшов зруйнувати Закон, а виповнити» (Мт. 5, 17).

У Старому Заповіті Господь повелів Мойсееві помити Аарона й його синів та посвятити в священство, помазавши їх святою оливою (Лев. 8, 5-13). В Новому Заповіті Сам Син Божий, як вічний Первосвященник-Архиєрей (Пс. 109, 4; Євр. 5, 6; 8, 1-2; 9, 11-14) на Тайній Вечері помив ноги ученикам, освятив їх Причастям Тіла й Крові Своєї під видами хліба й вина і заповів їм священнодіяти на спомин Йому (Лк. 22, 19).

А коли воскрес, то того ж дня явився ученикам і сказав: «Мир вам! Як послав Мене Отець, так і Я посилаю вас» (тобто з повнотою духовної влади),

дихнув на них і сказав: «Прийміть Духа Святого. Кому відпустите гріхи — відпустяться, а на кому залишите — залишаться» (їв. 20, 21-23).

«Дана Мені всяка влада на небі й на землі. Ідіть, навчайте всі народи і хрестіть їх в ім'я Отця і Сина і Святого Духа. Навчайте їх додержуватися всього, що Я заповідав вам» (Мт. 28, 18-20).

Цими словами Христос Господь передав апостолам повноту архиєрейської влади у Церкві Своїй.

У п'ятдесятій день після Воскресіння Христос послав їм від Отця Духа Святого, як помазання силою звище (Діян. 1, 8; 2, 1-4), і цим довершив їхнє освячення.

Так установив Господь найвищий ступінь священства — апостольсько-архиєрейську, і повелів строїти тайни Божі.

«Так нехай кожний розуміє нас, як слуг Божих і строїтелів таїн Божих» (1 Кор. 4, 1).

Святі апостоли, як архиєреї, відразу після зшестя на них Святого Духа, почали строїти ті тайни Божі. Проповідували, хрестили, а потім рукоположили на дияконське служіння сімох мужів, звівши на них Духа Святого через покладення на них рук (Діян. 6, 5-6). Цим вони поклали початок першого, найнижчого ступеня священства.

Далі святі апостоли стали настановляти для окремих Церков пресвітерів-священників, які діяли під наглядом апостолів («пресвітер» значить старший) Ці пресвітери іноді звалися єпископами, бо вони наглядали за дорученою їм церквою (грецьке слово «єписко-пео» означає наглядаю). Але вони не були архиєреями. Коли ж церкви намножилися і апостоли вже не мали змоги скрізь самі управляти, вони стали настановляти собі наступників з повною архиєрейською владою (1 Тим. 4, 14), щоб вони керували домом Божим (1 Тим. 3, 15), настановляли (рукополагали) пресвітерів (1 Тим. 5, 22; Тит. 1, 5), достойних нагороджували (1 Тим. 5, 17), винних судили (1 Тим. 5, 19-20).

Так були наставлені апостолами Тимофій, Тит, Полікарп, Кіпріян, Лін, Анаклет, Климент та інші через покладення на них апостольських рук (1 Тим. 4, 14) і освячення їх Духом Святим.

Після апостолів стали рукополагати їхні наступники одні за одними, і таким чином установилося апостольське переємство священства через архиєреїв від одного до другого, яке продовжується у Православній Церкві аж до наших днів.

В перших трьох віках християнства кожний єпископ у своїй області в міру потреби мав право рукоположити собі наступника. Пізніше Вселенські Собори постановили дотримуватися 1-го Апостольського правила: «Єпископа нехай настановляють два або три єпископи, а інші єпископи тієї області нехай дадуть на те свою писемну згоду».

ПРАВА ЄПИСКОПІВ, священиКІВ 1 ДИЯКО-НІВ

Єпископ

Єпископ-архиєрей, як апостольський наступник, є головним керівником Церкви своєї області як духовно, так і адміністративно. Він є відповідальним за моральний стан вірних його області як перед Богом, так і перед вищою церковною владою, теж і за адміністративний у ній порядок. Він рукополагає пресвітерів і дияконів та відповідає за них. Йому підлягають як духовно, так і адміністративно, всі парафії його області. Він призначає настоятелів та інших духовних, в разі потреби знімає їх. Йому прислуговує право нагороджувати за ретельну службу, йому ж належить і суд за проти-християнські, протиканонічні і протиморальні вчинки як підлеглого йому духовенства, так і вірних. Він благословляє шлюби і розв'язує їх.

Єпископ звершує всі таїнства і всі богослужбові відправи, також освячує миро й антимінси.

Єпископ, як наступник апостолів, є носієм прав священства. В Службах Божих він являє собою Христа Спасителя і тому йому треба віддавати найвищу пошану. Єпископа має право судити лише собор єпископів. Як зовнішню ознаку, єпископ, крім хреста, носить на грудях панагію (медальйон з образом Спасителя або Богоматері), а на богослуженні поверх священничих одєж носить саккос замість риз, омофор і митру.

СВЯЩЕННИК

священник (пресвітер) з благословення свого обласного єпископа проводить своє пастирське служіння в дорученій йому парафії. Звершує всі богослужбові відправи і всі таїнства, крім таїнства священства.

священник у своїй парафії є пастирем, наставником і першим радником своєї пастви. Він є духовним отцем і вчителем віри Христової та доброго християнського життя. В богослуженні він, як і архиєрей, часто зображає собою Христа Господа, наприклад на Божественній Літургії, особливо тоді, коли звершує Божественну Євхаристію та подає Святі Христові Тайни.

Тому священникові треба віддавати велику духовну пошану заради Христа Господа. При зустрічі брати благословення, при чому не про священника тоді думати, а про Господа Ісуса Христа, бо рукою священника Сам Господь благословляє.

священник є ангел (вісник) Господа Вседержителя, як каже Господь через пророка Малахію (Мал. 2, 7). Бо він посередник між Богом і людьми, як і єпископ, та відповідає за доручену йому паству. Він є устами Божими до народу й устами народу до Бога. Звання його дуже високе. Це ж саме накладає на нього обов'язок бути зразком для вірних у всьому (1 Тим. 4, 12).

священник як пастир керує своєю паствою за дорученням єпископа і за його настановами. Без волі єпископа він не має права залишити доручену йому паству і переходити до іншої.

Диякон

Диякон є найближчим помічником як єпископа (протодиякон), так і священника на богослуженні. Диякон також є помічником настоятеля в навчанні віри членів парафії.

Диякони виголошують ектенії на богослужбових відправах і тим самим стають устами народу в молитві до Бога. Дияконське служіння є перехідне, бо кожний диякон повинен готувати себе до вищого ступеня — священства. Тому й його моральні обов'язки не менші, ніж обов'язки священника бути у всьому зразком для вірних. Диякон є освячений служитель Божий і тому заслуговує на добру пошану з боку вірних (1 Тим. 3, 8-13).

Як відбувається хіротонія (висвята) єпископа, священника, диякона?

Єпископа висвячують два або три єпископи на Божественній Літургії після співу «Святий Боже». Тоді архієреї кладуть на нього святе Євангеліє словами вниз, як знак руки Христової і свої руки. Старший єпископ виголошує відповідні молитви, новопоставленого облачають в архієрейські одежі, і він бере участь у Божественній Літургії, як архієрей.

священника висвячує один єпископ на Божественній Літургії після Херувимської пісні. Кандидат є дияконом і до часу висвяти приймає участь у Службі Божій, як диякон. Після Херувимської пісні його обводять тричі навкруги престолу із співами відповідних тропарів. Далі він стає праворуч престолу на коліна, поклавши руки на престол. Єпископ кладе на нього краї омофора й обидві руки та читає відповідні молитви. Новопоставленого облачають у священничі одежі, і він бере участь у Євхаристійному каноні, як ієрей.

Диякона висвячує архієрей після Євхаристійного канону так само, як ієрея, але молитви читає інші. Після молитов новопоставленого одягають у дияконські одежі. Він причащається як диякон і виголошує останню ектенію.

За 68-м Апостольським правилом ні одна з цих трьох хіротоній не може бути повторена над однією й тією ж особою, а коли б хто це зробив, то правило вимагає позбавлення сану як того, хто святив, так і висвяченого.

ШЛЮБ

Шлюб — це таїнство, в якому жених і наречена при добровільній обіцянці вірності одне одному перед священником і Церквою, благословляються на подружнє співжиття на зразок спілки (союзу) Христа з Церквою, і їм випрошується благодать чистої однодушності для благословенного породження й християнського виховання дітей.

Таїнство Шлюбу встановлене Богом при самому створенні мужа й жони. Господь благословив перших людей і сказав: «Плодіться, розмножуйтесь» (Бут. 1, 28). Христос Спаситель підтвердив святість шлюбу, коли сказав фарисеям: «Покине чоловік батька свого й матір, пристане до жони своєї і будуть удвох одне тіло, і що Бог з'єднав, люди нехай не розлучають» (Мт. 19, 5-6).

Шлюб тоді є законним, коли він освячений Церквою. Без того немає шлюбу, а лише беззаконне співжиття. Як і Христос сказав самарянці: «Ти п'ять мужів мала, але й той, що тепер маєш, не є тобі муж» (їв. 4, 18).

Подружнє життя — то велика святиня перед Богом. Чесне подружжя й ложе нескверне. За велику вірність Господь нагороджує щастям у дітях. І навпаки, зрада подружжя дуже гнівить Бога. Найтяжчий смертельний гріх — це перелюбство (зрада дружині). Апостоли твердо зазначають, що перелюбники, зрадники, розпусники Царства Божого досягнути не можуть (Еф. 5, 5). Чоловік і жінка удвох є одне тіло, а тому й повинні любити й оберігати одне одного, як себе, до самої смерті. Сьома заповідь просто каже: «Не перелюбствуй». А в Старому Заповіті за подружню зраду побивали камінням.

МАСЛОСОБОРУВАННЯ (ЄЛЕОСВЯЧЕННЯ)

Це таїнство, в якому при помазанні хворого святою оливою (єлеєм) призивається на нього благодать Божа, що зціляє немочі душевні й тілесні.

Маслособорування має свій початок від апостолів, які, будучи послані Ісусом Христом, «мазали оливою багатьох недужих, і (ті) зцілялися» (Мр. 6, 13).

Те ж таїнство святі апостоли передали й Церкві. «Коли хто хворіє у вас, — каже апостол Яків, — нехай покличе пресвітерів церковних і нехай помоляться над ним і помажуть його оливою в ім'я Господнє. Молитва віри спасе хворого, і підійме його Господь, і якщо гріхи содіяв, простяться йому» (Як. 5, 14-15).

Це таїнство зветься ще «соборуванням», бо його повинен, за словами апостола, звершувати собор священників у кількості сім, хоч на практиці його виконує один священник.

Таїнство єлеосвячення може повторюватися.

Молитва

Що таке молитва?

Молитва — то душевна розмова людини з Богом з піднесенням до Бога розуму й серця.

Ми діти Божі через Ісуса Христа, отже якою повинна бути наша молитва?

Щиріша, аніж розмова найлюбіших сина чи дочки зі своїм татом чи мамою, не лукава, не хитра, а пройнята гарячою любов'ю та острахом перед Богом, з повною надією, що Господь в силах дати нам усе, чого просимо. В молитвах наших ми, як діти Божі:

1. Просимо у Бога всього необхідного до життя.
2. Дякуємо Богові за Його до нас милості.
3. Прославляємо Бога за Його всемогутність, мудрість, любов до нас і ласку.

Відповідно до цього й молитви наші поділяються на прохальні, вдячні та хвальні (прославлення).

Чи треба молитися?

Господь наш Ісус Христос Сам безперестанно молився (Мр. 1, 35; Лк. 3, 21).

Він пробув у пустині сорок днів у пості й молитві (Мт. 4, 2). Після Своїх цілоденних проповідей до народу ночі проводив у молитві (Мт. 14, 23). Молився перед споживанням їжі й після нього (Мр. 14, 26). Молився перед Своїми стражданнями (їв., гл. 17; Мт. 26, 39-43; Лк. 22, 39-45), перед розп'яттям і на хресті (Мт. 27, 46). Він нам заповідав молитися. І не тільки заповідав, але й навчав, про що і як треба молитися (Мт. 6, 5-15).

Молитися не тяжко. Бо хіба тяжко добрим дітям розмовляти зі своїм батьком? Розповідати йому про свої жалі або успіхи і т. ін.?

Хто всім серцем любить Бога, той день і ніч з Ним розмовляє, бо та розмова солодша від меду.

Зрозумій собі Бога, як свого Отця, а себе дитиною Божою почуй, тоді ніколи не наситишся молитвою.

Для чого потрібно молитися?

Коли ми щиро молимося, то через віру й любов до Бога об'єднуємося з Ним, і через те Його сила та Його святість передається й нам, подібно до того, як ми гріємося на сонці, то від його світла й тепла і ми стаємо світлі й теплі. Для того й Христос як людина завжди молився. Молилися й апостоли і нам заповідали: «Безперестанно моліться» (1 Сол. 5, 17).

Які є молитви?

Молитва поділяється на два види: внутрішня і зовнішня.

Внутрішня — це молитва серцем і думкою без слів. Молитва душі й серця інакше зветься молитвою духовною або розумовою. Так молився Мойсей перед переходом через Червоне море. Так молиться кожний християнин там, де неможливо словами молитися, наприклад серед невірних.

Зовнішня молитва — це та, коли ми шепечемо слова, хрестимося, навіть кладемо поклони, але думаємо про щось життєве. Про таку молитву Господь каже: «Наближаються до Мене люди, устами своїми шанують Мене, а серце їхнє далеко від Мене. Даремно вони шанують Мене» (Мт. 15, 8-9). З цих слів Христових видно, яка ціна такої молитви.

Навпаки, внутрішня молитва дуже вгодна Богові. Однак для людини, яка складається з тіла й душі, одної внутрішньої молитви не досить.

Апостол каже: «Прославляйте Бога в тілі вашому і в дусі вашому, бо вони Божі» (1 Кор. 6, 20). Тому зовнішня молитва завжди повинна сполучатися з внутрішньою. Зовнішня молитва повинна виявляти внутрішнє переживання людини. Так, поклін має значення тоді, коли стається внаслідок благоговіння перед Богом або вияву прохання, подяки чи прославлення.

Хресне знамення ми завжди повинні сполучати з глибокою вірою у страждання Христові. Без того зовнішні дії будуть порожніми рухами.

Кожне слово молитви повинно виливатися з серця, як каже Христос:

«Від повноти серця уста промовляють» (Мт. 12, 34).

Однак й побожні рухи в молитві не менше важливі. Бо й Христос Господь коли молився, то виявляв молитву словами на устах, схиляв голову й коліна, зводив очі до небес і т. п. (Мт. 26, 39; Лк. 22, 41; їв. 17, 1).

Апостоли також схиляли коліна на молитві (Діян. 20, 36) і підносили руки (1 Тим. 2, 8).

ПРО МОЛИТВУ ВЗАГАЛІ

Своєю Господньою молитвою — «Отче наш» — Христос Спаситель навчає нас, про що і як треба молитися (про цю молитву, що її дав нам Сам Христос, див. нижче). Але це не означає, що тільки цією молитвою можна молитися. Вона дана нам як зразок, і до неї можна додавати й інші молитви.

Сам Христос молився безперестанно на кожному кроці Свого спасительного життя на землі. Наприклад: 17-й розділ Євангелія від Івана — то первосвященницька архиєрейська молитва Христа перед принесенням Себе Самого в жертву. Особливо часто Господь молився ночами на горі Єлеонській після Своїх цілоденних проповідей до народу (Мт. 14, 23 й інші місця; Лк. 5, 16; 6, 12). Молився на Тайній Вечері (Лк. 22, 19). Молився в саду Гефсиманському перед Своїми стражданнями.

Молитва — то синовня розмова віруючого серця з Богом. Моляться не тільки люди, моляться й ангели, прославляючи Бога.

Так, люди навчені ангелами співати Богові Трисвяту пісню: «Святий Боже, Святий Кріпкий, Святий Безсмертний...»

«Свят, свят, свят Господь Саваоф, повні небо і земля слави Його». Це пісня серафимів, її чув у видінні пророк Ісайя (Іс. 6, 3). «Слава на висоті Богові, і на землі мир, між людьми благовоління (Лк. 2, 14). Цю пісню чули пастухи під час народження Господа нашого Ісуса Христа.

Інші молитви складені святими пророками по натхненню Духа Святого, наприклад псалми й пісні псалтиря, написані пророком Давидом (Діян. 1, 16; Мт. 22, 43-44).

Ще інші молитви вилилися з уст великих праведників, наприклад пісня Пресвятої Діви Богородиці: «Величає душа Моя Господа...» (Лк. 1, 46-55). Також молитви святих апостолів та інших святих.

Особливо угодні Господу святі пісні псалтиря. Це видно з того, що Сам Христос їх співав (Мт. 26, 30). Тому кожний християнин, який часто читає й співає перед Господом псалми з псалтиря, має у Господа велику ласку.

Молитися до Господа можна й своїми словами: просити, що потрібно, прославляти й вихвалити за величність. Але молитися треба чистим, негордим, люблячим серцем, як добрий син перед своїм батьком, зі страхом, покорою та любов'ю. І не потрібно говорити зайвого: виправдувати себе або хвалити, щоб не уподобитися фарисеєві (Лк. 18, 10-14).

Молитися можна й думкою, як сказано раніше, але людина складається з душі й тіла, тому й молитися треба душею й тілом, як каже Господь: «духом і істиною» (їв. 4, 24), цебто всією своєю істотою. Тому молитва сильніша, коли ми молимося розумом і серцем, а душевні почуття свої виявляємо зовнішніми знаками: осіняємо себе святим хрестом, схиляємо перед Господом коліна й голову, молитовно складаємо або підносимо руки, зводимо очі до небес, вклоняємося до землі і т. ін., як і Господь наш молився.

Найприємніше молитися насамоті або вночі, коли всі сплять. Тоді ніхто не заважає, думки всі легко збираються до купи і скеровуються на молитву.

Тайну молитву Господь дуже високо цінить: «Молися Отцю своєму в тайні, і Він віддасть тобі явно» (Мт. 6, 6). Христос Спаситель високо оцінив нічну молитву Нафанаїла під смоковницею (їв. 1, 48).

Але молитися спільно ще угодніше Богові: «Де двоє або троє зберуться в ім'я Моє, там і Я посеред них», — каже Господь (Мт. 18, 20).

Чому так? Очевидно тому, що у спільній молитві недостача одних поповнюється праведністю других, і горіння віри одних запалює других, а Господь бажає, щоб усі спаслися.

Тому в дні недільні та святкові кожний християнин повинен бути в храмі, брати участь у відправах Служб Божих, особливо Божественної Літургії, як то робили святі апостоли і всі праведні християни (Лк. 24, 53).

За вченням Святої Христової Церкви в молитвах до Бога ми призиваємо на поміч святих Божих угодників: найперше Пресвяту і Пречисту Богоматір, святих апостолів та інших святих. Призиваємо також і святих ангелів і просимо, щоб і вони молилися за нас, бо їхні молитви більше вгодні Богові, аніж наші. В молитвах ми призиваємо й силу хреста Господнього. Властиво просимо Бога послати нам божественну силу, яку Він передав і цьому своєму знаменню.

Коли кажемо: «Радуйся, хресте Господній» або «Помагай нам», то тим самим прославляємо ту Господню силу і просимо, щоб вона оселилася в нас.

Коли треба молитися?

Молитися треба ранком, умившись після сну; вдень, перед початком кожного діла і після закінчення; перед споживанням їжі і після неї; перед тим, як іти спати і лягаючи в постіль. А найкраще молитися завжди — і за роботою, і в дорозі, і прокинувшись у постелі. І на кожному місці, як каже апостол:

«Безперестанно моліться» (1 Сол. 5, 17).

ПРО ХРЕСНЕ ЗНАМЕННЯ Й ІНШІ ПОБОЖНІ РУХИ В МОЛИТВІ

В молитвах ми осіняємо себе хресним знаменням. Для того три більші пальці правої руки складаємо до купи на знак єдності й рівності Пресвятої Тройці Триєдиного Бога, а два менші пальці пригинаємо до долоні на честь Ісуса Христа, Який має в Собі дві природи (два єства) — Божу й людську, і є Богочоловіком.

Отже склавши так пальці руки, ми виявляємо нашу віру в Святу Тройцю й Господа нашого Ісуса Христа. І так складену руку кладемо на чоло, щоб освятити розум і помисли; на груди (нижче ложечки), щоб освятити серце й чуття; на праве рамено й на ліве, щоб освятити наші сили й діяння. Самим хрестом ми виявляємо нашу віру у розп'ятого Господа нашого за нас і Його хресні заслуги в Бога. Отже хресне знамення діє на нас тоді, коли ми вживаємо його з вірою та благоволінням.

В молитві ми вклоняємося Богові. Але поклони ті не повинні бути якимсь механічним, мотанням головою. Поклони повинні бути благоговійні перед

величчю Божою, виявом пошани, благання, сердечної щирої подяки.

МОЛИТВА ГОСПОДНЯ

Одного разу, коли Христос в одному місці молився й перестав, один з учеників Його сказав: «Господи, навчи нас молитися, як Іван (Хреститель) навчив своїх учеників».

Христос відповів йому так: «Коли молитесь, кажіть: Отче наш, що єси на небесах! Нехай святиться ім'я Твоє. Нехай прийде Царство Твоє. Нехай буде воля Твоя, як на небі, так і на землі. Хліб наш щоденний дай нам сьогодні. І прости нам провини наші, як і ми прощаємо винуватцям нашим. І не введи нас у спокусу. Але визволи нас від лукавого. Бо Твоє є Царство, і сила, і слава на віки». Амінь. (Мт. 6, 9-13; Лк. 11, 1-4). Ця молитва дана нам Самим Господом Ісусом Христом і тому зветься «Молитвою Господньою».

Молитва Господня є зразком для молитов, бо в ній сказано як і про що молитися. Тому кожний християнин мусить вивчити її напам'ять, починаючи з дитинства. При тому треба не лише пам'ятати слова, але й зміст кожного слова і пояснювати дітям.

Правдиві християни висловлюють молитву Господню з найвищим чуттям благоговіння, бо в ній Сам Господь дав нам право звати Бога Отцем, а тим самим і нам, як каже євангелист Іван, дав право дітьми Божими бути (їв. 1, 12).

Для зручнішого вивчення, молитву Господню поділяють на дев'ять частин: призивання, сім прохань і славословлення.

ПРИЗИВАННЯ

Отче наш, що єси на небесах!

Тут Господь навчає нас, що ми є всиновлені Йому через віру в Єдиного Сина Його — Господа нашого Ісуса Христа. Що Отець наш Небесний істинно перебуває на небесах і чує наші молитви, а ми у своїх молитвах переносимось духовно до небесного й божественного, лишивши все тлінне земне.

Святий апостол Іван каже: «Тим, що прийняли Його (Ісуса Христа) й повірили в ім'я Його, Він дав силу (і право, владу) дітьми Божими бути» (не здаватися, а бути уже по духу своєму) (їв. 1, 12).

«Дивіться, яку любов виявив до нас Отець, щоб нам зватися й бути дітьми Божими... Улюблені! Ми тепер діти Божі» (1 їв. 3, 1-2).

А святий апостол Павло каже:

«Всі ви сини Божі через віру в Ісуса Христа» (Гал. 3, 26).

«Ти вже не раб, а син, а коли син, то й наслідник Божий через Христа» (Гал. 4, 7).

Сказав Господь-Вседержитель у Старому Заповіті:

«Оселюся в них... і буду їм Отцем, а вони будуть Мені синами й дочками» (Єр. 3, 19; Ос. 1, 10).

Треба розуміти, що увірувати в Христа — значить переродитися і жити у Христі, тобто в повній згоді з волею Божою, як син з Отцем. Для того й дає нам Христос право взивати до Бога у молитвах: «Отче наш». Переродження починається вірою, а довершується від Духа у святому Хрещенні Апостол Павло навчає: «Хто в Христі, (ті) розп'яли тіло (своє) з його пристрастями й прихотями» (Гал. 5, 24).

Народження від Бога є народження душі для того, щоб людина стала храмом Духа Святого.

Святий апостол Павло, звертаючись до коринтян, промовляє: «Хіба ви не знаєте, що тіло ваше — храм Духа Святого... і ви не свої, бо ви куплені ціною. Тому прославляйте Бога в тілі вашому і дусі вашому, бо вони Божі» (1 Кор. 6, 19-20).

Важливо звернути увагу на те, що Господь навчає нас казати: «Отче наш», а не «Отче мій». Цим він навчає, щоб завжди всі молилися за всіх.

ПЕРШЕ ПРОХАННЯ

Нехай святиться ім'я Твоє.

Цими словами Господь навчає нас просити для себе святості, бо тільки святі достойні шанувати ім'я Боже. Господь сказав:

«Святі будьте, бо Я Святий» (1 Петр. 1, 16).

«Будьте звершені (в праведності), як Отець Ваш небесний звершений» (Мт. 5, 48).

«Так нехай світить світло ваше (вашого життя) перед людьми, щоб вони бачили ваші добрі діла і прославляли Отця вашого Небесного» (Мт. 5, 16).

Немає іншого імені під небом такого, як ім'я Бога нашого. Перед ним у благоговінні тремтять небесні сили. Від імені Його в жаху тікають демони. Ім'я Господнє Страшне й Святе по віки.

Свята й Нренепорочна Діва Богомати промовляла: «Створив Мені величність Сильний, і Святе ім'я Його... (Лк. 1, 49). Отже, ім'я Господнє Святе само в собі.

Ім'я Господнє святе Само в Собі, а нам необхідно відчувати і виявляти Його нашим життям, щоб воно святилося в нас самих, щоб ми завжди тримали Його в серці й думках, як найбільшу святиню, з найвищою пошаною.

Ми повинні й уста наші оберігати від усього скверного, від поганих слів, пісень, від неправди, щоб чистими устами ми могли прославляти Бога, як каже апостол:

«Нехай не виходить із уст ваших ніяке гниле слово, а тільки добре, щоб воно приносило благодать тим, що слухають» (Еф. 4, 29).

«Бо хто сам так робитиме й інших навчить, — каже Господь, — той великим буде в Царстві Небесному» (Мт. 5, 19).

Тяжкий гріх бере на себе той, хто зневажливо лається та нехтує ім'я Боже. Бережіться від такого, навіть не слухайте тих страшних і ганебних слів, щоб не стати співником того, хто Тх каже.

Хула на Бога не прощається, каже Христос (Мт. 12, 31).

А святий апостол Яків радить нам:

«Хто наверне грішника з поганої дороги його, той спасе душу від смерті і покриє багато своїх гріхів» (Як. 5, 20).

ДРУГЕ ПРОХАННЯ

Нехай прийде Царство Твоє.

Тут Господь навчає нас молитися про царство благодаті Божої, що виявляється «в праведності, у згоді та радості у Святому Дусі» (Рим. 14, 17). Щоб над нами у всьому царював Господь, а не ворог наш — диявол. Тому коли кажемо «Нехай прийде Царство Твоє», то просимо Бога, щоб скерував серця наші до заповітів Його, зміцнив любов до них, очистив від поганих звичок і допоміг досягнути добре, праведне і богоугодне життя.

Господь Ісус так каже: «Царство Боже не приходить помітним (видимим) чином, і не скажуть, що воно тут або там. Бо ось Царство Боже внутрі вас є» (Лк. 17, 20-21).

Отож Царство Боже починається в серці кожної людини тоді, коли вона починає жити по заповідях Божих, коли з серця її починає виходити тільки добро, правда, милосердя, любов до ближнього.

Для праведників воно вже прийшло, бо вони всюди сіють добро, як сонце ясне промінця, а грішники не знають його, бо ними керує воля гріха (Рим. 6, 12).

Разом з тим ми просимо Бога, щоб сподобив нас досягнути й вічне Царство Боже, яке починається для кожного праведника після тілесної смерті.

Апостол Павло пише у посланні до Тимофія:

«Час мого відходу настав. Подвигом добрим я подвизався, життя прожив, віру зберіг, а тепер готується мені вінець правди, якого дасть мені Господь, Праведний Суддя в той день, і не тільки мені, а й усім, хто полюбив явлення Його» (2 Тим. 4, 6-8).

А потім, звертаючись до філіпійців, він каже:

«Маю бажання розв'язатися (від тіла) і з Христом перебувати» Фил. 1, 23).

ТРЕТЄ ПРОХАННЯ

Нехай буде воля Твоя, як на небі, так і на землі.

Цим проханням Господь навчає нас просити Отця Небесного, щоб не наша непевна, а може й грішна, воля була, а Його свята Воля, яка завжди скеровує нас на добре.

Сам Христос Господь, Превічний Син Божий, перед стражданнями Своїми навіть не помислив поставити Свою волю вище волі Отця Свого Небесного, хоч і жахався і смертельно тужив, але казав: «Не Моя, а Твоя воля нехай буде» (Лк. 22, 42).

Ми ж тим більше не повинні покладатися на свою недосвідчену волю. Наш розум дуже обмежений, ми часто не знаємо, що добре для нас і бажаємо того, що буде нам шкідливе. Бог же, як рідний батько, бажає нам найліпшого. Він напевне знає, що чекає нас і що нам буде потрібне.

Про це й Спаситель каже нам: «Знає Отець ваш Небесний, що все те потрібне вам» (Мт. 6, 32).

Святий апостол Павло у посланні до ефесян пише: «Йому, що діючою в нас силою може багато більше зробити ніж те, чого ми просимо або про що помишляємо, Йому слава в Церкві через Христа Ісуса у всі роди на віки вічні. Амінь» (Еф. 3, 20-21).

Словами «як на небі, так і на землі» Господь навчає нас, щоб ми на землі виконували Божу волю з такою ж любов'ю та ретельністю, як її виконують на небесах святі ангели та духи святих людей.

ЧЕТВЕРТЕ ПРОХАННЯ

Хліб наш щоденний дай нам сьогодні.

Тут ми просимо у Господа про необхідну поживу для душі й тіла. «Хліб» означає поживу для життя взагалі. «Сьогодні» — період нашого життя.

Людина складається з тіла й нематеріальної (неречовинної) душі. Для тіла потрібен хліб та інша (фізична) пожива, також одяг й житло. Звертаючись до Господа, ми просимо Його помічі й благословення на нашу працю: садити, сіяти, будувати, учитись і т. п. Але:

«Не одним тільки хлібом буде жити людина, а всяким словом, що виходить з уст Божих», — сказав Господь (Мт. 4, 4).

Для душі потрібна духовна пожива: любов до Слова Божого, Святого Письма, Євангелій з правдивим їх розумінням. У цьому проханні молитви Господньої ми просимо про благодать Божу, яка б підживляла, підкріпляла та скеровувала життя наше по Законах Божих.

Одночасно, кажучи «Хліб наш щоденний», ми просимо у Господа, щоб сподобив нас причащатися Вічного Хліба, Який зійшов з неба, тобто Тіла і Крові Господа нашого Ісуса Христа:

«Тіло Мое — то істинна їжа, і Кров Моя — то істинне питво. Як послав Мене Живий Отець, і я живу Отцем, так і той, хто їстиме Мене (причащатиметься), буде жити Мною» (їв. 6, 55, 57).

«Тіло Христове прийміть, і джерела безсмертного вкусіть», — співається в церкві.

Святе Письмо навчає нас, що душа по природі своїй є від Бога і до Бога повернеться. Душа любить все, що від Бога. Дух або духовна душа в людині

— це те, що Бог вдихнув у неї при творінні від Самого Себе безпосередньо (але не частину Себе Самого). Саме в цьому духові є образ і подоба наша до Бога.

Цьому духові дано розуміння високих моральних чеснот: краси, справедливості, прагнення до добра, до Бога, свободи волі. Святий апостол Павло каже: «Тіло ваше — храм Духа Святого... тому прославляйте Бога в тілі вашому і в душі вашому, бо вони Божі» (1 Кор. 6, 19-20).

Цього духа богословіє називає душею людини. За наукою Христа і Святого Письма, душа-дух є безсмертна і по смерті людини повертається до Бога: «І повернеться порошок (тіло) в землю, чим він і був, а душа повернеться до Бога, Який і дав йому» (Екл. 12, 7).

Пожадливість людського тіла дуже сильно впливає на душу-духа. З ним людина мусить постійно боротися. Впливи диявола розпалюють природні потреби тіла до похоті й пожадливість, і тоді настає боротьба похоті-тіла з бажанням душі-духа:

«Тіло бажає противного духові, а дух — противного тілові. Вони одне одному противляться так, що ви (часто) не те робите, чого бажаєте» (Гал. 5, 17).

Коли людина має свою волю, то вона може вибирати те, що добре, що від Бога й веде до Бога. В таких обставинах людині допомагає благодать (сила) Божа, і тіло цілком підкоряється духові.

Якщо ж людина схиляється без спротиву до пожадливість тіла, то тіло може так заволодіти її душею-духом, що вже про божественне в її думках не знаходиться місця. Тоді така людина перестає розуміти віруючого в Бога, переслідує його. Перетворюється в бездушну тварину з усіма її властивостями, бо викинула з себе духа, а значить і Бога; стала бездушною, безсовісною, егоїстичною.

Святий апостол Павло у своєму посланні пише:

«Бо ви, браття, покликані до свободи, тільки щоб свобода не була засобом для тіла... Відомі діла тіла — це перелюб, блуд, розпуста, ворогування, заздрість, гнів, незгода... А плоди духа — це любов, радість, мир, милосердя, віра, лагідність, стриманість» (Гал. 5, 13, 19, 22-23).

«Ніхто не може двом панам служити: або одного зненавидить, а другого полюбить, або одного триматиметься, а другого занедбає. Не можна служити Богові й мамоні (багатству). Заради цього кажу вам: не журіться душею вашою, що вам їсти й що пити, ані тілом вашим, у що одягнутися. Душа ж чи не більша, як харч, і тіло, як одежа?.. Бо про все те (майно) пильно клопочуться невірні; адже ж знає Отець ваш Небесний, що все те потрібне вам», — каже Спаситель (Мт. 6, 24-25, 32).

Пророк Давид навчає нас: «Не вдавайтеся до насильства, а коли багатство намножується, не віддавайте йому серця» (Пс. 61, 11). Тобто дивіться на багатство, як на тимчасовий дар Божий, який дається вам не для гордині чи розпусти, а для того, щоб допомагати іншим, кому потрібно. І не побивайтесь

за багатством аж так, щоб міняти на нього душу свою.

П'ЯТЕ ПРОХАННЯ

І прости нам провини наші, як і ми прощаємо винуватцям нашим.

Тут ми просимо у Бога прощення наших гріхів. В це прохання вкладає велика Божа премудрість: коли ти сам не прощаєш, то як смієш просити прощення для себе?

«Якщо ви будете прощати людям провини їх, то простяться і вам Отцем вашим Небесним, а як не будете прощати людям провини їх, то й Отець ваш Небесний не простить вам провини ваші» (Мт. 6, 14-15).

Той, хто не прощає — повний зла. Він недобрий і не заслуговує на прощення від Бога. Тому, стаючи на молитву, перше простім в душі своїй тим, хто покривдив нас:

«Коли стаєте і молитесь, прощайте коли що на кого маєте, щоб і Отець ваш Небесний простив вам гріхи ваші» (Мр. 11, 25).

Святий апостол Петро запитав Спасителя: «Скільки разів можна прощати братові моєму? Чи можна до семи разів?» Христос відповів: «Не до семи разів, а сімдесят разів по сім» (Мт. 18, 21-22).

Тобто — завжди прощати. Бо буває людина несвідомо, мимоволі, ображає, а потім жаліє, що так зробила. Простивши, ми вже не ображаємо взаємно, не мстимось, не збільшуємо ворожнечі. Тому трапляється, що той ніби ворог стає приятелем.

Господь не мстився за Себе. Коли злословили Його, не злословив взаємно. Страждав, але не загрожував, а все передавав Судді Праведному (1 Петр. 2, 23). Він молився за розпинаючих Його: «Отче, прости їм, бо вони не знають, що роблять» (Лк. 23, 34).

Учив Він і нас: «Моліться за тих, хто вас переслідує» (Мт. 5, 44).

«Не мстіть самі, а все передавайте на суд Божий, бо написано: Мені (належить) помста. Я віддам (Рим. 12, 19; Втор. 32, 35).

«Гнівайтесь, та не грішіть. Нехай не зайде сонце у гніві вашому, не давайте місця дияволу» (Еф. 4, 26).

«Перше помирись з братом твоїм, тоді приходить і принеси дар твій до вівтаря» (Мт. 5, 23-24).

Якщо ж брат твій десь далеко, то прости йому в душі своїй перед Всевишнім Богом. Брат — то кожна людина, а особливо віруюча.

«Коли то залежить від вас, зо всіма мир майте», — каже апостол (Рим. 12, 18).

Чи не суперечить всепрощення Боже Його правосуддю, згідно з яким кожне порушення Божої Правди повинно бути покаране?

Господь воїстину правосудний, і ніщо не сховається від суду Його, але, як каже пророк Давид, Він щедрий, довготерпеливий і багатомилостивий» (11с. 102, 8), вільний по Своему правосуддю прощати або карати. А за словами апостола, «де збільшився гріх, там перевищила благодать» (Рим. 5, 20).

ШОСТЕ ПРОХАННЯ

І не введи нас у спокусу. Цим проханням ми звертаємось до Отця Небесного, щоб не вводив нас у спокусу (випробування) і не допустив диявола спокушати на гріх. А коли б таке сталося, то щоб дав силу терпеливо перенести випробування і встояти проти спокус диявола.

Спокуси, за їхнім характером, можна поділити на дві групи:

1. Спокуси (випробування) від Бога, які посилаються на добро.
2. Спокуси від диявола, що робляться на зло.

Святий апостол Яків каже: «Бог не спокушається злом і Сам не спокушає (злом) нікого (Як. 1, 13).

Випробування від Бога

Вони посилаються тоді, коли Богові угодно:

1. Випробувати віру й покірливість волі Божій (в самій людині).
2. Навернути чи оновити віру людей, що занехтували свою віру.
3. Прикладом віри й надії однієї людини зміцнити віру в інших.

Свідчення про такі спокуси (випробування) знаходимо у Святому Письмі і переказах. Наприклад, спинимось на подружжі Авраама та його дружини Сарри.

Вони жили в місцевості, де запанувало ідолопоклонство. Але Авраам зберіг віру в Істинного Бога. Бог з'являвся йому у видіннях та снах і скріплював віру. По велінню Божому Авраам і Сарра переселилися в Палестину. Там народився їх син Ісаак. Бог мав свої «плани» і захотів випробувати Авраамову віру та відданість Йому. Звелів Авраамові принести в жертву (по тодішніх звичаях) свого сина Ісаака. Дуже шкода було Авраамові свого сина, але покорився Божій волі. Зготував жертівник і був готовий... Раптом почув голос ангела: «Не піднімай руку свою на юнака, бо Бог побачив твою віру і відданість Йому». Бог благословив Авраама і обіцяв, що в нього буде багато нащадків (Буття, глави 12, 13, 21, 22).

За наших часів жила побожна і благочестива родина. Молитва й церква були для них необхідністю. Працювали й багатіли. Згодом багатство забрало всю їхню увагу й час. Не стало часу на молитву й церкву: стали щасливими й без них. Одначе Богові було угодно спасти душі їх від спокуси, але не наказом чи силою, а їх власним бажанням. Захворіла дружина. Гроші були. Лікували як могли, але одного дня лікар порадив їм звернутися до Бога. З того часу вони задумались. Пригадали, якими вони були і якими стали. Почали молитись, звернулись до церкви, до священників, давали милостиню убогим. На їх велике здивування і радість, дружині поліпшало, і вона видужала. Сила Божа через непохитну віру й надію скріпила її власні сили.

Святий апостол Павло навчає: «Улюблені, вогненної спокуси, що на випробування вам посилається, не стороніться, ніби чогось для вас чужого» (1 Петр. 4, 12).

Одначе, Господь навчає нас просити, щоб Бог випробовував по мірі наших сил і можливостей та допоміг терпеливо переносити випробування.

Спокуси від диявола

Вони скеровані на зло і гріх. Цих спокус треба остерігатися й ніколи не йти на приманку, бо гріх завжди привабливий, солодкий назовні і гіркий та отруйний всередині.

Гріх небезпечний. Він може зруйнувати віру і схилити на беззаконство.

Святий апостол Петро застерігає нас: «Диявол, як лев, роззявляє пащу, завжди шукає кого прогинути» (1 Петр. 5, 8).

Диявол — ворог Бога і людей. Він діє через наше тіло, розпалюючи в ньому різні пристрасті. Затемняє розум і свідомість. Він діє через недобрих людей, які легко піддаються йому. Іноді діє й сам безпосередньо, скеровуючи наші помисли на лукаве або зневагу Бога.

Диявол намовив ангелів не коритись волі Божій. Він спокусив Єву, щоб вона з їла заборонений овоч, потім Каїна (сина Адама і Єви), щоб він убив свого брата Авеля.

Диявол намагався спокушати Самого Ісуса Христа, Він знав, що Христос Син Божий, знав для чого Він прийшов на землю, тому переслідував Його. Святий євангелист Матвій описує хитрі диявольські спокуси, скеровані проти Спасителя:

«Ісус був одведений Духом у пустиню, щоб диявол Його випробовував. І постив Він сорок днів і сорок ночей, і потім схотів їсти. Прийшов до нього спокусник і сказав: „Скажи, щоб це каміння стало хлібом“. Ісус сказав йому: «Написано: не одним тільки хлібом буде жити людина, а всяким словом, що виходить з уст Божих» (Втор. 8, 3). Тоді диявол привів Його на високе місце і сказав: «Кинься вниз, бо написано: ангели понесуть Тебе і нога Твоя не спіткнеться об камінь» (Пс. 90, 11-12). Ісус сказав йому: «Написано: не спокушай Господа Бога твого* (Втор. 6, 16). Тоді диявол показав Йому всі

царства світу і славу їх і сказав Йому: «Все те я дам Тобі, коли поклонишся мені». Ісус відповів йому: "Іди геть від мене, сатано! Бо написано: Господу Богу твоєму поклоняйся і Йому Єдиному служи"(Втор. 6, 13). Тоді покинув Його диявол, і ангели приступили і служили Ісусові» (Мт. 4, 1-11).

Подібні спокуси від диявола терпів праведний багатостраждальний Іов. Він був богобоязний, справедливий, побожний, уникав зла. Був багатий і славний. Сатана позаздрив Іову. Наслав на нього нещастя, щоб примусити його зректися Бога. У нього забрали все майно, загинули його діти. Але Іов не ганьбив Бога, а розірвавши одержу на собі, сказав: «Нагим я прийшов на світ, нагим і відійду. Господь дав, Господь узяв. Нехай буде благословенне ім'я Господнє. Тоді сатана уразив Іова хворобою прокази. Він тяжко страждав. Його дружина бачила це і питала: «Чи ти ще й досі твердий у своїй вірі, переносячи такі болі і страждання? Скажи недобрі слова на Бога і помри». Іов відповів їй: «Ти говориш як одна з безумних. Чи лише добре приймати від Бога, а лихого ні?»

За його непохитну віру Господь повернув Іову здоров'я і в два рази більше майна ніж те, що він згубив.

Спокуси диявола продовжуються і триватимуть до часу другого пришествя Господа Ісуса Христа.

СЬОМЕ ПРОХАННЯ

Але визволи нас від лукавого.

Тут ми просимо Отця нашого Небесного, щоб визволив нас від впливу диявола (лукавого) і всього того, що приходить від нього, тобто від лукавих діл його і гріха.

«Хто чинить гріх, той від диявола, тому що з початку згрішив диявол» (1 їв. 3, 8).

Апостол Павло навчає як боротися з дияволом:

«Наша боротьба не проти тіла і крові, а проти начальства, проти власті і світоправителів темряви віку цього, проти піднебесних духів злоби. Станьте (проти диявола), опоясавши бедра свої правдою, одягши на себе броню праведності, взувши ноги в готовість Євангелія миру і взявши щит віри, який погасить всі розпалені стріли лукавого. Візьміть і шолом спасіння та духовний меч — Слово Боже. Моліться кожного часу духом невсипуще та з терпеливістю» (Еф. 6, 12, 14-18).

СЛАВОСЛОВЛЕННЯ

Бо Твоє є Царство, і сила, і слава на віка. Амінь.

Цими словами, що ними закінчується молитва Господня, ми благаємо собі в Отця Небесного милостей в надії, що Він в силі дати нам те, чого ми просимо в усіх семи проханнях, бо це в Його владі і проситься для Його слави. В той

же час ми віддаємо Йому достойну пошану, думаючи про Його вічне Царство, силу і славу.

Також ми стверджуємо, що просимо з вірою без сумніву, як і навчає нас апостол Яків: «Коли щось потрібно кому, нехай просить у Бога, що всім дає без докору, і Він дасть йому. Нехай просить з вірою, не сумніваючись, бо хто сумнівається, той подібний до морської хвилі, яку піднімає вітер і роздуває» (Як. 1, 5-6).

А святий євангелист Матвій передає нам науку Ісуса Христа: «Просіть і дасться вам, шукайте і знайдете, стукайте і відчинять вам. Бо кожний, хто просить, отримує; хто шукає, знаходить; хто стукає, тому відчиняють. Бо чи є між вами такий чоловік, який, коли син його просить хліба, дасть йому камінь, а коли просить рибу, дасть йому змія? То ж коли ви, будучи злі, даєте блага дітям вашим, то тим більше Отець ваш Небесний дасть блага тим, що просять у Нього» (Мт. 7, 7-11).

«Амінь» означає істинно так.

Заповіді блаженства

Розділ 8. Заповіді блаженства Батьківська категорія: Бібліотека - Основи віри

Господь Ісус Христос одного разу так сказав: «Що ви звете Мене «Господи, Господи а не робите так, як Я кажу Вам?» (Лк. 6, 46).

«Не всякий, хто каже Мені: «Господи, Господи увійде в Царство Небесне, а той, хто виконує волю Отця Мого Небесного» (Мт. 7, 21).

З цих слів ясно стає, що самої молитви не досить, щоб стати угодним Богові і спільником Царства Небесного. До молитви треба ще додати добрі діла — виконування заповідей Божих. Серце наше повинне бути сповнене готовністю завжди чинити так, як заповідав Господь, бо інакше й молитва і віра наші будуть марними.

«Наближаються до Мене люди, — каже Господь, — устами своїми шанують Мене, а серце їхнє далеко від Мене. Даремно вони шанують Мене» (Мт. 15, 8-9).

І ось Господь показує нам, так би мовити, установчі засади, з яких виходять оті добрі діла. Він дає нам дев'ять заповідей блаженства, а саме:

1. Блаженні убогі духом, бо таких є Царство Небес не.
2. Блаженні ті, що плачуть, бо вони втішаться.
3. Блаженні тихі, бо вони досягнуть землю.
4. Блаженні голодні та жадні на правду, бо вони на ситяться.
5. Блаженні милостиві, бо вони помилювані будуть.
6. Блаженні чисті серцем, бо вони Бога побачать.
7. Блаженні миротворці, бо вони синами Божими на звуться.
8. Блаженні вигнані за правду, бо таких є Царство Небесне.
9. Блаженні ви, коли вас ганьбитимуть і гнатимутьта щиритимуть про вас усяку лиху славу та наклепи ради Мене. Радійте і веселіться, бо велика нагорода вам на небесах.

Необхідно звернути увагу на таке:

У Старому Заповіті Господь наказував з примусом, наприклад у 5-й заповіді: «Шануй батька й матір...» а далі: «хто злословить батька або матір, смертю нехай буде покараний» і інше (див. книгу Второзаконня).

А в Новому Заповіті Господь ніколи не примушує. Як кроткий і смиренний серцем (Мт. 11, 29), Він радить, закликає, щоб охоче прийняли Його вчення і зазначає, які будуть наслідки для тих, що будуть його виконувати. Тому в кожній заповіді блаженства треба бачити дві частини: у першій Господь дає заповідь-пораду, а в другій визначає нагороду.

Розглянемо тепер усі дев'ять заповідей окремо.

ПЕРША ЗАПОВІДЬ БЛАЖЕНСТВА

Блаженні убогі духом, бо таких є Царство Небесне.

У слові «блаженні» розуміємо дві сторони. Перша: блаженні щасливі в собі тим, що досягнуть Царство Небесне з вічною радістю та втіхою. Друга: їх ублажить Господь, похвалить, приласкає, обдарує славою; їх ублажать і ангели та святі, їх ублажатиме й Церква Христова на землі.

Що означає бути убогим духом?

Гордощі — найтяжчий гріх перед Богом. Через гордощі упав один з найперших ангелів і став сатаною. Упали й ті, що послухали його. Через гордощі упали Єва й Адам, втратили своє райське блаженство і накликали прокляття та страждання на всі покоління свої.

Горді ніколи не досягнуть Царства Небесного, бо вони лише собі служать, собі поклоняються. Вони не можуть любити інших і комусь робити добро. Тому Господь і відзначає, що Царство Небесне можуть досягнути тільки убогі духом.

Бути убогим духом значить бути завжди переконаним, що наш розум, наша мудрість, наші сили перед Богом нічого не варті. Що ми нічого свого не маємо, а маємо лише те, що нам дає Господь. Також, що своїми силами ми нічого доброго не можемо зробити, якщо Господь не допоможе нам, пославши благодать Духа Свого. Отже треба не покладатися на себе, а у всьому вдаватися до милосердя Божого. Убогість духовну святий Іван Золотоустий коротко зве смиренномудрієм (бесіда 15-а на Євангеліє від Матвія).

Убогість духа не залежить від маєтків, від матеріального багатства. Не залежить вона також від високої освіти людини або доброї земної слави.

Багатство, навіть якщо воно нажите правдою, не є нашою власністю. То дар Божий, який дається нам тимчасово, бо Господь зубожує і збагачує, понижує й підносить (1 Цар. 2, 7). Тому на матеріальні блага треба дивитися як

на тлінні, нетривкі й скороминущі. На них не можна покладатися й віддавати їм свого серця. Вони не замінять благ духовних.

«Коли багатство намножується, не віддавайте йому серця» (Пс. 61, 11).

«Бо яка користь людині, коли вона і весь світ пригорне, а душу свою занапастить? Або який викуп дасть людина за душу свою?» — каже Господь (Мт. 16, 26).

Не гріх бути багатим праведно, але тяжкий гріх гордитися своїм багатством і бути скупим. Праведний Іов також був багатий, але це йому ніскільки не зашкодило бути убогим духом (див. книгу Іова).

Але матеріальне убозство більше сприяє досягненню Царства Небесного, ніж багатство, бо воно паралізує гордощі.

«Коли хочеш досконалим бути, піди продай майно твоє, роздай убогим і будеш мати скарби на небесах. Приходь і йди за мною» (Мт. 19, 21). Так сказав Христос багатому юнакові, який хотів унаслідувати Царство Небесне й життя вічне. І до апостолів каже:

«Істинно кажу вам: трудно багатому увійти в Царство Небесне» (Мт. 19, 23).

Але й матеріальне убозство тільки тоді сприяє нам досягнути Царство Небесне, коли ми або добровільно його собі вибираємо, як це робили багато святих, або, якщо воно не від нас залежить, ми несемо його з покорою, дякуємо Богові за те, що Він нам дає і не заздримо чужому.

Також можна бути й дуже освіченою людиною, а через те і славною, а в той же час пам'ятати, що знання дає Бог, як сказано:

«Господь дає мудрість; із уст Його знання й розум» (Прит. 2, 6).

І треба казати, як кажуть багато вчених: «Я тільки те знаю, що нічого не знаю». Бо справді, людське знання ніщо в порівнянні із знанням Божим.

Свої знання такі люди скеровують на пізнання Бога. Бо найвище знання — то Богознання (їв. 17, 3).

Убогим належить Царство Небесне. Коли воно прийде?

Для них воно починається вже в цьому житті. Бо смиренна і покірна волі Божій людина вже тепер знаходить у своїй душі блаженний мир. Вона лагідна до всіх, весела і спокійна.

Повноту ж Царства Небесного убогі духом досягнуть у житті вічному.

Духовне убозство або смиренність — то ґрунт до добродійств; з нього вони виростають. То перший щабель на драбині до Царства Небесного, бо з нього починаються всі інші чесноти й добродійства.

ДРУГА ЗАПОВІДЬ БЛАЖЕНСТВА

Блаженні ті, що плачуть, бо вони втішаться.

Говориться тут не про всякий плач. Люди часто плачуть із-за примх, або з образи, або з інших життєвських причин. Не про такий плач тут говорить Господь. Коли людина уянить собі свої провини перед Богом, свою нікчемність, убогість та недосконалість, безперечно вона почне сумувати, плакати й смирятися та благувати у Бога помочі. Людські ж недосконалості та помилки вона почне пробачати, а не осуджувати. Більше того, буде поспішати допомогти кожному нещасному в його помилках та нерозважностях. Тому й сказано:

«Скорбота перед Богом незмінне приводить до покаяння на спасіння, а журба світу цього приводить до смерті» (2 Кор. 7, 10).

Святий Іван Золотоустий у своїй молитві каже: «Господи, дай мені сльози і пам'ять про смерть та розчулення» (Молитви вечірні).

Чому великий святитель просить у Господи сліз?

Сльози в покаянні — то найкращі ліки для гріховних недуг. Покаянні сльози — то дар Божий, і щасливий той, хто його має.

Нерозкаяний і гордий грішник не заплаче, бо скам'яніле його серце не зм'ягчається. То страшний стан душі. То гріховна смерть, бо закам'янілий грішник не може покаятися.

Для того, щоб заплакати перед Богом, треба осудити себе перед своєю совістю, як блудний син (Лк. 15, 11-32). Тоді починається сумування над собою, поклик до молитви, а в щирій молитві мимоволі починається святий покайний плач. Сльози в самотній молитві — то вірна ознака щирого сумування за свою гріховність і ознака щирого покаяння.

Що обіцяє Господь тим, що плачуть?

Вони втішаються доброю Христовою втіхою. Господь заспокоїть їх, обгорне ласкою Своєю, простить їм провини їх, окриє Своєю благодаттю і вже тепер наповнить тихою мирною радістю серця їх, Але істинно висока втіха чекає їх на небесах, де світла оселя всіх праведників.

Отже цією заповіддю Господь ублажає тих, що плачуть, молячись за гріхи свої, і в той же час навчає нас, щоб скорбота за наші гріхи не доходила до відчаю. Хоч би який тяжкий був гріх, у Господа милосердя більше. Треба тільки каятися та не втрачати надії.

ТРЕТЯ ЗАПОВІДЬ БЛАЖЕНСТВА

Блаженні тихі (смиренні, незлобиві), бо вони осягнуть землю.

У цій заповіді Господь ублажає тихість духа людини. По суті, тихість духа — це лагідна духовна рівновага, пройнята обережністю: нікого не ображати й самому не ображатися ні за яких оставин. Коротко — мирний дух. Блаженні

ті, хто зусиллям над собою здобув собі оту величну чесноту — християнську тихість! У них в серці завжди перебуває лагідний радісний спокій. Вони завжди задоволені з своєї долі і дякують Богові. Вони ні на кого не нарікають і нікому не заздять. Такі люди правдиво щасливі: їх любить Господь і завжди радує Своєю божественною радістю. Вони терпеливо й спокійно переносять усяке лихо і навіть серед великого горя знаходять в душі своїй утіху.

Звідки походить ота свята тихість?

Той, хто зрозумів свою недосконалість, хто усвідомив, що без Божої помічі він ніщо, той не має підстав гордитися і ставити себе вище інших. Цим він здобув смирення, убогість духа. А від цієї першої основної чесноти починають виявлятися інші.

Яку землю досягнуть тихі?

Найвиразніше це справдилось на християнах. Вони більше трьох століть були гнані, без жалю нищені, а врешті вони опанували всі країни землі, якими так міцно володіли поганські народи.

Але істотніше говорить Господь про «Землю живих», про тих, які вже не вмирають, про землю вічного життя, що про неї апостол каже:

«Нового неба й нової землі ми по Його обітуванню чекаємо, на яких правда живе» (2 Петр. 3, 13).

«Вірую, що побачу блага Господні на Землі живих» (Пс. 26, 13).

ЧЕТВЕРТА ЗАПОВІДЬ БЛАЖЕНСТВА

Блаженні голодні та жадні на правду, бо вони наситяться.

У цій заповіді говориться про правду, що про неї каже пророк Давид:

«Праведний Господь, любить правду, до праведних звернені очі Його» (Пс. 10, 7).

Хто живе серцем у Богові, тому кривда противна: вона для нього чужа і мучить його. Праведний всюди бажає правди й справедливості, а також праведності, що вміщає в собі всі добродійства. Такі люди любі Богові, тому Господь їх ублажає. Але говориться тут і про іншу правду, про яку сказано у пророцтві Даниїла: «Приведеться правда вічна» (Дан. 9, 24). Тут мова йде про виправдання винної перед Богом людини через благодать і віру в Господа Ісуса Христа.

Про ту ж правду каже й апостол:

«Виправдання Боже через віру в Ісуса Христа у всіх і на всіх віруючих, бо немає різниці, тому що всі згрішили і позбавлені слави Божої. (Ми) одер-

жуємо виправдання даром по благодаті Його, викупленням у Христі Ісусі» (Рим. 3, 22-24).

Голодні і жадні на правду — хто вони?

Це ті, що люблять добро і роблять його, але не вважають себе за праведників і не покладаються на свої добрі діла, а визнають себе грішниками і винуватцями перед Богом. Тому молитвою віри з надією вони бажають благодатного виправдання перед Богом через Ісуса Христа.

Як розуміти слово «наситяться»?

Господь обіцяє голодним і жадним на правду, що вони наситяться, подібно до того, як голодні і спрагли задовольняють їжею й питтям свою спрагу і тим підкріплюють свої сили. Так і вони одержать від Господа задоволення своїх бажань. Він пошле їм також благодатні сили для дальших добродійств ще тут на землі.

Але повне задоволення Господь обіцяє їм у житті вічному, як каже пророк: «Пасищуся, коли стану перед славою Твоею» (Пс. 16, 15).

П'ЯТА ЗАПОВІДЬ БЛАЖЕНСТВА

Блаженні милостиві, бо вони помилувані будуть.

Ніщо так не умилоштивляє Бога, як милостиня, як милосердя.

«Милості хочу, а не жертви», — сказав Господь через пророка (Ос. 6, 6). Те саме повторив Христос (Мт. 12, 7).

На Своєму останньому суді, Господь скаже до праведних:

«Прийдіть, благословенні Отця Мого, унаслідуйте Царство, приготоване вам від початку світу. Я голодний був, ви нагодували Мене; хотів пити, ви напоїли Мене. Роздягнений був, ви зодягнули Мене; подорожнім був, ви прийняли Мене; хворий був, ви відвідали Мене; у в'язниці був, ви прийшли до Мене» (Мт. 25, 35-36).

«Милосердя перевищує суд» (Як. 2, 13).

Милостиня на протязі всієї історії людства високо оцінюється в очах Божих.

Так Авраам, будши милостивим, прийняв Бога у Святій Тройці, що явився йому під виглядом подорожніх (Бут. 18, 1-22).

Праведний Іов так каже до друзів: »Я спас страждальця, що плакав, і сироту безпорадного... Я був очима сліпому і ногами кривому. Я був батьком для убогого» (Іов. 29, 12, 15-16).

Товіт так навчає сина свого Товію:

«Від майна твого подавай милостиню, і нехай око твоє не шкодує, коли будеш творити милостиню. Ні від якого жебрака не відвертай лиця твого, тоді й від тебе не відвернеться» (Тов. 4, 7).

«Праведний милує й позичає» (Пс. 36, 21).

«Пе відмовляй у допомозі, коли рука твоя в силах це зробити» (Прит. 3, 27).

З особливою силою милостиню похваляє Христос: «Всякому, хто просить у тебе, дай і від того, хто хоче позичити у тебе, не відвертайся... Добро творить тим, що ненавидять вас» (Мт. 5, 42, 44).

Іван Золотоуст про милосердя каже так: «Різноманітні образи милосердя, широка ця заповідь» (Бесіда 15-а на Євангеліє від Матвія).

І справді: милосердя можна чинити на кожному кроці. Допоможи немічному й старому, поможи підняти, уступи місце старшому, покажи дорогу тому, хто не знає куди йти, порадь людині у скрутному стані, допоможи нещасному матеріально, скільки можеш.

Цих образів милосердя безліч. Ось головніші:

Діла милості для тіла людини:

1. Нагодуй голодного.
2. Напій спраглого.
3. Зодягни нагого або такого, що не має пристойної одежі.
4. Відвідай хворого, розваж, порадь, допоможи видужати. Прохай за нього лікарів. А якщо має вмирати, то постарайся зменшити йому страждання їжею, питтям, ліками, розвагою. Коли ж умре, допоможи достойно поховати.
5. Прийми подорожнього в хату, нагодуй і дай йому відпочити.
6. Поховай або допоможи поховати померлого в убожестві.

Діла милосердя для душі:

1. Умов грішника й наверни його з загибельної дороги на добру (Як. 5, 20).
2. Навчи віри й добра того, хто не знає.
3. Подай ближньому добру вчасну пораду під час його труднощів або тоді, коли він не помічає небезпеки.
4. Молися за нього Богові, щоб допоміг йому.
5. Утіш і розваж засмученого.

6. Не віддавай злом тим, що спричиняють тобі прикрість.
7. Від серця прощай тим, хто тебе скривдив.
8. Допоможи й порадь хворому поговіти, щоб йому не вмерти без Святого Причастя.

Чи не суперечить кара ділам милосердя?

Не суперечить лише тоді, коли кого карають по суду за справжні злочини, при чому або для того, щоб злочинця виправити, або за правосуддям припинити його злочини та уберегти інших від небезпеки.

Яка ж нагорода милостивим?

Вони помилувані будуть. За їх милості до них буде Милостивим Господь на Страшному Суді Своєму. Але й тепер їх милосердя покриє багато гріхів.

А що чекає немилостивих?

Те, що каже апостол Яків: «Суд без милості тим, що не були милостиві» (Як. 2, 13; див. Мт. 25, 41-46).

ШОСТА ЗАПОВІДЬ БЛАЖЕНСТВА

Блаженні чисті серцем, бо вони Бога побачать.

Щоб відповісти на питання, що значить бути чистим серцем, треба насамперед взяти до уваги, що не можна змішувати поняття «чистосердечність» і «чистота серця».

Чистосердечність — це щирість, якою людина нелицемірно висловлює те, що в неї на душі, а коли щось добре робить, то не на показ, а з доброго наміру. Але це лише нижчий ступінь чистоти серця.

Повної ж чистоти серця людина досягає постійним зусиллям над собою у виконанні Божих заповідей та щирою молитвою. Постійним думанням про Бога та про все божественне вона проганяє з свого серця все гріховне — і помисли, і бажання, і тілесні пристрасті, бо все те гине від божественного, як темрява від світла.

Тоді сердце людини правдиво стає храмом Духа Святого (1 Кор. 6, 19), бо в ньому оселяється Бог, як і сказано через пророка: «Оселяся в них і ходитиму (в них)» (2 Кор. 6, 16). Те ж і в книгах пророків Єремії (3, 19) та Осії (1, 10).

Так і Христос каже: «Хто любить Мене і дотримується слів Моїх, того й Отець Мій полюбить, і Ми прийдемо до нього й оселю у нього (в серці) створимо» (їв. 14, 23).

«Ось Я стою коло дверей (серця) і стукаю. Хто почує голос Мій і відчинить двері, Я ввійду до нього і буду вечеряти з ним, а він зо Мною (буде в серці в нього)» (Об. 3, 20).

Тоді серце такої людини наповнюється тихою святою радістю й безмежною любов'ю до Бога і всього Божого. Молитва стає для неї немов би диханням, вона повторює ім'я Боже безперестанно, як і каже пророк Давид:

«Які солодкі для гортані моєї слова Твої і солодші від меду устам моїм» (Ще. 118, 103).

Не тяжко зрозуміти, що буде виливати з себе таке серце (Мт. 7, 17-18).

За свідченням праведних, молитва тоді для людини стає великою радістю, бо вона немов би поринає в Богів і ніби сама стає часткою божественного, її серце наповняє якийсь невимовний радісний мир, лагідність і любов до всіх.

«Хочеться всіх обняти, кожному зробити щось добре і поділитися тією святою небесною солодкістю. Які то велично прекрасні переживання!.. Господи, дай кожному християнинові хоч на хвилиночку спробувати тієї радості, тоді він назавжди буде Твій» (з життя святих).

Як і коли чисті серцем побачать Бога?

Не очима тіла, а очима просвіченого серця (Еф. 1, 18). Уже тепер на кожному місці.

«Я бачу Господа перед собою завжди, — каже пророк Давид, — бо Він праворуч мене» (Пс. 15, 8).

Чисте від гріховності серце також здатне бачити (відчувати) Бога, як чисте око спостерігає й бачить світло.

Але споглядаючи чистим серцем Бога тепер, праведники сподобляться побачити Його, як Він є, в житті вічному. Святий апостол Іван Богослов пише так:

«Улюблені! Ми тепер діти Божі; але ще не відкрилося, що ми будемо. Знаємо тільки, що коли відкриється, будемо подібні до Нього, тому що побачимо Його, як Він є. І кожний, хто має цю надію на Нього, очищає себе через те, що Він чистий» (1 їв. 3, 2-3).

Отже нагорода така, якої тепер ми собі уявити не можемо, і блаженство вище нашого розуміння.

СЬОМА ЗАПОВІДЬ БЛАЖЕНСТВА

Блаженні миротворці, бо вони синами Божими назвуться.

Ця заповідь навчає нас, що Христос Господь, Єдинородний Син Божий, прийшов на землю не для того тільки, щоб примирити людей з Богом, взявши на Себе провини їхні, а ще й для того, щоб і їх примирити між собою. На протязі усього Свого земного життя Він навчав людей жити у згоді й однодушності:

«Мир zostавляю вам, мир Мій даю вам, не такий, як люди дають вам», — каже Він апостолам (їв. 14, 27).

«Щоб усі були одно, як Ти, Отче, в Мені і Я в Тобі, щоб і вони в Нас були одно», — каже Христос у Перво-священницькій молитві до Отця Небесного (їв. 17, 21).

«Мирися з суперником своїм скоріше, поки ти ще в дорозі з ним (поки ще живеш)» (Мт. 5, 25).

«Бог не є (Бог) безладдя, а Бог миру (згоди)», — вказує апостол Павло (1 Кор. 14, 33).

Христос навчає не мститися, а прощати братові провину хоч до 70 раз по сім (Мт. 18, 22), і то - для згоди.

Так і апостол благає: «Браття, коли то залежить від вас, зо всіма мир (згodu) майте» (Рим. 12, 18).

Як же практично виконувати цю заповідь?

Треба бути лагідним з кожною людиною, себе не вивищувати, а її не понижувати. Не давати приводу до незгод, а коли хтось інший такий привід дає, то поспішитися затерти той привід. Якщо ж сталася незгода, то силкуватися припинити її, навіть поступившись дечим своїм, якщо те не суперечить обов'язкові й не спричинить комусь прикrostі. Старатися примирити тих, що ворогують, а як не вдасться, то молитися за них Богові, щоб зм'ягшив їх серця і привів до згоди.

«Миротворці синами Божими назвуться», — каже Господь. Що означає таке обітування?

Воно відзначає високість подвигу миротворців, а також і велич їх нагороди. Оскільки вони подвигом своїм стали подібні до Єдинородного Сина Божого, то й самі вони стають благодатними синами Божими і, як сини, будуть співнаслідниками Божими через Ісуса Христа (Гал. 4, 7).

Височезний ступінь нагороди!

ВОСЬМА ЗАПОВІДЬ БЛАЖЕНСТВА

Блаженні вигнані за правду, бо таких є Царство Небесне.

«Праведний Господь любить правду, на праведних дивиться лице Його» (Пс. 10, 7).

«Невірна вага — мерзенність перед Господом, вага ж вірна приємна Йому» (Прит. 11, 1).

Від кого неправда?

Від диявола.

«Диявол... не встояв у правді, бо в ньому немає правди. Коли ж говорить неправду, то говорить від свого, бо він сам неправда, лжець і отець неправди», — каже Христос (їв. 8,44).

Христос є «Путь і Істина й Життя» (їв. 14, 6), і «всяка неправда не від Істини» (1 їв. 2, 21), а від лукавого.

Тому Христос так похваляє правду і обіцяє таку високу нагороду гнаним за правду.

Чого навчає ця заповідь?

Нею Господь навчає нас бути правдивими й справедливими. Навчає любити правду і мужньо її відстоювати, хоч би довелося за неї й потерпіти зневагу, гоніння і навіть смерть.

Проти цієї заповіді страшний гріх — свідчити проти правди або давати неправдливу присягу іменем Господнім.

Що ж обіцяє Господь гнаним за правду?

Царство Небесне. Бо вони, борючись за правду, уподобилися Христу Господу, Який Сам перетерпів велике гоніння за правду. Господь вважає справедливим винагородити їх за страждання, що їх вони зазнали за правду.

ДЕВ'ЯТА ЗАПОВІДЬ БЛАЖЕНСТВА

Блаженні ви, коли вас ганьбитимуть і гнатимуть та щиритимуть про вас усяку лиху славу та наклепи ради Мене. Радійте і веселіться, бо велика нагорода вам на небесах.

Цією заповіддю Господь навчає бути готовими перетерпіти за Його ім'я зневагу, гоніння і навіть саму смерть. В іншому місці Він каже:

«Якщо світ вас ненавидить, то знайте, що Мене раніше, ніж вас, він ненавидів. Бо якби ви були від світу (цього), то світ своїх любив би, а як ви не від світу цього, бо Я вибрав вас від світу, через те ненавидить вас світ. Коли Мене гнали, то й вас гнатимуть» (їв. 15, 18-20).

«На світі (цьому) скорбні будете, але будьте мужні: Я переміг світ» (їв. 16, 33).

Так ще до страждань Своїх у цій заповіді блаженства Христос провістив сумну долю Своїх послідовників, але утішив їх, щоб не сумували під час гонінь, а раділи й веселилися, бо нагорода їм велика на небесах.

Тому то кожний, хто називає себе християнином, повинен бути готовим з радістю прийняти зневагу, вигнання, страждання й саму смерть за ім'я Христове, за святу Православну віру, за Церкву Христову. Цей подвиг є подвиг муче-ничий. Його з великою честю виконали мільйони мучеників і воїстину одержали велику нагороду на небесах.

Закон Божий і заповіді

Що таке закон?

Закон — це правила, дані Богом людям, яких вони повинні триматися в житті, щоб жити боговгодно, відповідно своєму від Бога призначенню.

Що таке заповіді?

Це окремі статті закону, в яких коротко, але точно, вказано, як повинні жити люди: що виконувати, а від чого ухилятися.

Отже, Господь дав закон для того, щоб люди могли розпізнавати, які діла добрі, а які лукаві. Перше закон внутрішній (сумління), потім зовнішній (заповіді).

Внутрішній закон існував завжди, у всіх людей. Про це так говорить Святе Письмо: Погани, які не знають Божого закону, «виявляють, що діло закону у них написано на серцях, їхні думки то звинувачують, то виправдують одна одну» (Рим. 2, 15).

Але після гріхопадіння люди стали легко підпадати впливам лукавого, забували Бога, стали провадити лише тілесне життя і керуватися лише хотінням тіла. Тим вони заглушили голос духовного внутрішнього закону — голос сумління. Щоб пробуджувати їхню свідомість і утримувати їх на шляху праведного життя, Господь дав зовнішній закон — закон заповідей.

«Бо для чого ж закон? — каже апостол. — Він даний потім з причин переступів... через ангелів, рукою посередника (Мойсея)» (Гал. 3, 19).

Кола і як даний зовнішній закон?

Закон заповідей даний був людям на горі Синаї через пророка Мойсея у п'ятдесятій день після виходу Ізраїльтян з Єгипту. В пустині на горі Синаї Бог явив Свою присутність у вогні блискавок та в хмарах і голосом, подібним до грому, висловив Свій закон. Потім дав його через Мойсея, написаний на двох скрижалях — кам'яних дошках-таблицях.

Головніші заповіді даного Богом Закону такі:

ПЕРША СКРИЖАЛЬ

1. Я є Господь Бог твій; нехай не буде в тебе інших богів, крім Мене.
2. Не твори собі кумирів і всякої подоби того, що (ти бачиш) на небі вгорі, на землі внизу, і в водах під зем лею; не поклоняйся їм і не служи їм.
3. Не призивай імені Господа Бога твого всує (марно, кощунно, без пошани).
4. Пам'ятай день суботній, щоб святити його: шість днів працею і роби в них усі діла твої; день же сьомий, субота — Господу Богу твоєму. (В Новому Заповіті Господь постановив святкувати день воскресний (неділю), тобто перший день тижня.

ДРУГА СКРИЖАЛЬ

5. Шануй батька й матір: добре тобі буде і довго будеш жити на землі.
6. Не вбивай.
7. Не перелюбствуй.
8. Не кради.
9. Не будь неправдивим свідком на ближнього твого.
10. Не побажай жони приятеля твого, не побажай дому ближнього твого, ні поля його, ні слуги його, ні служниці його, ні вола його, ні осла його, ні всього, що є у ближнього твого.

Ці заповіді дані народові ізраїльському. Але й ми повинні їх виконувати, бо вони дані для всіх людей і на всі часи людського життя. Вони є тим самим законом, який, по слову апостола, написаний у серцях їх з початку (Рим. 2, 15).

Господь Ісус Христос не відмінив заповіді, а навпаки велів дотримуватися їх і виконувати пильніше, ніж їх виконували до Його пришествя (Мт. 5, 17-48).

Чому заповіді написані на двох скрижалях і не порівно, а на одній чотири, а на другій шість?

Тому, що в перших чотирьох заповідях заповідається любов до Бога, а в останніх шести — любов до ближніх.

Цей розподіл повторив і Сам Господь Ісус Христос. Один законник спитав Його: «Яка заповідь найбільша в законі?» Він відповів: «Полюби Господа Бога твого всім серцем твоїм, і всією душею твоєю, і всім розумінням твоїм. Це

перша і найбільша заповідь. А друга подібна до неї: «Полюби ближнього твого, як самого себе!» На цих двох заповідях увесь закон і пророки основуються (Мт. 22, 36-40).

Хто ж наші ближні?

Всі люди, бо всі вони — творіння Єдиного Бога і народилися від одного подружжя — Адама і Єви. Значить всі вони нам брати по крові. А ще більше — близькі нам по вірі, як діти Єдиного Небесного Отця і матері — Православної Христової Церкви.

Чому нема заповіді про любов до себе?

Тому, що по природі ми любимо себе. Одначе любов до себе не потрібно доводити до самообожнювання. Любити себе треба тільки як творіння Боже і для Бога. Оберігати себе треба для ближніх, не допускати себе до скотоподобія і тим зневажати гідність людини. Любити ж ближніх треба для Бога як Боже творіння, бо так заповідав Бог.

А любити Бога - це природний обов'язок людини, як любов дитини до свого батька. Любов прив'язує нас до Бога, і Бога прихиляє до нас.

Любов до себе ми мусимо приносити в жертву любові до ближніх, як і каже Господь: «Немає більшої любові над ту, коли хто душу свою покладе за друзів своїх (за ближніх)» (їв. 15, 13).

А любов до себе й до ближніх треба приносити в жертву любові до Бога.

«Хто любить батька або матір більше, ніж Мене, той не достойний Мене, і хто любить сина або дочку більше, ніж Мене, той не достойний Мене», — каже Христос (Мт. 10, 37).

ПЕРША ЗАПОВІДЬ

Я є Господь Бог твій; нехай не буде в тебе інших богів, крім Мене.

Ця заповідь є найвище Богооб'явлення людям. Нею Сам Господь у гromі й блискавці проголошує: «Я є! Я — Господь Бог твій!»

Це абсолютна Істина, її приймаємо без ніяких умов. Це перший догмат, даний всім людям Самим Богом. Тому ніхто з людей не має права сказати: «Я не знаю, чи є Бог».

Одначе знати чи вірити, що Бог є, не досить. Цією заповіддю Господь велить нам пізнавати Господа Бога, бо коли люди вже визнавали «інших богів», то треба пізнати який же Істинний Бог.

«Шукайте Господа, коли можна знайти (пізнати) Його», — каже Господь через пророка Ісайю, — «призывайте Його, коли Він близько..» (Іс. 55, 6). «Нахиліть вухо ваше і послушайте, і жива буде душа ваша» (Іс. 55, 3).

Звідкіля ж навчитися Богознання?

Джерелом Богознання є об'явлення Боже, записане у святих книгах Біблії і святих піснях та молитвах богослуження. Треба уважно слухати в церкві науку про Бога і розмовляти з більш досвідченими правовірними людьми.

Треба вивчати Святе Письмо і не тлумачити його по своєму власному розумінню, а сприймати його так, як приймає його Свята Православна Вселенська Церква. Для того треба читати вчення Отців і Учителів Церкви, як свв. Васи-лій Великий, Григорій Богослов, Іван Золотоустий та ін.

Чи можна пізнати саме Божество?

Ні. Божество вище людського, навіть ангельського розуміння, як і каже апостол: «Божого (життя) ніхто не знає, тільки Дух Божий» (1 Кор. 2, 11). Ні Божества, ні Божого розуму розум людський збагнути не може, як не може він своїм знанням охопити всесвіту, бо малим великого охопити не можна. Тому ніхто не в силах обчислити розум Божий або силу Богу. А коли б хтось насмівся таке робити, то був би подібний до того, що хотів у пляшку вмістити океан. Тому не треба читати таких книжок, які критикують діла Божі, тому, що то безумство і богопротивне нахабство, адже перший сатана хотів порівнятися з Богом і знецінював діла Його.

Що означають слова: «Нехай не буде в тебе інших, богів, крім Мене?»

Цими словами Господь забороняє кого б то не було вважати за Бога і віддавати йому пошану, як Богові.

«Я — Господь, і іншого немає, крім Мене», — каже Господь через пророка Ісайю (Іс. 45, 5).

Що ж наказує нам перша заповідь?

Перша заповідь наказує нам визнавати й шанувати всім серцем лише Єдиного Бога Істинного:

1. Вірувати в Бога.
2. Ходити перед Богом, цебто завжди пам'ятати про Бога і у всьому поводити себе боговгодно, знаючи, що Він кожную хвилину бачить і знає не тільки діла й слова наші, а й найтаємніші помисли наші.
3. Боятися Бога, або благоговіти перед Ним, і гнів Отця Небесного вважати для себе найбільшим нещастям, а тому старатися не гнівити Бога гріхами, а благоугождати Богові по корою та добрими ділами.

4. Любити Бога всім серцем, усім розумінням і всією істотою своєю.
5. Надіятися на Бога, знаючи Його всемогутність і любов до нас.
6. Коритися Богові і бути завжди готовими виконувати повеління Його; не ремствувати, якщо доля наша іноді буває не такою, як ми б хотіли.
7. Поклонятися Богові, як найвищій і найсвятішій Істоті.
8. Прославляти Бога, як всенайдосконалішого, всемогутнього, всепремудрого, всеблагого і всеправедного.
9. Дякувати Богові, що створив нас, піклується нами і спасає нас.
10. Призивати Бога в молитві при кожному ділі й на кожному місці, як всеблагого і всемилосердного Помічника й Порадника.

Шанувати Бога ми повинні не тільки самі в собі, а пошану і служіння Йому виявляти й назовні, а саме:

1. Проповідувати всім і всюди, що Бог є, що Він Отець наш Небесний, а ми творіння Його. Всюди оберігати славу Його. Не відхилятися від Нього ні при яких обставинах, хоч би довелося й постраждати та вмерти за ім'я Його.
2. Завжди брати участь у громадському богослуженні, що встановлено від Бога і заповіджено Святою Православною Церквою.

Щоб точніше виконувати цю заповідь Божу, треба знати, чого кожна людина повинна оберігатися:

1. Безбожності. Розпутні й жорстокі люди, бажаючи заспокоїти свою зіпсовану совість, що ніби вони за свої злочини не будуть відповідати перед Богом, переконують себе, що ніби Бога немає. Як говориться у псалмі: «Сказав безумний у серці своїм: «немає Бога». І повіривши в те, ще більше починає грішити: «розтлилися, омерзенилися в ділах своїх» (Пс. 13, 1).
2. Багатобожжя. Деякі люди впадають в іншу крайність і думають, що Бог не Один, а що їх багато, або природу вважають всебогом, або душу людську — часткою Божества. Така ересь зветься «пантеїзмом». Вона рівнозначна й безбожництву, бо відкидає Єдиного Живого Бога і противна Богові, Який сказав: «Я Перший, Я й Останній, і крім Мене немає Бога» (Іс. 44, 6). «Я Господь, це Моє ім'я, слави Моєї іншому не дам і хвали Моєї ідолам (видуманим богам)» (Іс. 42, 8).

3. Невірства та полувірства чи маловірства. Це буває тоді, коли люди або зовсім не вірують у Бога, або начебто вірують і визнають, що Бог є, але не вірять в Його об'явлення, що Бог знає все, турбується про створений Ним світ і, особисто, про кожну людину. Сюди ж стосується й байдужість до Бога і своєї душі.
4. Єресі, коли люди до богооб'явлених істин, визнаних Всесвітньою Церквою, додають щось від себе, суперечне правді, перекручують догмати по своєму, або ж тлумачать Святе Писання суперечно церковному розумінню чи відкидають щось, наприклад: Страшний Суд, загробне життя, святий хрест і ін.
5. Розколу, тобто своєвільного ухилення від єдності Богошанування й від єдності з Вселенською Церквою через які-небудь дрібниці, по впертості або з честолобства.
6. Боговідступництва, коли люди із страху або заради вигод світу відступають від Бога і святої істинної віри.
7. Відчаю, коли грішник втрачає надію, що може бути помилуваний Богом і тоді вже цілком віддається своїм беззаконням, ставши у ворожнечу проти Бога.
8. Чаклунства, коли люди, нехтуючи віру в Божу силу, шукають допомоги в різних чарах та прикметах, вірять у злу силу різних тварин, прикликають злих духів і намагаються діяти ними.
9. Суєвірства, коли люди починають вірити в силу якоїсь звичайної речі, наприклад вузликів на чомусь, голки в полі чи чогось подібного, надіються на це, навіть бояться.
10. Лінощів до молитви, лінощів піти до церкви на богослуження.
11. Любові до чогось більшої, ніж до Бога, наприклад до окремої людини, до окремої науки або мистецтва не заради Бога.
12. Людиноугодництва, коли хтось силкується догодити тій чи іншій людині на шкоду Божій славі, забувши християнські обов'язки й заповіді Божі.
13. Надії на людей, коли замість Бога люди починають надіятись на сильних віку цього або лише на людську силу, зброю та мудрість.
14. Надії на себе, коли люди свій хист ставлять вище Божої мудрості й помічі.

У всіх цих гріхах люди шукають іншого «бога» і цим тяжко грішать проти першої заповіді Божої.

Так каже Господь: «Проклятий чоловік, який надіється на чоловіка... а від Господа відступить серце його» (Єр. 17, 5).

Що ж треба людині, щоб виконати, першу заповідь і уникнути названих гріхів?

Те, що сказав Христос:

Любити Господа всім серцем, всією душею і всім розумінням. Відчувати Бога своїм Отцем, а себе — Його сином чи дочкою. Знати, що Він любить нас і боятися втратити Його любов. Тоді ми, як діти Божі, любитимемо лише те, що Він любить і будемо противитися тому, чому Він противиться.

«Мені любі друзі Твої, Боже», — каже пророк Давид. — «Чи не зненавидів я тих, що Тебе, Господи, ненавидять? Повною ненавистю я ненавиджу їх. Вони вороги мені» (Пс. 138, 17, 21-22).

Якщо перша заповідь наказує шанувати Єдиного Бога, то чи не грішимо ми, шануючи ангелів і святих людей?

Ні, не грішимо, коли не ставимо їх вище Бога або нарівні з Ним.

Шануючи армію, шанують володаря. Так і тут. Шануючи ангелів, ми шануємо їх, як слуг Божих. Шануючи святих людей, шануємо в них друзів Божих і Божу благодать, яка освячує їх.

«Дивний Бог у святих Своїх» (Пс. 67, 36).

«Святими, що на землі Його, виявив Господь всі хотіння Свої в них» (Пс. 15, 3).

Якщо ж молимося до святих, то лише просимо, щоб вони помолилися за нас Богові.

ДРУГА ЗАПОВІДЬ

Не твори собі кумирів і всякої подоби того, що (ти бачиш) на небі вгорі, на землі внизу, і в водах під землею; не поклоняйся їм і не служи їм.

Що таке кумир?

То зображення наче «бога» будь-якого творіння. На небі — сонце, місяць, зорі, хмари, блакить, грім, блискавка й ін., на землі — всі речі, які бачимо: вогонь, море, ліс, звірі і все, що викликає страх. У водах — риби, гади, шумні хвилі і т. п. Під землею — землетруси, вулкани.

Отже, цією заповіддю наказується нічого з того не вважати за «бога», не робити з нього подоб для пошани, не кланятися, не служити їм, наче Богові.

А чи не забороняє ця заповідь робити й святих зображень — святих ікон — і шанувати їх?

Ні. Це видно з того, що Господь тому ж Мойсееві, через якого дав ці заповіді, велів поставити у Скінії золоті святі зображення херувимів на покришці ковчега. (Скінія — похідний храм, ковчег — озолочена скринька, що в ній зберігалась манна, скрижалі та жезл, що розцвів). Також були виткані два херувими на завісі перед «Святим Святих», де стояв жертівник кадильний і туди народ кланявся (Вих. 36, 8; 37, 7-9; Євр. 9, 5).

На ці місця треба звернути увагу, бо вони стверджують правильність шанування ікон у Православній Церкві.

Що значить слово «ікона»?

Слово це грецьке і значить «образ», або зображення Бога в тому образі, в якому Він являвся людям: Бога Отця в образі «ветхого днями» дідуся, як Його бачили пророки (Іс. 6, 1; Єз. 1, 26) або Авраамові у виді трьох ангелів та ін.; Ісуса Христа в тому образі, в якому Він був на землі; Духа Святого у виді голуба або вогненних язиків, як Він зійшов на апостолів; святих ангелів, як вони являлися людям; Пречистої Богоматері і святих Божих.

Чи друга заповідь не заперечує шанування святих?

Ніскільки. Кумир — то образ видуманого, то ідол-бовван, ніщо. Хто шанує ідола, той шанує демона і служить йому (1 Кор. 8, 4; 10, 19-21).

А ікона — то образ Істинного Бога Живого або друзів Його. Ніхто не думає, що ікона є якесь божество і що діє вона сама від себе. Таке розуміння було б богопротивним.

Дивлячись на ікону, ми не думаємо про ікону, а про того живого, образ котрого написаний на іконі.

«Ікони — то книги написані не літерами, а лицями», як вчить святий Григорій Богослов, учитель Церкви IV віку.

Ікона вже тим святиня, що на ній написаний образ Бога або святих Його. Але святість ікон збільшується тим, що через них діє Божа благодать. Ми знаємо тисячі ікон, од яких видимо проявлялась Божа благодать до людей. Такі ікони відомі під ім'ям чудотворних.

Які ж гріхи проти другої заповіді?

Це — ідолопоклонство в різних видах.

Крім грубого ідолопоклонства, як поклоніння і служіння ідолам (Перун, Зевс, Діана, Юпітер, Бел), яких шанували погани, є ще «тонке ідолопоклонство», суть якого та сама. Сюди належать:

1. Скупарство, коли людина в скупості збиває собі земні скарби і так серцем прив'язується до них, що, забувши Бога, на них тільки й надіється, про них тільки й думає. Тоді багатство стає для такої людини «богом».
2. Себелюбство до обожнення, бо тоді людина починає сама собі поклонятися, вважає себе найкращою, наймудрішою за всіх. Вона горда, Богу не покірна, і тому богопротивна.
3. Ненаситливість або обжерете о, п'янство, ласунство. Опанована цим гріхом людина тільки й думає про своє черево, все приносить йому в жертву. Кривдить, обманює, краде і все то для п'янства, для обжирання. Такі люди забувають Бога, бо, як каже апостол, «богом їх черево їх» (Фил. 3, 19).
4. Гордощі та марнославство. Гордий не здатний ні до якого доброго діла. В ньому немає любові до ближніх, бо він вимагає, щоб усі йому служили. Тому то сказано: «Господь гордим противиться, а смиренним дає благодать» (Як. 4, 6; Прит. 3, 34).
5. Користолюбство. Апостол називає його ідолослужінням (Кол. 3, 5). Користолюбець не знає милості. Він тільки й думає про те, щоб з кожної людини зискати для себе матеріальну користь. Він не пожаліє нещасного, ні вдови, ні сироти. Матеріальна користь для нього «бог» (ідол).

Вищеназваним гріхам по цій заповіді треба протиставити християнські чесноти:

1. Щедрість.
2. Любов до ближніх.
3. Повздержливість.
4. Смирення.
5. Некорисливість.

ТРЕТЯ ЗАПОВІДЬ

Не призывай імені Господа Бога твого всує (марно, кощунно, без пошани).

Бог — то Єство вище всякого розуміння. Бог незбагнений. Бог — Святиня. Перед Ним увесь світ ніщо. Ім'я Його святе і страшне Ще. ПО, 9; Лк. 1, 49).

З якою ж пошаною повинна людина призивати ім'я Боже?

Святі праведники й великі мужі справжньої науки ніколи не називали імені Божого, не знявши шапки (наприклад, Ньютон).

Коли, ж. прозивається ім'я Боже всує?

При пустій божбі, у пустих розмовах, у всякій грі і тому подібному.

1. Найтяжчий гріх проти третьої заповіді — це блюзнірство-богохульство-кощунство, лайка в Бога, зневага до Бога, до святих, до всього святого. Хто на це пустився, той став на бік сатани, став ворогом Божим, як і диявол. Безумствує той, хто на це пускається, бо свідомо хула на Духа Святого не прощається (Мт. 12, 31-32).
2. Нарікання на Бога та волю Божу.
3. Неповага до Бога та святощів і кепкування з них.
4. Неувага в молитві, коли людина ніби й молиться, але з обов'язку, і в душі незадоволена з того.
5. Неправдива присяга та божба, коли призивають ім'я Боже для того, щоб ствердити неправду.
6. Порушення присяги, даної правдиво.
7. Порушення обітниць, даних Богові.
8. Божба або вживання клятьби з призиванням імені Божого у пустих розмовах.

Чи, не суперечить третій заповіді приймання присяги?

Господь каже: «Не клянїться (ім'ям Божим) ніяк: досить з вас слова: так, так, ні, ні. Що ж більше від цього, те від лукавого» (Мт. 5, 34, 37). Це у щоденному житті кожної людини зокрема.

Однак в ділах громадських друга заповідь не забороняє присяги, як каже апостол: «Люди клянуться Вищим і клятьба, як запевнення, закінчує суперечки» (Євр. 6, 16).

Сам Бог для запевнення незмінності Своїх обітувань, вжив клятьби, сказавши Авраамові: «Клянуся Мною Самим» (Бут. 22, 16).

Тому й нам дозволено у важливих випадках вживати присягу перед хрестом та Євангелією і перед Богом, щоб ствердити, що свідчення дано правдиво (наприклад на суді), або що будемо чесно виконувати взяті на себе обов'язки.

ЧЕТВЕРТА ЗАПОВІДЬ

Пам'ятай день суботній, щоб святити його: шість днів працєю, і роби в них усі діла твої: день же сьомий, субота — Господу Богу твоєму.

Господь наказує святкувати сьомий, а не якийсь інший день, бо Він Сам за шість «днів» створив світ, а в сьомий день спочив від діл Своїх (див. 1-й член Символа Віри). Благословив Бог сьомий день і освятив його (Бут. 2, 2-3). Сьомий день Господь відділив для Себе, щоб у цей день люди прославляли Бога, віддавали Йому славу і чинили діла милосердя.

Чому в християнській Церкві святкується не сьомий день тижня (субота), а перший (неділя)? І чи не порушується цим закон?

Старий заповіт був тільки тінню Нового Заповіту (Євр. 10, 1). Його значення закінчилося в момент смерті Спасителя нашого на хресті, коли завіса церковна роздерлася (Мт. 27, 51; Дан. 9, 27). Христос, як Господь суботи (Мт. 12, 8), відмінив суботу згідно з пророцтвом:

«Ось дні надходять, — каже Господь, — і укладу з домом Ізраїля і з домом Юди Заповіт Новий. Не такий, як Я уклав був з батьками їх, коли вивів їх з землі єгипетської... Я вкладаю закон Мій у мислі їх і напишу його на серцях їх, і буду Богом їх, а вони будуть Моїм народом» (Єр. 31, 31-33; Євр. 8, 8-12).

Апостольський Собор у 51 році в Єрусалимі відмінив обрядовий закон Мойсея (Діян. 15, 1-32).

Уже перші християни святкували перший день тижня, що звався «день Господній» і «день Воскресний» (Об. 1, 10). В цей день апостоли й перші християни збиралися для богослуження — переламання Хліба (Святого Причастя) на Літургії (Діян. 20, 7).

Отже коли в Старому Заповіті приносили Богові сьомий день, тобто шість днів працювали для себе, а сьомий святити для Господа, то в Новому Заповіті по заповіді Божій стали святити для Господа день перший, день воскресіння Господнього, а наступні дні працювали для себе.

СВЯТА ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ

Але крім суботи у Старому Заповіті і неділі у Новому Заповіті, Господь повелів святкувати ще й інші спеціально встановлені дні. У Старому Заповіті

святкували Пасху, П'ятидесятницю, дні очищення, новомісяччя, ювілейні роки й ін. У Новому Заповіті Свята Церква встановила святкувати крім неділі ще й дні, коли споминаються події, які Господь звершив для нашого спасіння. Також і на честь Самого Господа та Пречистої і Преблагословенної Богоматері, ангелів і святих угодників Божих. Ці дні звуться святами або празниками. Головні з них такі (дати відзначення подаються за новим стилем):

1. Народження (Рідзвo) Пресвятої Богородиці — 21 вересня.
2. Введення в храм Пречистої Діви Марії — 4- грудня.
3. Благовіщення Пресвятій Діві про народження від Неї Спасителя світу — 7 квітня.
4. Успіння Богоматері — 28 серпня.
5. Різдво Христове — 7 січня, і другий день Різдва, Собор Богоматері — 8 січня.
6. Стрітєння Господнє — 15 лютого.
7. Хрещєння Господнє (Богоявлення) — 19 січня.
8. Преображення Господнє — 19 серпня.
9. Вхід Господній в Єрусалим — за тиждень до Пасхи.
10. Пасха. Свято Пресвітлого Христового Воскресіння (Великдень) — в першу неділю після весняної повні місяця.
11. Вознесіння Господнє — на 40-й день після Пасхи.
12. Зшєстя Святого Духа на апостолів, Свята Тройця (Зелені свята) — на 50-й день після Пасхи. На другий день — свято на честь Святого Духа.
13. Воздвиження Хрєста Господнього — 27 вересня.

День Воскресіння Христового, Свята Пасха Господня — то найголовніше християнське свято, свято із свят, празників празник. Інші ж перелічені тут свята звуться «великими роковими» або «дванадєсєтими», бо їх є 12.

Православна Церква святкує ще й інші свята Богоматері і великих святих.

ПОСТИ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ

Крім свят, як окреме високе служіння Богові і похвалєне Господом, Свята Церква установила пости (Мт. 17, 21). їх є чотири:

1. Великий піст. Він триває 40 днів, як і Господь постив у пустині 40 днів. До нього ще приєднуються Лазарева субота, Вербна неділя і 6 днів Страсного Тижня.
2. Пилипівка або Різдвяний піст перед Різдвом Христовим. Триває він 40 днів, починаючи з 27 листопада. Цей піст встановлено Церквою для того, щоб вірні постом достойно приготували себе до зустрічі і святкування свята Різдва Христового.
3. Петрівка. Від понеділка після неділі Всіх Святих (тиждень після Тройці) до дня святих апостолів Петра й Павла 12 липня. Піст встановлений на спомин посту святих апостолів.
4. Спасівка. Піст перед Успінням Богоматері, на спогад того, як Пречиста Діва Марія постом готувала Себе до блаженної кончини життя на землі.

Є ще одноденні пости кожного тижня: середа на спомин Юдиного гріха — зради Спасителя, п'ятниця на спомин страждань і смерті Господа Ісуса Христа. Також є піст 18 січня, перед днем Хрещення Господнього, у день Воздвиження Хреста Господнього на спомин страждань Христових і в день Усічення голови святого Івана Предтечі, 11 вересня.

Піст не є самоціль. Це засіб приборкати тіло.

Коли людина сита, вона помишляє про земне, тілесне, мирське. А мирське відомо яке: «похоть тіла, похоть очей та гордість житейська». В ситому стані трудно й каятися. Краще каються люди, коли вони не ситі. Як каже апостол, хто страждає, той не грішить...

Сите тіло володіє над духом. Коли ж тіло страждає, то дух починає володіти над тілом. Піст пригнічує тіло. Коли ми навмисно боремося з похотями тіла і приборкуємо його постом для покаяння, то дух наш звільняється, мислі скупчуються, і молитва наша стає чистою й щирою.

Хто для Бога постить, той щиро молиться, кається в гріхах і готовий до всякого доброго діла.

Хто не постить в установлені Церквою дні, той тяжко согрішає, наприклад у Великий піст, а особливо на Страсному тижні. Цим він зневажає страждання Христові і стає невдячним за виявлену любов Христову до нас принесенням за нас Себе в жертву. Якби не було пісної їжі, то й тоді треба зменшити їжу або постити до півдня на вдячність Богові.

Як же треба проводити дні неділь та свят?

Не робити в ці дні робіт житейських. Дні неділі і свят — то Господні дні. Хто в ці дні працює для себе, краде у Господа. Такої роботи Господь не благословить і те, що зробиш, не піде тобі на користь. Сьогодні ніби заробиш,

завтра втратиш або прохворієш. Не можна в Бога взяти силою. Краще робити в ці дні те, що заповідав Господь: присвячувати їх на добрі діла:

1. Зранку йти до церкви на Службу Божу, бо, як каже святий Іван Золотоустий, «одна молитва в церкві більше значить, ніж сотні поклонів поза церквою під час Служби Божої».
2. Коли немає можливості бути в церкві, треба молитися дома, прочитати акафіст або кафізму псалтиря чи інші молитви.
3. Вносити свою посильну датку на потреби Церкви Христової, на поміч убогим, на оздоблення храму, на оливута ін.
4. Подавати милостиню убогим, відвідувати хворих та засмучених, допомагати їм тим, що з якихось обставин опинилися у в'язниці.

Це не значить, що ніби діла милосердя треба робити тільки у свята, їх треба робити щохвилини, на кожному місці, а у свята особливо.

Також і молитися треба щодня.

Що ж треба сказати про тих, які в свята замість церкви йдуть до театру або на інші ігрища, чи починають обідатися та напиватися? Вони зневажають святість днів, які Сам Бог освятив і цим прогнівляють Бога.

Не добре й таке, коли люди йдуть до церкви наївшись. Тоді тяжко молитися, нападає дрімота і т. ін. Краще йти не ївши, бо тоді молитва з'єднана з постом, вона щиріша і вгодніша Богові.

Заповідаючи працю на протязі шести днів, четверта заповідь рішуче засуджує лінощі. Ніхто, крім хворих та немічних, не має права їсти, коли не хоче працювати згідно свого стану. Про таких і апостол каже: «Хто не працює, той і не їсть» (2 Сол. 3, 10).

П'ЯТА ЗАПОВІДЬ

Шануй батька й матір: добре тобі буде і довго будеш жити на землі.

Заповідаючи любов до ближніх, Господь наказує нам ту любов найперше виявляти до наших батьків (Вих. 20, 12; Мт. 19, 19;

Любити батьків значить любити себе, бо ми від їхньої крові, тіла й душі. Це любов природна. Навіть тварини з любов'ю ставляться до своїх батьків. Тому непошана до батьків — це явище протиприродне, то порушення законів ества, встановлених Богом.

Кожна людина — великий боржник своїм батькам. Від батьків ми одержали життя. Наша мати в болях породила нас, груддю годувала нас, вболівала з нами від самого малечку і готова віддати за нас своє життя, або врятувати життя наше. Вона не спала ночей над нами, не доїдала, не допивала, не зодягалася як треба, аби ми були ситі і здоровенькі виростили. Батько захищав

нас від усього поганого, вчив нас працювати, може голодував, щоб дати нам можливість учитися в школі.

Ніхто не любить так, як батьки. Ніхто так не молиться за дітей, як ненька. Не дарма сказано: «Материна молитва зо дна моря витягає».

Отже любити батьків і шанувати їх не тільки не тяжко, а дуже приємно.

А непошана до батьків дуже тяжить на душі, бо то тяжкий гріх. Хто не любить і не шанує своїх батьків, а, навпаки, зневажає та кривдить, той повстає на своє єство.

Тому то в законі Мойсея за зневагу батьків визначена страшна кара: «Хто злословить батька й матір, хай буде покараний смертю» (Вих. 21, 17).

Як же шанувати батьків?

1. Любити їх, як себе. Поводитися з ними з пошаною, з любов'ю та повагою. Слухати їх настанов та порад, як каже премудрий: «Сину мій, шануй настанови батька твого і не відкидай поради матері твоєї, бо то найкращий вінець для голови твоєї і добра прикраса для душі твоєї» (Прит. 1, 8-9).
2. Коритися батькам не за страх, а за совість.
3. Оберігати їх честь і поводити себе так, щоб не засмучувати їх та не осоромлювати їх перед людьми.
4. Молитися за них.
5. Оберігати їхнє здоров'я, допомагати їм у праці і в усьому, а на старості полегшувати їхні немочі, годувати та давати притулок.
6. Не допускати, щоб батьки померли без християнської підготовки — без причастя Святих Таїн.
7. Поховати їх з належною честю та пошаною.
8. Молитися за спокій душ їх та подавати за них милостиню.
9. Згадувати їх з великою пошаною перед своїми дітьми та внуками, з побажанням їм Царства Небесного. Наприклад: «Мій покійний батько, Царство його душі...» Тримати їхні могилки в порядку, прикрашувати квітами, а в належні дні служити за них панахиди або подавати їхні імена для поминання на Літургії або коли інші люди служать панахиди. Взагалі ж молитися за них, згадуючи їх імена у кожній своїй молитві, вранці і увечорі. Це треба робити й тому, що така молитва дуже вгодна Богові, та й батьки моляться тоді за нас.
10. Виконувати добрі, не протизаконні заповіді їхні.

Найкращий приклад пошани до батьків показав нам Господь наш Ісус Христос. Бувши всесильним Богом, Він з самого малечку, як людина, корився Своєму опікунові Йосифу і Пречистій Своїй Матері, був слухняним, допомагав їм у праці і ніколи нічим не засмучував.

Але найразючіший, навіть потрясаючий приклад синовньої любові до Своєї Пресвятої Матері виявив Він на хресті. Забувши Свої страшні муки, Він зглянув на Матір Свою, що Вона без Нього залишається круглою сиротою самотньою, і усиновив її улюбленому ученикові Своєму Іванові, сказавши так, щоб вороги не почули: «Жено, це син Твій», а йому: «Це Мати твоя». І тільки після того віддав Свій дух Богові» (їв. 19, 26-27).

Чому каже Господь, що за потану до батьків тобі добре буде і будеш ти довго жити на землі?

Бо Господь дає батькам велику силу над дітьми (див. як благословили патріархи Ісаак та Яків своїх синів: Буття 27, 27-29; гл. 49).

«Благословення батькове зміцняє доми дітей, а прокляття матері руйнує дощенту» (Сірах 3, 9).

Апостол Павло також заповіде пошану до батьків:

«Діти, коріться своїм батькам для Господа, бо цього вимагає справедливість» (Еф. 6, 1).

«Діти, будьте слухняні своїм батькам у всьому, бо те вгодне Богові» (Кол. 3, 20).

І не тільки на землі Господь обіцяє нагороду за виконання п'ятої заповіді. Коли юнак запитав Христа: «Що мені робити, щоб унаслідувати життя вічне?», Спаситель, між іншим, сказав: «Шануй батька й матір» (Мт. 19, 19).

Але п'ята заповідь заповідає нам пошану не тільки до батьків, а й до всіх, хто так або інакше робить нам добро:

1. До Церкви й духовних пастирів, як каже апостол: «Слухайте наставників ваших і коріться їм, бо вони піклуються про душі ваші і за них мають дати відповідь перед Богом, щоб вони з радістю це чинили, а не зітхаючи, бо не корисно вам таке» (Євр. 13, 17).
2. До батьківщини і її влади, як сказано: «Бога бійтеся, а владу шануйте» (1 Петр. 2, 17). «Віддайте кесареве кесареві, а Боже Богові» (Мт. 22, 21). «Бо влада від Бога» (Рим. 13, 1-2).
3. До учителів та наставників шкільних.
4. До старших віком. «Старшого не докоряй, а благай, як батька, рівних собі як братів, а старих бабусь як матерів» (1 Тим. 5, 1-2). «Перед сивим лицем устань і вшануй старе обличчя для страху перед Господом Богом твоїм» (Лев. 19, 32).

Велика окраса для юнака, коли він ввічливо поводитьсь з старшими за себе, і дуже втрачає він в честі, коли зневажливо говорить про старших.

Святий апостол заповідає: «Віддавайте всім належну пошану» (Рим. 13, 7).

Однаке, заповідаючи таку пошану до старших, п'ята заповідь ніяк не припускає того, щоб старші зловживали станом старшинства. Так Святе Письмо каже до батьків: «Батьки, не дратуйте дітей ваших, а виховуйте їх в науці та в настановах Господніх» (Еф. 6, 4).

Також і до пастирів: «Пасіть доручене вам стадо Боже не з примусу, а з доброї волі, не для поганої користі, а з доброго серця» (1 Петр. 5, 2).

До начальників: «Начальники, виявляйте справедливість до підвладних, знаючи, що й над вами є Господь на небесах» (Кол. 4, 1).

Чи треба коритися батькам чи начальникам, коли б вони наvertsали нас проти Бога, проти віри або на щось гріховне, недобре, протизаконне?

Ні. їм треба казати так, як казали апостоли начальникам юдейським: «Не можна слухати людей більше, ніж Бога» (Діян. 4, 19).

Краще зазнати зневаги або навіть муки й смерті, ніж щось зробити проти Бога і Його наказів.

Чеснота по п'ятій заповіді — це слухняність і пошана.

ШОСТА ЗАПОВІДЬ

Не вбивай.

Життя людині дає Бог, і тільки Бог має право його відібрати. Тому шоста заповідь рішуче забороняє вбивати людей або відбирати їм життя яким би то не було чином. Бо вбити можна не тільки зброєю, але чимось іншим фізично. Можна вбити людину й словом образливим або наклепом чи поводженням з нею так, що вона сама собі заподіє смерть.

Убивство — то смертельний гріх. За вбивство месником стає Господь:

«Мені (належить) помста, Я віддам, каже Господь» (Рим. 12, 19; Втор. 32, 35).

Коли Каїн убив брата свого Авеля, то Господь сказав йому: «Кров брата твого голосить до Мене від землі: ти тепер проклятий на всій землі, що пройняла кров брата твого» (Бут. 4, 10-11).

«Хто пролив кров людини, того кров також проллється рукою людини, бо людина створена на образ Божий» (Бут. 9,6).

Отже заповідь Божа наказує нам оберігати життя кожної людини, як себе.

Чи можна вбивати на війні?

Кожне вбивство рівно противне шостій заповіді, і за кров убитих відповідають ті, що своїми протихристиянськи-ми діями доводять до війни.

Буває необхідність захищати батьківщину і свій народ, і при цьому мусять бути і вбивства. Одначе, не можна вбивати тих, що кинули зброю і здалися.

Треба по-людському поводитися з полоненими, не мучити непосильною працею або холодом та голодом, а ставити їх у такі людські умови, при яких вони не могли б шкодити. Не тримати в полоні без необхідності.

Належить лікувати ворожих поранених, як і своїх.

Чи можна карати на смерть убивць?

І це суперечить шостій заповіді Божій. Але хто хапається за меч, той від меча гине (Мт. 26, 52).

Кожний убивця знає, що вбивати він не має права і що вбиваючи, він сам собі виносить смертний вирок. Коли він не виявляє каяття, то правосуддя кожної держави, маючи обов'язок оберігати життя своїх громадян, примушене нищити кожную небезпеку засобами, які вважає найдоцільнішими.

Одначе Господь рішуче вимагає праведного і безстороннього суду над кожним звинуваченим.

Як дивитися на невільне вбивство? Чи винен той, хто його вчинив?

Винен, якщо він не вживав зусиль, щоб того не допустити. За невільне вбивство по правилах церковних на винних накладається покута і забороняється на цілі роки допускати їх до Святого Причастя.

У вбивстві винен не тільки той, хто безпосередньо вчинив убивство, а й той, хто спричинився до нього:

1. Суддя, що свідомо засуджує на смерть невинного.
2. Свідки, які неправдивим свідченням спричиняються до засудження невинного на смерть.
3. Той, хто міг би так чи інакше врятувати від смерті, наприклад, коли він має достаток і допускає нещасного вмерти з голоду.
4. Той, хто в корисних цілях виснажує підвладних йому робітників непосильною роботою, обмежує їм їжу та відпочинок і цим спричиняє хвороби та смерть.
5. Той, хто ховає та звільняє душогубів і тим дає їм можливість чинити нові убивства.

Гріх самогубства

Самогубство — найтяжчий гріх, бо воно робиться наперекір волі Божій, як відчай або протест. Тому Церква Христова відмовляє самогубцям у християнському похороні і дозволяє ховати лише тих, які вчинили це в стані втрати розуму або доведені до того іншими.

До самогубців зараховуються й ті, які нестриманістю, наприклад п'янством та розпустою чи іншими пороками, руйнують своє здоров'я та вкорочують собі віку.

До вбивства належить і те, коли мати вбиває в собі плід, або не годує дитини, щоб вона вмерла.

Вбивство духовне

Крім тілесного вбивства може ще бути вбивство душевне, духовне, а саме:

Коли хто збиває людину з доброї дороги життя на беззаконство, на розпусту, безвірство та безбожництво і тим спричиняє її душі духовну смерть. Про таких каже Господь: «Хто спокусить хоч одного з малих цих, що вірують у Мене, то краще йому було б, якби йому почепити на шию млиновий камінь і він потонув у безодні морській» (Мт. 18, 6).

До гріха за вбивство належать усі діла й слова наші, які суперечать християнській любові до ближніх: заздрість, клепа, ненависть і подібне. «Бо всякий, хто ненавидить брата свого, той чоловіковбивець» (1 їв. 3, 15).

Забороняючи чинити будь-яку шкоду життю наших ближніх, Шоста заповідь одночасно наказує нас всіма силами оберігати їхнє здоров'я та добробут. Вона заповідає:

1. Помагати бідним.
2. Утішати зажурених.
3. Служити немічним.
4. Полегшувати стан знедолених.
5. Зо всіма поводитися лагідно та з любов'ю повчати їх на добре.
6. Миритися й мирити тих, що ворогують.
7. Прощати образи й робити добро ворогам, як і каже апостол Павло: «Нехай не зайде сонце у гніві вашому» (Еф. 4, 26).

СЬОМА ЗАПОВІДЬ

Не перелюбствуй.

Господь спочатку із землі створив одного чоловіка на образ Свій і подобу. А тому, що одному чоловікові було б недобре самому серед інших тварин, було б і нудно, та й розмножуватися він би не міг, то Господь із костей його створив йому дружину. Так би мовити, розділив одного чоловіка надвоє так, що хоч їх тепер стало двоє, але вони — одне тіло. Тому могли породжувати дітей своїх (Бут. 1, 27; 2, 18, 21-25).

Ту ж істину підтвердив Господь Ісус Христос (Мр. 10, 6-9).

Отож по волі Божій подружжя — чоловік і жінка — складають одне тіло.

«Жінка не власна над своїм тілом, а чоловік; і чоловік не власний над своїм тілом, а жінка» (1 Кор. 7, 4). Жінка належить чоловікові, а чоловік жінці.

Святий апостол заповідає: «Так повинні чоловіки любити своїх жінок, як свої тіла, бо хто любить свою жінку, той себе самого любить» (Еф. 5, 28).

«Жінки коряться своїм чоловікам, як Господу» (Еф. 5, 22).

Коли ж чоловік віддає своє тіло іншій, або жінка своє тіло іншому, то вони розривають свою єдність, обкрадають одне одного, сквернять чистоту й святість свого шлюбу, поганяють свою родину й руйнують її.

Через те перелюбство є тяжкий гріх перед Богом. Як каже апостол, перелюбники й розпусники Царства Божого не можуть наслідувати (Еф. 5, 5). Чому? Тому, що вони страшно оскверняються.

Страшно тяжкий гріх лучитися з розпутними жінками, бо вони осквернені, а той, хто лучиться з такою, стає з нею одне тіло, і гріх бере на себе (1 Кор. 6, 16).

Тяжкий гріх проти сьомої заповіді — це розпуста молоді. Вона вбиває їхній молодий розум і притуплює так, що вони стають нездатні вчитися. Надриває сили, впливає на зріст і красу, дочасно робить старими. Від таких виснажених дітей діти родяться каліками. Наслідком розпусти є виродження нації. Люди стають дрібними, похилими, некрасивими, нерозумними.

Страшний гріх кровозмішання, коли близькі родичі наперекір законові сходяться для подружнього життя. Від таких шлюбів діти часто родяться ідіотами, і батьки стають виною довічного страждання дітей. Тому такі шлюби Церквою заборонено.

Забороняючи сьомою заповіддю перелюбство і всяку розпусту, Господь високо цінить вірність подружжя й чистоту подружнього життя (книга Даниїла, гл. 13).

А ще вище в очах Божих чистота й невинність юнацтва (Буття, гл. 39). Вона дорівнюється чистоті ангелів (Об. 14, 4).

Той, хто обирає для себе монашество (чернецтво) і дотримується його в чистоті, той істинно зодягнувся в ангельський чин. Велика заслуга у Бога, коли вдівець або вдова зостаються ціломудреними після смерті дружини. То

подвиг дуже вгодний Богові.

Сьома заповідь Божа вказує нам оберігати себе не тільки від фактичної розпусти, а й думки свої оберігати від поганого, бо кожний гріх починається в думках: «Всякий, хто погляне на жінку, бажаючи її, той уже любодійствує в серці своєму», — каже Христос (Мт. 5, 28).

Також навчає оберігати й уста свої від поганих слів і вуха свої, щоб не чути, як каже апостол:

«Нехай не виходить із уст ваших ніяке гниле слово» (Еф. 4, 29).

«Розпуста і всяка нечистота не повинні й згадуватися між вами» (Ефес. 5, 3-4).

Взагалі треба уникати всього, що наводить на гріх розпусти: поганих ігор, поганих танців, цинічних вистав, книжок і подібного, щоб не сквернити себе.

Пам'ятаймо слова апостола Павла: «Хіба ви не знаєте, що тіла ваші — то члени Христові?.. Хіба ви не знаєте що тіло ваше — храм Духа Святого, Який живе у вас і Якого ви маєте від Бога? Прославляйте Бога в душах і тілах ваших, бо вони Божі» (1 Кор. 6, 15, 19-20).

ВОСЬМА ЗАПОВІДЬ

Не кради.

Ще в раю Господь встановив Адамові, а в ньому і всім нам, працю, сказавши: «В поті лица свого будеш добувати собі хліб» (Бут. 3, 19). Тому кожна людина повинна сама на себе працювати.

Господь дуже прихильно ставиться до трудящих. Він благословляє їхню працю успіхом, а їх самих — здоров'ям. А ще більше любить таких, які від трудів своїх уділяють убогим, немічним, сиротам, калікам. Про це каже премудрий:

«Шануй Господа всім серцем твоїм і давай (ради Господа) найкраще з усіх прибутків твоїх, тоді наповняться засіки твої доверху, і кадоби твої переповнитимуться новим вином» (Прит. 3, 9-10).

Разом з тим дуже противні Господу ледачі, які не хочуть на себе працювати, а простягають руку, щоб украсти чи якимось незаконним чином присвоїти собі чуже. Восьма заповідь Божа рішуче забороняє всяку крадіж або незаконне присвоювання собі чужого.

Особливо тяжкий гріх обманом або насильством ошукувати нещасного, сироту, вдову. Цей гріх прирівнюється до вбивства. Також і невплата, затримка в свою користь, заробленої платні робітникам, бо ця неправда взиває до Бога (Як. 5, 4). Те ж саме — неправдиво відсуджене у вдови, сироти або в убогого (Мт. 23, 14).

Восьмою заповіддю забороняється:

1. Грабіжництво насильством.

2. Крадіжка потайки.
3. Обман у торгівлі, як продаж поганого товару, видаючи його за добрий, неправильна вага і подібне: «Невірна вага — мерзенність перед Господом, вага ж вірна приємна Йому» (Прит. 11, 1).
4. Святокрадство — особливо тяжкий гріх проти цієї заповіді. Це крадіжка або присвоювання того, що посвячене Богові і належить Церкві.
5. Духовне Святокрадство, коли одні продають, а інші купують і захоплюють священничі посади, висвячують і висвячуються за гроші не по достоїнству, не для Бога і спасіння людей, а для поганої для себе користі.
6. Хабарництво, коли беруть підкупи в суді або хабарі з підлеглих: виправдують винних і засуджують або принижують невинних.
7. Дармоїдство, коли отримують платню, а нічого не роблять. Вони разом крадуть і незаслужену заробітну плату і ту користь, яку могли б принести своєю працею. Або коли хто здібний працювати і має на те можливість, а замість того простягає руку за подаянням.
8. Лихварство, коли, користуючись з тяжкого стану нещасних, позичають їм за такі відсотки, які вони не в силах сплатити і потрапляють у ще більшу біду. Також підвищення ціни на хліб та продукти під час голоду і подібне.

Забороняючи названі вище гріхи і подібні їм, восьма заповідь наказує нам:

1. Бути безкорисними, щобто не визискувати користі з інших.
2. Бути справедливими й чесними до людей.
3. Бути правосудними до себе.
4. Бути милосердними і, замість того, щоб красти та віднімати у ближнього, поспішати на кожному кроці допомагати йому, бо Бог нам дає для того, щоб ми давали: «Хто дає бідному, той позичає Господу. За нього Господь віддасть» (Прит. 19, 17).

Найвища чеснота по цій заповіді — некорисливість: «Коли хочеш досконалим бути, піди продай майно твоє, роздай убогим, і будеш мати скарби на небесах» (Мт. 19, 21).

ДЕВ'ЯТА ЗАПОВІДЬ

Не будь неправдивим свідком на ближнього твого.

Неправда протилежна їй нам, грішним людям, але яка ж вона огидна перед лицем всеправедного Бога! Не Господь створив неправду, її появив на світ сатана, як і каже Христос:

«... він був убивцею людей спочатку. Він не встояв у правді, бо в ньому немає правди. Коли ж говорить неправду, то говорить від свого, бо він сам неправда і отець неправди» (їв. 8, 44).

Отже всяка неправда богопротилежна, і хто нею користується, той стає братом сатані. Тому дев'ята заповідь забороняє всяку неправду проти ближнього. Особливо тяжкі гріхи такі:

1. Неправдива присяга на суді. Це гріх смертельний. Таких кривосвідків Господь часто карав тут же на суді. (Наприклад, Сусану — Дан., гл. 13; Ананія й Сапфіру — Діян. 5, 1-11). Бо клястися іменем Господнім на неправду те саме, що обманювати Самого Бога.
2. Неправдиве свідчення на ближнього і поза судом. Дев'ята заповідь наказує не тільки не свідчити неправдиво, а навіть не слухати наклепів на людей. Навіть тоді, коли справді на когось є порок, ми не повинні всім про те говорити. Краще, коли можна, виправити.

«Не судіть, — каже Христос, — щоб і ви не були осуджені» (Мт. 7, 1). Суд наш часто буває пристрасний і тому неправдивий. Краще допомогти ближньому звільнитися від пороку, але порадити так мудро, щоб не понизити його в очах людей і не образити.

Дев'ята заповідь забороняє й таку неправду, яка ніби не має наміру когось пошкодити, бо всяка неправда вводить людей в облуду.

«Відкиньте всяку неправду, — каже апостол, — та говоріть один одному тільки правду» (Еф. 4, 25).

Як уникати гріхів проти дев'ятої заповіді?

Треба загнздувати свій язик:

«Хто любить життя і хоче бачити щасливі дні, — каже апостол Петро, — нехай стримує язика свого від зла і уста свої, щоб не говорити наклепів» (1 Петр. 3, 10).

«Бо хто думає, що він є вірний, а не загнздує язика свого і обманює серце своє, в того марна віра» (Як. 1, 26).

ДЕСЯТА ЗАПОВІДЬ

Не побажай жони приятеля твого, не побажай дому ближнього твого, ні поля його, ні слуги його, ні служниці його, ні вола його, ні осла його, ні всього, що є у ближнього твого.

Господь Своїми заповідями забороняє не тільки шкодити ближнім, а навіть бажати шкодити.

Десята заповідь забороняє бажати чужого, бо й таке бажання супротивне любові до ближнього.

Чому не можна бажати чужого?

Тому, що коли в душі недобрі бажання, то вона не чиста перед Богом, як і каже премудрий: «Мерзотний перед Богом помисел неправедний» (Прит. 15, 26).

Отже треба оберігати й очищати серце своє від отих внутрішніх нечистот:

«Очистьмо себе від усякої скверни тіла й духа, творячи святиню в страху Божому» (2 Кор. 7, 1).

Бо всякий гріх зароджується в думках, там визріває і примушує нас здійснювати його на ділі. Каже Господь:

«Із серця виходять помисли злі, убивства, перелюбства, розпуста, крадіж, лжесвідкування, хули» (Мт. 15, 19).

«Кожний спокушається від своєї похоті, притягається й приваблюється. Потім похоть, зачавши, породжує гріх, а зроблений гріх породжує смерть» (Як. 1, 14-15).

Гріх проти десятої заповіді зветься заздрощами.

Коли говориться: «не побажай жони приятеля твого», то значить: не дивися на неї з гріховним бажанням. Не бажай також і майна твого ближнього, бо коли будеш бажати, то або готовий будеш украсти або відсудити і впадеш в інші тяжкі гріхи.

Що наказує нам десята заповідь?

1. Оберігати чистоту серця від бажань чужого.
2. Бути задоволеним тим, що дав нам Господь, а коли й бажати щось мати, то здобувати його шляхом праведним, чесною працею на добре.

Найкращий засіб боротися проти гріховних бажань — це часта молитва до Господа Ісуса Христа, коли виникає таке бажання.

Заздрість — тяжкий гріх

Сатана був у Бога найпершим ангелом, але він позаздрив славі Божій і насмілювався стати на місце Бога. Це погубило його: він з ангела зробився демоном, із добра перетворився на страшне зло. Через заздрість від погубив перших людей. Єва позаздрила Богові, зневажила його заповідь і цим погубила увесь рід людський (Бут. 3, 1-19).

Заздрість, мов отрута, стискає серце і примушує або вкрасти, пограбувати або неправдою відсудити.

Заздрість — то початок усіх людських страждань, сварок та війн.

Не бажай чужого: Бог дає все кожному по його силі й заслугі, дає й тобі. Тому не чужого бажай, а проси у Бога того, що тобі потрібно. Чуже, здобуде неправдою, йде не на користь, а на погибіль коли не тобі, то твоїм дітям аж до 14-го роду.

Оберігай чуже, то Господь дасть тобі своє.

ЯКА КОРИСТЬ ЗНАТИ ЗАПОВІДІ БОЖІ?

Вони те саме, що віхи по дорозі зимою в хуртовину.

Хто знає заповіді й пам'ятає про них, той завжди знає куди йому йти і як поводитися. Коли навіть він грішить, то заповіді показують йому його гріхи і примушують покаятися.

Каже Давид: «Закон Твій — то світильник для ніг моїх і світло на стежках моїх» (Пс. 118, 105).

Юнак запитав Христа: «Що робити мені, щоб унаслідувати життя вічне?» Христос відповів: «Додержуй заповіді: не вбивай, не перелюбствуй, не кради, не будь лжесвідком, шануй батька й матір» (Мт. 19, 16, 18-19).

Отож і ви, юнаки й діти, коли ви хочете знати правдиву дорогу життя, то навчіться розуміти заповіді Божі, пам'ятайте їх, тоді не заблудите.

«Бо хто порушує й малу заповідь і так навчає людей, той не осягне Царства Небесного, а хто й сам виконує й інших навчає, той великим буде в Царстві Небесному» (Мт. 5, 19), — каже Спаситель Ісус Христос.

ОСТАННІ НАСТАНОВИ

Як треба користуватися вченням про віру й побожність?

Треба виконувати те, чого навчає нас Православна віра, пам'ятаючи, що Господь обіцяв нам за те блаженство в Його Небесному Царстві, а за невиконання ми підлягаємо Божому осуду. Як і каже Господь:

«Коли знаєте (закон), блаженні будете, коли буде виконувати його» (Ів. 13, 17).

«Той раб, який знав волю господаря свого, але не готувався і не чинив по волі Його, буде багато битий» (Лк. 12, 47).

Що робити, коли помітимо в собі гріх або нахил до гріха?

Зразу ж вирвати його з коренем, як отруту, щоб не вкорінився, і покаятися перед Богом. Дати обіцянку уникати його, а зроблений уже гріх загладити добрими ділами. Так зробив Закхей, коли сказав: «Ось я пів майна мого віддам убогим, і якщо я когось чим скривдив, то поверну йому вчетверо» (Лк. 19, 8).

Якщо ж нам Господь допомагає виконувати ту чи іншу заповідь, то не треба ставити собі в заслугу, бо ми й повинні виконувати їх для себе. Господь у таких випадках навчає нас казати:

«Ми раби нікчемні, ми виконали тільки те, що повинні були виконати» (Лк. 17, 10).

Про автора

БЛАЖЕНІШИЙ МИТРОПОЛИТ МИХАІЛ

Він жив на землі, а одночасно перебував у небі, в постійному спілкуванні з Богом. Це була надзвичайно побожна, глибоко релігійна людина. Служінню своєму Творцеві Владика митрополит Михаїл присвятив усе своє життя.

Народився він 10 липня 1885 року у селі Федорівці біля Чигирина. Уже з дитячих років Федот Хороший (це було світське ім'я і прізвище митрополита Михаїла) виростав в атмосфері побожності й любові до Бога, Православної Віри та Церкви, що панувала в родині його батьків — нащадків козацької старшини Никифора і Анастасії Хороших. Успадкувавши від батьків гарний голос, Федот уже з 8-го року життя почав співати на кліросі. Церковний спів він любив усім своїм єством і невдовзі почав писати свої власні композиції.

Вже в ранньому віці Федот Хороший вирішив присвятити себе Христові та Його Церкві. Чи то як диригент церковного хору, чи учитель церковних шкіл, чи паломник до Києва та його святинь, він знав, що його покликання — бути служителем Спасителя Ісуса Христа.

16 грудня 1912 року 27-семирічний Федот Хороший, що до того часу вже закінчив дяківсько-дияконські курси та вищі диригентські курси у Свято-Михайлівському монастирі в Києві, прийняв дияконську хіротонію з рук єпископа Нико-дима. 1915 року вступив екстерном на 5-й курс Київської Духовної Семінарії. Після закінчення Семінарії, він вступив до Київського університету, поєднуючи навчання з дияконським служінням у київських церквах.

24 квітня 1920 року єпископ Димитрій Вербицький рукоположив молодого диякона в сан священника. Пастирське служіння о. Федот почав у селі Тернівці на Черкащині. Вже тут йому довелося стати на захист Православної Віри, даючи гідну відсіч атеїстам, які намагались підірвати авторитет Церкви.

Коли почалось відродження Української Автокефальної Православної Церкви, молодий священник з запалом включився в працю для її розбудови. Маючи на увазі, що однією з головних засад відродженої Церкви була українізація, він запропонував ВПЦРаді свій переклад Псалтиря, виконаний ще 1919 року. Діяльність отця Федота розгортається. Він став настоятелем кафедрального собору Різдва Богородиці в Черкасах, потім головою Черкаської

Окружної Ради УАПЦ.

На популярного священника швидко звернула увагу богоборна влада. Його часто викликали на допити, переконували зректися сану, погрожували, залякували. Але ніщо не зламало вірності о. Федота Христові та Його Церкві. З вересня 1929 року його заарештували, піддавали жорстоким тортурам, намагаючись зламати його стійкість, а 30 квітня 1930 року засудили на 8 років далеких таборів і вислали на каторжні роботи на Кольський півострів. Потім, немов у страхітливому калейдоскопі, острів смерті Конд, Соловки, Ухта-Печорські табори. Та Господь не дав загинути праведникові. Він вижив і 1937 року був звільнений з заслання, до краю виснажений, з підірваним здоров'ям.

Прихід німців у 1941 році застав о. Федота в Кіровограді. В умовах відносної релігійної свободи на початку окупації, він знову віддався праці для Церкви. Організував і очолив Вище Церковне Управління Кіровоградщини, став настоятелем парафії УАПЦ в Кіровограді. Коли стало питання потреби рукоположення нових ієрархів для відродженої УАПЦеркви, отець Федот був одним з логічних кандидатів.

12 травня 1942 року в Андріївському соборі у Києві відбулась єпископська хіротонія архимандрита Михаїла (таке ім'я отець Федот вибрав собі, приймаючи чернецтво). Його святителями були єпископи Ніканор та Ігор. Нововисвячений ієрарх був призначений на Кіровоградську єпархію, де він віддано служив своїй великій пастві, рукополагаючи священників, допомагаючи засновувати нові парафії. Все це, незважаючи на тяжкі умови воєнного часу і окупації, ворожого ставлення німців до УАПЦеркви.

На початку 1943 року владика Михаїл, який був до того часу підвищений до сану архиєпископа, очолив Миколаївську єпархію, де продовжував невтомну апостольську діяльність для розвитку церковно-релігійного життя.

З наближенням фронту, ієрархи УАПЦ виїхали на Захід і кінець кінцем опинилися в Німеччині. Після війни вони розїхались по різних місцевостях окупованої Німеччини та почали організовувати церковне життя серед тисяч православних утікачів-українців. Осідком архиєпископа Михаїла стало місто Мюнхен. І тут він розгорнув активну діяльність. Організував Церковне Управління, об'їжджав парафії в таборах переміщених осіб, посвячував споруджені храми, рукополагав священників, заохочував навчання дітей релігії.

Мрією архиєпископа Михаїла було заснування вищої богословської школи для готування кадрів науковців-богословів та високоосвічених священнослужителів. Ця мрія стала дійсністю 24 серпня 1946 року, коли Священний Синод УАПЦеркви схвалив заснування Богословсько-Педагогічної Академії в Мюнхені. На почесного голову кураторі! покликано Митрополита Полікарпа, а на урядуючого куратора — архиєпископа Михаїла. Ректором Академії став професор Пантелеймон Ковалів.

Діючи в тяжких умовах повоєнного часу, Богословсько-Педагогічна Академія успішно виконувала своє завдання. Владика Михаїл був душею і на-

тхненням для студентів. Його лекції слухали з непослабною увагою. Участь в богослуженнях, що їх він відправляв у церкві на Дахауерштрассе або в академічній каплиці були для студентів-іподияконів, дияконів і священників справжньою духовною насолодою.

У 1948 році архиєпископ Михаїл виїхав до Бельгії, де організував життя УАПЦ у тій країні та в Голландії і Люксембурзі. А 1951 року виїхав на запрошення консисторії Української Греко-Православної Церкви в Канаді на становище правлячого єпископа. Однак у той час до УГПЦеркви виявив бажання приєднатися митрополит Іларіон. Для добра, єдності і спокою в Церкві владика Михаїл на Надзвичайному Соборі 8-9 серпня 1951 добровільно зняв свою кандидатуру на правлячого єпископа і запропонував кандидатуру митрополита Іларіона, а сам погодився стати його заступником і архиєпископом Торонта та Східної Канади.

Під керівництвом владика Михаїла, Східна єпархія УГПЦеркви швидко росла і розвивалась. Виросли нові парафії, будувались церкви, серед них такі перлини української церковної архітектури, як собор св. Софії у Монреалі, св. Володимира у Гамільтоні, св. Димитрія у Лонг Бренч та інші. Архиєпископ Михаїл регулярно об'їжджав громади своєї єпархії, цікавився їхнім життям, давав поради, заохочення.

Після смерті митрополита Іларіона в 1972 році владика Михаїл став першоієрархом УГПЦеркви в Канаді, прийнявши титул Митрополита Вінніпегу і всієї Канади. Але з огляду на стан здоров'я, він 1975 року попросив звільнити його від обов'язків голови Церкви.

Пауково-богословський доробок архиєпископа Михаїла включає, крім «Поширеного катехизиса», такі твори: «Пояснення трудних місць Євангелії від Івана (1956), трилогія «Світова епопея» (1954-1956), «Духовний світ і душа людини» (1961), «Біблійне оповідання про походження світу, землі й людини в порівнянні до наук астрономії, геології, біології та інш.» (1963), «Віра в Месію — Христа Спасителя в Старому Заповіті і Христова Церква», переклади Псалтиря, акафіста св. Пантелеймону і служби святителю Христовому Миколаю, багато проповідей, статей і рецензій.

Серед численних музичних композицій митрополита Михаїла — 4 Херувимські, 2 «Милість миру», постові й великодні пісні, канони на день Св. Тройці та Преображення Господнього, колядки, ораторія на слова Шевченка «Муза» й ін.

Митрополит Михаїл помер у Торонті 18 травня 1977 року. Тисячі православних українців Канади з глибоким сумом проводили у вічну дорогу свого улюбленого архипастиря. Вічна йому пам'ять!

Зміст

До вірних	1
Від автора	2
Катехизис	3
Що таке релігія?	3
Чому на світі існувало і ще й досі існує не одна, а багато релігій? . .	3
Яке ж християнське віровизнання найправдивіше?	4
Чесноти Божі: віра, надія, любов	5
Про віру	5
Що значить вірувати?	5
Чому необхідно вірувати в Бога?	6
Чому так? Що за сила віри?	6
Про надію християнську	6
На чому ґрунтується християнська надія?	7
Що ґрунтується на християнській надії?	7
Про любов християнську	7
Бог і найвище знання у світі	9
Чому богопізнання так потрібне?	9
Що ми розуміємо під іменем Бог?	10
Пізнання Бога через вивчення явищ всесвіту та видимої природи . .	10
Премудрість Божу видно на всіх її творіннях	11
Властивості Божої природи	13
Троїстість Єдиного Пресвятого Бога	15
Образ Божий на людині	16
Чим людина подібна до Бога?	17
Джерела Богопізнання	18
Звідки, ми, довідуємося, що Бог є і про Його властивості?	18
Об'явлення божє	18
Бог часто свідчив про Себе	18
Святе передання	19

Для чого й тепер потрібне Святе Передання?	19
Святе Письмо	20
В чому полягає Старий Заповіт?	20
В чому полягає Новий Заповіт?	20
Біблія — священна книга	21
Як належить читати Святе Письмо?	21
Які є свідчення про Божественне походження Святого Письма?	21
Чи не шкодить святості Біблії те, що у ній в деяких, місцях згадуються жорстокі вчинки окремих людей?	22
Книги Старого Заповіту	22
Скільки є книг Старого Заповіту?	22
Поділ книг Старого Заповіту	24
Книги Нового Заповіту	24
Євангеліє	24
Діяння святих апостолів	25
Послання апостольські	25
Об'явлення св. Івана Богослова (Апокаліпсис)	25
Догмати Православної віри	27
Символ віри	27
ПЕРШИЙ ЧЛЕН СИМВОЛА ВІРИ	28
Чи потрібно виявляти свою віру перед людьми?	28
... в Єдиного Бога	28
Що ми розуміємо під словом «небо»?	30
АНГЕЛЬСЬКИЙ СВІТ	30
Чи багато є ангелів?	31
ТВОРЕННЯ ВИДИМОГО СВІТУ	32
День перший	32
День другий	33
День третій	33
День четвертий	33
День п'ятий	33
День шостий	34
Що таке смерть?	35
Боже піклування про людей	35
ДРУГИЙ ЧЛЕН СИМВОЛА ВІРИ	36
ТРЕТІЙ ЧЛЕН СИМВОЛА ВІРИ	37
Як же міг сходити, з небес Син Божий, коли Він, як Бог, пере- буває всюди?	38
Що таке гріх?	38
ЧЕТВЕРТИЙ ЧЛЕН СИМВОЛА ВІРИ	41
Як можна розп'ясти Бога?	41

Чи не міг би, Христос, як Бог, знищити ворогів Своїх і не страждати?	42
Чи не міг би, Господь спасти світ без страждань Христових? . .	43
Як же страждання і смерть Христові визволяють нас від гріха, прокляття і смерті?	44
П'ЯТИЙ ЧЛЕН СИМВОЛА ВІРИ	45
Яке значення має воскресіння Христове?	46
Що ж дало нам воскресіння Христове?	46
ШОСТИЙ ЧЛЕН СИМВОЛА ВІРИ	47
СЬОМИЙ ЧЛЕН СИМВОЛА ВІРИ	48
Страшний Суд і про вічне нескінченне Царство Христове	48
Коли ж буде кінець світу і Страшний Суд?	49
Як те станеться?	49
Чи можливе воскресіння мертвих?	50
Як же станеться Суд?	50
Чи всіх людей буде судити Господь?	51
ВОСЬМИЙ ЧЛЕН СИМВОЛА ВІРИ	51
Дія Духа Святого	53
ДЕВ'ЯТИЙ ЧЛЕН СИМВОЛА ВІРИ	54
Що значить вірувати в Церкву?	54
Церква Христова Єдина	54
Якщо Церква єдина, то як розуміть, що існує багато Церков, як наприклад Єрусалимська, Грецька, Російська, Українська, Румунська і інші?	55
На які частини поділяється Єдина Церква?	55
Чи дозволено призивати святих у молитвах?	58
Церква свята	59
Кафолицька чи Вселенська	60
Церква Христова іменується Апостольською	61
Яким чином у Церкві передається і оберігається преемство апостольського служіння?	61
Як здійснюється керування всією Вселенською Церквою?	61
ДЕСЯТИЙ ЧЛЕН СИМВОЛА ВІРИ	61
ОДИНАДЦЯТИЙ ЧЛЕН СИМВОЛА ВІРИ	62
Як можуть тіла померлих воскреснути, коли вони розсипаються або навіть переходять в інші речі?	62
Мертві воскреснуть, а що буде з живими?	62
Де перебувають душі померлих до часу воскресіння мертвих? .	63
ДВАНADЦЯТИЙ ЧЛЕН СИМВОЛА ВІРИ	63
Яка доля чекає праведників?	63
Що чекає неправедних?	65
ВСЕЛЕНСЬКІ СОБОРИ	65

Таїнства Православної церкви	68
Що зветься таїнством?	68
ХРЕЩЕННЯ	68
Що означає трикратне занурення в воду?	69
Що потрібно для того, щоб достойно прийняти таїнство святого Хрещення?	69
Як звершується таїнство Хрещення?	69
Чи, можна хрестити немовлят, коли вони не можуть вірувати і виявляти свою віру?	70
Яку ж силу має святий хрест?	70
МИРОПОМАЗАННЯ	71
Коли і як звершується це таїнство?	72
ПРИЧАСТЯ (ЄВХАРИСТІЯ)	72
Що дав нам Господь у таїнстві святого Причастя?	72
Про що доводить нам це величне й найсвятіше Таїнство?	72
Як і коли звершується тайна Святої Євхаристії?	73
Що потрібно для того, щоб достойно приступати до святого Причастя?	75
Яка користь від Святого Причастя?	75
Наскільки часто можна причащатися?	75
Як повинні тримати себе на святій Літургії ті, що не причаща- ються?	75
Спогади про Ісуса Христа в Божественній Літургії	75
ПОКАЯННЯ (СПОВІДЬ)	76
Що значить покаятися?	77
Які є засоби, що готують до покаяння?	78
Чи можна сповідатися у священника, який сам согрішає?	78
ТАЇНСТВО СВЯЩЕНСТВА	78
ПРАВА ЄПИСКОПІВ, священиКІВ 1 ДИЯКОНІВ	80
Єпископ	80
священник	80
Диякон	81
Як відбувається хіротонія (висвята) єпископа, священника, ди- якона?	81
ШЛЮБ	82
МАСЛОСОБОРУВАННЯ (ЄЛЕОСВЯЧЕННЯ)	82
Молитва	83
Що таке молитва?	83
Чи треба молитися?	83
Для чого потрібно молитися?	84
Які є молитви?	84
ПРО МОЛИТВУ ВЗАГАЛІ	84

Коли треба молитися?	86
ПРО ХРЕСНЕ ЗНАМЕННЯ Й ІНШІ ПОБОЖНІ РУХИ В МОЛИТВІ	86
МОЛИТВА ГОСПОДНЯ	87
ПРИЗИВАННЯ	87
ПЕРШЕ ПРОХАННЯ	88
ДРУГЕ ПРОХАННЯ	89
ТРЕТЄ ПРОХАННЯ	89
ЧЕТВЕРТЕ ПРОХАННЯ	90
П'ЯТЕ ПРОХАННЯ	92
ШОСТЕ ПРОХАННЯ	93
СЬОМЕ ПРОХАННЯ	95
СЛАВОСЛОВЛЕННЯ	95
Заповіді блаженства	97
ПЕРША ЗАПОВІДЬ БЛАЖЕНСТВА	98
Що означає бути убогим духом?	98
Убогим належить Царство Небесне. Коли воно прийде?	99
ДРУГА ЗАПОВІДЬ БЛАЖЕНСТВА	99
Чому великий святитель просить у Господи сліз?	100
Що обіцяє Господь тим, що плачуть?	100
ТРЕТЯ ЗАПОВІДЬ БЛАЖЕНСТВА	100
Звідки походить ота свята тихість?	101
Яку землю досягнуть тихі?	101
ЧЕТВЕРТА ЗАПОВІДЬ БЛАЖЕНСТВА	101
Голодні і жадні на правду — хто вони?	102
Як розуміти слово «наситяться»?	102
П'ЯТА ЗАПОВІДЬ БЛАЖЕНСТВА	102
Чи не суперечить кара ділам милосердя?	104
Яка ж нагорода милостивим?	104
А що чекає немилостивих?	104
ШОСТА ЗАПОВІДЬ БЛАЖЕНСТВА	104
Як і коли чисті серцем побачать Бога?	105
СЬОМА ЗАПОВІДЬ БЛАЖЕНСТВА	105
Як же практично виконувати цю заповідь?	106
ВОСЬМА ЗАПОВІДЬ БЛАЖЕНСТВА	106
Від кого неправда?	107
Чого навчає ця заповідь?	107
Що ж обіцяє Господь гнаним за правду?	107
ДЕВ'ЯТА ЗАПОВІДЬ БЛАЖЕНСТВА	107
Закон Божий і заповіді	109
Що таке закон?	109
Що таке заповіді?	109

Кола і як даний зовнішній закон?	109
Чому заповіді написані на двох скрижалях і не порівно, а на одній чотири, а на другій шість?	110
Хто ж наші ближні?	111
Чому нема заповіді про любов до себе?	111
ПЕРША ЗАПОВІДЬ	111
Звідкіля ж навчитися Богознання?	112
Чи можна пізнати саме Божество?	112
Що означають слова: «Нехай не буде в тебе інших, богів, крім Мене?»	112
Що ж наказує нам перша заповідь?	112
Що ж треба людині, щоб виконати, першу заповідь і уникнути названих гріхів?	115
Якщо перша заповідь наказує шанувати Єдиного Бога, то чи не грішимо ми, шануючи ангелів і святих людей?	115
ДРУГА ЗАПОВІДЬ	115
Що таке кумир?	115
А чи не забороняє ця заповідь робити й святих зображень — святих ікон — і шанувати їх?	116
Що значить слово «ікона»?	116
Чи друга заповідь не заперечує шанування святих?	116
Які ж гріхи проти другої заповіді?	116
ТРЕТЯ ЗАПОВІДЬ	117
З якою ж пошаною повинна людина призивати ім'я Боже?	118
Коли, ж. прозивається ім'я Боже всує?	118
Чи, не суперечить третій заповіді приймання присяги?	118
ЧЕТВЕРТА ЗАПОВІДЬ	119
Чому в християнській Церкві святкується не сьомий день ти- жня (субота), а перший (неділя)? І чи не порушується цим закон?	119
СВЯТА ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ	119
ПОСТИ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ	120
Як же треба проводити дні неділь та свят?	121
П'ЯТА ЗАПОВІДЬ	122
Як же шанувати батьків?	123
Чому каже Господь, що за потану до батьків тобі добре буде і будеш ти довго жити на землі?	124
Чи треба коритися батькам чи начальникам, коли б вони навер- тали нас проти Бога, проти віри або на щось гріховне, недобре, протизаконне?	125
ШОСТА ЗАПОВІДЬ	125
Чи можна вбивати на війні?	126
Чи можна карати на смерть убивць?	126

Як дивитися на невірне вбивство? Чи винен той, хто його вчинив?	126
Гріх самогубства	127
Вбивство духовне	127
СЬОМА ЗАПОВІДЬ	128
ВОСЬМА ЗАПОВІДЬ	129
ДЕВ'ЯТА ЗАПОВІДЬ	131
Як уникати гріхів проти дев'ятої заповіді?	131
ДЕСЯТА ЗАПОВІДЬ	132
Чому не можна бажати чужого?	132
Що наказує нам десята заповідь?	132
Заздрість — тяжкий гріх	133
ЯКА КОРИСТЬ ЗНАТИ ЗАПОВІДІ БОЖІ?	133
ОСТАННІ НАСТАНОВИ	133
Як треба користуватися вченням про віру й побожність?	133
Що робити, коли помітимо в собі гріх або нахил до гріха? . . .	134
Про автора	135
БЛАЖЕНІШИЙ МИТРОПОЛИТ МИХАІЛ	135